

***Daginstitutionen som
forebyggende tilbud
til truede børn
- en undersøgelse af
769 daginstitutioner***

Else Christensen

København 1996
Socialforskningsinstituttet
96:5

Daginstitutionen som forebyggende tilbud til truede børn – en undersøgelse af 769 daginstitutioner

Forskningsleder: cand.jur. Vita Bering Pruzan.

Forskningsgruppe om børn og familie.

Sekretærarbejdet er udført af overassistent Eva Christensen.

Panel fra Randers Kommune:

Embedslæge Niels Agdal

Vicekontorchef Gerda Dremstrup

Daginstitutionsleder Vibeke Frøm

Daginstitutionsleder Else Hansen

Ledende psykolog Keld Kjøge

Ledende sundhedsplejerske Anna Margrethe Nielsen

Pædagogisk konsulent Ingeborg Rasmussen

Fuldmægtig Finn Sauntved

Daginstitutionsleder Bodil Thomsen

Klinikchef Vibeke Østergård

Panel fra Københavns Kommune:

Fuldmægtig Erna Ernfeldt

Pædagogisk konsulent Bente Hansen

Socialoverlæge Niels Michelsen

Pædagogisk konsulent Margit Nielsen

Viceforstander Elisabeth Olsson

Følgegruppen:

Fuldmægtig Ole Toftegaard Andersen

(senere fuldmægtig Ilse Johansen og derefter fuldmægtig Søren Lenau)

Kommunernes Landsforening

Fuldmægtig Kit Broholm, Sundhedsstyrelsen

Konsulent Jan Alsing Bøttern, BUPLw

Institutionsleder Lene Lind, Eksperimentalinstitutionen

Docent Jill Mehlbye, AKF

Pædagogisk konsulent Anna Olsson, Frederiksberg Kommune

Souschef Kirsten á Rogvi, Socialministeriet

Kontorchef Marie Thun, Københavns Kommune

ISSN 1396-1810

ISBN 87-7487-530-2

Design: Bysted Design A/S

Omslagsfoto: Bengt af Geijerstam/Billedhuset

Oplag: 1.000

Trykkeri: Repro & Tryk, Skive

Socialforskningsinstituttet

Borgergade 28

DK-1300 København K

Tlf. 33 13 98 11

Fax 33 13 89 92

Socialforskningsinstituttets publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden. Skrifter, der omtaler, anmelder, henviser til eller gengiver Socialforskningsinstituttets publikationer, bedes sendt til instituttet.

Forord

769 vuggestuer, børnehaver og integrerede institutioner (med børn i alderen 0-6 år) har deltaget i en spørgeskemaundersøgelse af „Daginstitutionen som forebyggende tilbud til truede børn“. Institutionerne er tilfældigt udvalgt over hele landet og udgør ca. 20% af samtlige institutioner for de 0-6-årige.

Undersøgelsen fokuserer på daginstitutionens muligheder og begrænsninger med hensyn til at yde en indsats over for børn, som har brug for særlig bistand af udviklingsmæssige og/eller sociale grunde. Primært børn, hvis sundhed eller udvikling må antages at være i fare, og hvor daginstitutionspersonalet derfor har et ansvar ifølge bilstandslovens §§ 19 og/eller 20.

Rapporten belyser fire emneområder: 1. Hvor stor en del af de indskrevne børn kan betegnes som „truede“, hvilke ressourcer er der til dem, og hvilke institutioner er de indskrevet i (kapitel 3). 2. Hvilke erfaringer er der fra det daglige arbejde med truede børn i daginstitutionerne, og hvilke ønsker er der om efteruddannelse på dette område (kapitel 4). 3. Hvilke erfaringer er der fra samarbejdet mellem daginstitutioner og socialforvaltninger (kapitel 5). Og endelig 5. et kapitel om barrierer, der kan modvirke det gode samarbejde mellem daginstitution og socialforvaltning (kapitel 6). I rapportens første kapitel er der en kort oversigt over undersøgelsens hovedresultater samt en række deraf afledte anbefalinger.

Undersøgelsen har i hele sit forløb været præget af et tæt samarbejde med udvalgte daginstitutioner og socialforvaltninger. I undersøgelsens første fase, hvor der blev tilvejebragt et grundlag for det anvendte spørgeskema, deltog 40 daginstitutioner fordelt over hele landet med viden, input, kritik og forslag.

De indsamlede data blev kommenteret af to paneler udpeget blandt ansatte i socialforvaltningen i henholdsvis København og Randers. De to paneler fik mulighed for løbende at kommentere de foreløbige data, ligesom de blev bedt om at bidrage til udformningen af undersøgelsens anbefalinger. Ansvaret for ud-

formningen har ligget hos forskeren, men dialogen i processen har været en vigtig del af forskningsforløbet. Dele af de færdige resultater har desuden været præsenteret for et „reflekterende team“ udpeget af BUPL, igen med henblik på at få en dialog i gang om fortolkninger og anbefalinger.

Til undersøgelsen har der desuden været knyttet en følgegruppe bestående af repræsentanter fra Kommunernes Landsforening, Sundhedsstyrelsen, BUPL, Frederiksberg Kommune, Københavns Kommune og Socialministeriet samt to personligt udpegede medlemmer. Både følgegruppe, paneler og daginstitutioner takkes for en stor og engageret indsats under hele projektforløbet. Forskningsleder cand.jur. Vita Bering Pruzan har læst og kommenteret manuskriptet.

Undersøgelsen er finansieret af Socialministeriet og af BUPL's Udviklingsfond.

København, februar 1996

Jørgen Søndergaard

Indhold

Kapitel 1

Hovedresultater og anbefalinger	9
Problemstilling og datagrundlag	9
Hovedresultater	10
Truede børn i daginstitution	10
At blive opmærksom på det truede barn	12
Samarbejde mellem daginstitution og socialforvaltning	13
Barrierer mod forandring	15
Anbefalinger	17
Truede børn i daginstitution	17
At blive opmærksom på det truede barn	18
Samarbejde mellem daginstitution og socialforvaltning	19
Barrierer mod forandring	19
Metodeovervejelser	20
Mulige fejlkilder	21

Kapitel 2

Problemstilling og metode	23
Problemstilling	23
Metode	24
Undersøgelsens fire faser	24
Begrebsafklaring – et truet barn	26
Begrebsoperationalisering	27
Statistisk bearbejdning	29
Undersøgelsens validitet	30
Repræsentativitet	31
Brug af panel og af reflekterende team	32

Kapitel 3

Truede børn i daginstitution	35
Resultater i resumé	35
Eksempler fra undersøgelsens første fase	36
Institutioner uden truede børn – et eksempel	36
Institutioner med få truede børn – et eksempel	38
Institutioner med mange truede børn – et eksempel	39
Resultater fra den kvantitative undersøgelse	41
Andel truede børn på institutionerne	42
Kommentarer til spørgsmålet om andel truede børn	44

Bemærkninger af handleanvisende relevans	45
Ressourcer til arbejdet med truede børn	47
Kommentarer til spørgsmålet	48
Tilfredshed med ressourcer	49
Bemærkninger med handleanvisende relevans	50
Fremmedsprogede børn i institutionerne	50
Truede børn i forskellige kommunetyper	52
Forskel mellem storby- og andre kommuner	54
Kommentarer til spørgsmålet	57
Børnehave i en landkommune – et eksempel	59
Bemærkninger med handleanvisende relevans	63

Kapitel 4

Opmærksomhed på det truede barn	65
Resultater i resumé	65
At blive (gjort) opmærksom på truede børn	66
Forskelle mellem kommuner	68
Viden om truede børn	69
Relevante signaler	71
Mest relevante signaler er knyttet til barnet	74
De hyppigst erfarede signaler	74
Ofte erfarede signaler i forskellige institutionstyper	76
Ofte erfarede signaler i forskellige kommunetyper	77
Refleksioner med handlingsanvisende konsekvens	77
Funktioner og villighed	80
Holdning og erfaring	85
Samtaler om forældrerollen	86
Det hyppigst erfarede og det mest skræmmende	89

Kapitel 5

Samarbejde mellem daginstitution og socialforvaltning	93
Resultater i resumé	93
Information i forbindelse med henviste børn	94
Ikke lighedstegn mellem henvist og truet barn	96
Initiativet ligger i socialforvaltningen	98
Erfaringer i forbindelse med underretning	98
Hvilke institutioner laver underretninger?	101
Sammenhænge relateret til kommunetype	102
Sammenhænge relateret til institutionstype	103
Sammenhænge relateret til andel truede børn	104

Reaktioner på skriftlige underretninger	104
Sammenhæng mellem reaktioner, kommunetype, institutionstype og andel truede børn	107
Daginstitutionernes holdning til samarbejdet med socialforvaltningen	108
Informationer fra forvaltningen	109
Information relateret til kommunetype, institutionstype og andel truede børn	113
 Kapitel 6	
Barrierer mod forandring	115
Resultater i resumé	115
Svag kontaktflade – en barriere	117
Hvornår og med hvem samarbejdes der?	119
Hvad pædagoger skal lære	123
De vanskelige signaler	126
Forbedring af indsatsen	127
Forskelle mellem institutionstyper	129
Ydre og indre barrierer	130
„Meget vigtige“ forhindringer	133
„Noget vigtige“ forhindringer	134
„Ikke særligt vigtige“ forhindringer	135
 Referencer	 137
 Socialforskningsinstituttets udgivelser om børn og unge	 138
 Socialforskningsinstituttets udgivelser siden 1.1.1995	 139

Hovedresultater og anbefalinger

Problemstilling og datagrundlag

Undersøgelsen fokuserer på daginstitutionens forebyggende indsats for „truede børn“. Ved „truede børn“ forstås børn, hvor der er en formodning om eller en viden om, at de er udsat for vanrøgt eller nedværdigende behandling eller lever under forhold, der bringer deres sundhed eller udvikling i fare (jævnfør bistandslovens §§ 19 og 20).

Et fokus på truede børn betyder, at undersøgelsen handler om de få børn, og dermed kun om en flig af dagligdagen i daginstitutionen. Men vel at mærke en flig, som – når man møder den – gør et stort indtryk. Truede børn fylder mere i bevidstheden, end deres antal strengt taget berettiger til¹⁾. Både som almindeligt medmenneske, som ansat i en daginstitution og som ansat i en socialforvaltning er det en krævende opgave at skulle handle på en formodning eller viden om, at et barn er truet. Der er tale om børn (og forældre), som det er svært at hjælpe, og hvor resultatet måske ikke altid står mål med indsatsens omfang. Derfor er det vigtigt at sætte fokus på området, selvom det er de få børn, vi taler om.

Undersøgelsens formål er at fremskaffe informationer, der kan medinddrages i et udviklingsarbejde med henblik på at afklare daginstitutionens muligheder og begrænsninger i det forebyggende arbejde og i den tidlige indsats for truede børn. Undersøgelsen fokuserer således på daginstitutionerne (vuggestuer, børnehaver og integrerede institutioner) og på aldersgruppen 0 til 6 år. Offentlige eller private dagplejeordninger indgår ikke i undersøgelsen.

1) En undersøgelse, baseret på sundhedsplejerskers viden, siger 4-10 procent truede børn (Christensen, 1992).

I alt 769 repræsentativt udvalgte daginstitutioner har udfyldt et skriftligt spørgeskema om deres kendskab til truede børn i institutionen, om deres karakteristik af hvad man skal forstå ved et truet barn, om erfaringer fra det daglige arbejde med børnene i institutionen, om erfaringer fra samarbejdet med socialforvaltningen og om ønsker med hensyn til efteruddannelse.

Hovedresultater

Undersøgelsens resultater kan primært inddeles i fire grupper, svarende til kapitlerne 3. Truede børn i daginstitution, 4. At blive opmærksom på det truede barn, 5. Samarbejde mellem daginstitution og socialforvaltning og 6. Barrierer mod forandring.

Truede børn i daginstitution

Et væsentligt resultat er, at de truede børn er ujævnt fordelt på de forskellige daginstitutioner. 22% af institutionerne oplyser, at de overhovedet ikke har nogen truede børn blandt de indskrevne. 52% oplyser, at under 10% af de indskrevne børn kan betegnes som truede, mens 23% har mere end 10% truede børn blandt de indskrevne (3% uoplyst).

Forskellige kommuner har forskellige måder at udregne normering i daginstitutionerne på. Nogle kommuner opererer med en „belastningsnøgle“, andre gør ikke. I undersøgelsen spørges der, om den enkelte institution har fået tildelt ekstra ressourcer i forbindelse med indskrevne børn, der kan betegnes som truede. Det er ikke muligt at påvise en sammenhæng mellem andelen af truede børn og en eventuel opnormering af det pædagogiske personale. Nogle institutioner oplyser, at de får ekstra støttepædagog-timer, men det mest almindelige er, at der bliver stillet ekspert-hjælp til rådighed for institutionerne, oftest i form af talepædagog, psykolog og/eller socialrådgiver.

Den tilbudte hjælp til institutionerne fungerer bedst, så længe andelen af indskrevne truede børn holder sig under 10%. Stiger andelen af indskrevne truede børn til mere end 10%, opleves den tilbudte hjælp ikke som tilstrækkelig. Er der flere end 10% truede

børn blandt de indskrevne, er der formentlig snarere tale om, at det er selve dagligdagen (daginstitutionskonceptet), der skal forandres, så der tages hensyn til, at der i børnegruppen er mange truede børn. Det skal dog bemærkes, at undersøgelsen opererer med en inddeling på henholdsvis færre eller flere end 10% truede børn blandt de indskrevne. Hvis undersøgelsen havde differentieret mere i andelen af truede børn, er det muligt, at grænsen ville være blevet lavere.

5% af samtlige børn indskrevet i undersøgelsens institutioner er fremmedsprogede. Den mest almindelige ressource i forbindelse med fremmedsprogede børn er adgang til tolkebistand. Fremmedsprogede børn er ikke nødvendigvis hverken mere eller mindre truede end danske børn. Men i forbindelse med en vurdering af institutionens ressourcer bør fremmedsprogede børn nævnes, da det er klart, at det kræver en større indsats (om ikke andet så i form af tid) at kommunikere med børn og forældre, der ikke er dansktalende.

Det sidste væsentlige resultat fra denne del af undersøgelsen handler om andelen af institutioner uden truede børn blandt de indskrevne i forskellige kommunetyper. Undersøgelsen viser, at der er relativt flere institutioner i storbykommunerne²⁾, der ikke har nogen truede børn blandt de indskrevne børn, end der er i andre kommuner³⁾. Tilsvarende er andelen af institutioner med mange truede børn blandt de indskrevne større i andre bykommuner samt landkommunerne end i storbykommunerne.

Resultaterne afspejler, dels at der generelt er en højere dækningsgrad med hensyn til daginstitutioner i storbyområderne – i de mindre kommuner vil der være en større dækning i form af dagplejer, specielt for de 0-2-årige (Bertelsen, 1991), dels at daginstitutionen relativt hyppigere bruges som et tilbud (en foranstalt-

2) København og Frederiksberg, forstadskommuner til København, Aalborg, Århus og Odense.

3) Landets øvrige bykommuner samt landkommunerne.

ning) i de mindre kommuner (jævnfør Christensen, 1992), ligesom der i andre dele af undersøgelsen er tegn på et tættere samarbejde mellem daginstitution og socialforvaltning i andre bykommuner og landkommuner end i storbykommunerne.

At blive opmærksom på det truede barn

Det er mest almindeligt, at institutionerne selv bliver opmærksomme på, at et barn muligvis kan være truet med hensyn til sundhed og udvikling. Det er undtagelsen, at institutionerne på forhånd er orienterede fra socialforvaltningen eller andre eventuelle samarbejdspartnere. 70% af institutionerne oplyser, at de sædvanligvis bliver opmærksomme på eventuelle truede børn inden for den første periode (2-3 måneder) barnet er indskrevet på institutionen.

Institutionernes viden om mulige signaler, på at et barn eventuelt kan være et truet barn, må generelt betegnes som god. Det er i øvrigt bemærkelsesværdigt, at der uanset institutionstype og kommunetype er stor enighed om, hvad der betegnes som betydende signaler. Institutionernes erfaring med at observere signaler må også generelt betegnes som god. Specielt når det drejer sig om signaler, som har at gøre med barnets fremtoning og med barnets funktion i daginstitutionen (relationerne til de andre børn og voksne i institutionen) er der et godt og bredt erfaringsgrundlag. Størst fokus er der på de signaler, der med udgangspunkt i barnet giver en utvetydig og klar melding, om at barnets udvikling og sundhed kan være i fare (fx at barnet er angst, og at der er mærker efter fysisk mishandling).

Daginstitutionerne erklærer sig generelt villige til at påtage sig en række udvidede opgaver (af støttende, rådgivende og vejledende karakter) med hensyn til barnets tarv i familien og forældrenes funktion i forælderrollen. Dog er der en massiv understregning af, at man finder det vanskeligt at samtale med forældre om mangler og svigt i forældrefunktionen. Det er en udtalelse, som er baseret på erfaring, da 78% af institutionerne har gennemført en sådan samtale mindst én gang inden for de sidste 12 måneder. Man er

især bange for truende og voldelige forældre, selvom det er noget, man kun sjældent har erfaret.

Samarbejde mellem daginstitution og socialforvaltning

Samarbejdet mellem daginstitution og socialforvaltning må – set fra daginstitutionernes side – generelt karakteriseres som utilfredsstillende. Den asymmetri, der lovgivningsmæssigt viser sig, ved at bistandsloven pålægger daginstitutionerne en række forpligtelser i forhold til socialforvaltningen, uden at der samtidigt er retningslinjer for socialforvaltningens forpligtelser, afspejles i et samarbejde, der generelt er præget af envejskommunikation fra institution til socialforvaltning. Den form for samarbejde, der består af gensidighed i kommunikation og forpligtelser i forbindelse med løsningen af en fælles opgave, er tilsyneladende kun sjældent forekommende. De generelle informationer, der udgår fra socialforvaltningen, handler især om retningslinjer i forbindelse med tavshedspligten, og om hvordan institutionerne skal forholde sig i forbindelse med skriftlige underretninger. Altså informationer, der i højere grad drejer sig om de formelle rammer for samarbejdet end om indholdet. Informationer om de generelle forventninger til institutionernes indsats over for de truede børn er sparsomme.

27% af de institutioner, der inden for det sidste år har modtaget mindst ét barn, hvor barnet som (en del af) en hjælpeforanstaltning er henvist til daginstitution, er enten slet ikke informeret om henvisningen eller har udelukkende modtaget telefonisk besked fra pladsanvisningen. De øvrige institutioner har derudover (enten hver gang eller nogle gange) modtaget informationer fra socialforvaltningen.

Institutionernes egne aktiviteter med henblik på at orientere sig om særlige forhold og opgaver i forbindelse med henviste børn, viser en tydelig sammenhæng med informationsaktiviteterne fra socialforvaltningen. Jo mere aktiv forvaltningen er med hensyn til at orientere institutionerne, jo mere aktive er institutionerne med hensyn til at indhente yderligere information, fx i form af at indkalde til møde mellem institution, sagsbehandler og forældre. An-

svaret for og initiativet, til at institutionerne bliver informeret, ligger i forvaltningen. Sparsomme eller ikke eksisterende informationer fra forvaltningen fører til fortsat fravær eller begrænsning af institutionens arbejde på at skaffe information. En ustabil informationsprocedure fra forvaltningen (informerer „af og til“ eller „sjældent“) har næsten lige så formindskende en effekt på den videre aktivitet i daginstitutionen, som ingen information har.

Godt halvdelen af institutionerne oplyser, at de har foretaget mindst én skriftlig underretning inden for de sidste 12 måneder. Jo større andel truede børn blandt de indskrevne, jo større sandsynlighed for at institutionen har underrettet skriftligt inden for de sidste 12 mdr.

Knap en tredjedel af de institutioner, der inden for de sidste 12 mdr. har foretaget en skriftlig underretning, oplyser, at de aldrig har modtaget nogen reaktion fra forvaltningen på underretningen. Set fra den anden ende af spektret fremgår det, at ca. en fjerdedel af institutionerne sædvanligvis har fået gode tilbagemeldinger fra forvaltningen, herunder fået at vide, hvad forvaltningen anser deres rolle for at være fremover, eventuelt at blive inddraget som en del af en handleplan.

Når institutionerne bliver spurgt om, hvad der for dem udgør et godt samarbejde med forvaltningen, er svarene for det første, at man ønsker at blive inddraget i forbindelse med udarbejdelse af en eventuel handleplan. Dernæst at man ønsker at få at vide, hvilke planer forvaltningen har i forbindelse med det pågældende barn (familie), og endelig at man ønsker at få at vide, hvad der vil være institutionens opgave fremover. Ønskerne er de samme uanset kommunetype, men sandsynligheden for at de blive opfyldt er lidt højere i landkommuner og andre bykommuner end i storbykommunerne. Reaktionen fra forvaltningerne varierer systematisk med kommunestørrelse, jo mindre kommune jo højere grad af overensstemmelse mellem forvaltningens reaktioner og ønskerne fra daginstitutionerne.

FOTOGRAF: KJELL JOHANSSON/BILLEDHUSET

Barrierer mod forandring

Undersøgelsen beskriver to områder, hvor der kan være barrierer mod forandring. Først beskrives institutionernes kontaktflade til andre professionelle grupper (og institutioner). Dernæst redegøres der for, hvad daginstitutionerne selv oplyser, de ser som forhindringer, der skal overvindes, når det ønskede resultat er at lave en god/endnu bedre indsats over for de truede børn.

Institutionernes kontakt med andre faggrupper må generelt betegnes som begrænset. Man har primært et regelmæssigt samarbejde – en regelmæssig kontakt – med andre daginstitutioner og med talepædagogen (der jo ofte vil komme regelmæssigt i institutionen til de børn, der har brug for talepædagogisk hjælp). Samarbejde med andre faggrupper som sagsbehandler, psykolog/pædagogisk

psykologisk rådgivning, sundhedsplejerske, praktiserende læge er mere ad hoc præget. Dog samarbejdes der mere regelmæssigt med sagsbehandleren, hvis institutionen har truede børn blandt de indskrevne. Jo flere truede børn, jo mere samarbejde med sagsbehandleren. Samarbejdet med de øvrige faggrupper har ikke nogen sammenhæng med andelen af truede børn blandt de indskrevne børn.

De barrierer, daginstitutionerne selv nævner, kan alle relateres til resultaterne i rapportens kapitel 3, 4 og 5. Daginstitutionerne er blevet bedt om at karakterisere en række mulige barrierer mod forandring. Der er tale om barrierer, der tager udgangspunkt i henholdsvis ydre sociale forhold (som fx antallet af dagbehandlingsinstitutioner), interne forhold i daginstitutionen, interne forhold i socialforvaltningen og forhold vedrørende samarbejdet mellem daginstitution og socialforvaltning. Der var flest markeringer i forbindelse med barrierer med udgangspunkt i henholdsvis daginstitutionerne og socialforvaltningerne. I alt er der otte punkter, der hver for sig peger i retning af en eller flere anbefalinger (se næste afsnit):

Pædagogerne mangler en større sikkerhed – i betydningen større selvtillid – inden for det vidensområde, de allerede har.

Daginstitutionerne mangler viden om handlemuligheder og handleredskaber, når de er blevet opmærksomme på, at et barn er truet.

Daginstitutionerne mangler viden og redskaber til at tackle de konflikter, det kan føre til, når de i en kontakt med forældrene skal give en kritik af forældrenes forvaltning af deres forælderrolle.

Daginstitutionerne mangler viden og redskaber til at løse interne konflikter i institutionerne (i forbindelse med en vurdering af om et barn er truet).

Daginstitutionerne mangler adgang til jævnlig og regelmæssig ekstern supervision.

Der mangler personlig kontakt mellem daginstitution og sagsbehandler – også på tidspunkter, hvor der ikke er akutte problemer. Der er for stor udskiftning blandt sagsbehandlerne (fra hele landet meldes der om en høj „sagsbehandleromsætning“, den enkelte sagsbehandler holder tilsyneladende ofte maksimalt ét år i samme funktion/job).

Sagsbehandlerne er generelt for stressede. Stressniveauet hindrer en ordentlig drøftelse af de problemer, der kan være i forbindelse med såvel samarbejde som familier.

Anbefalinger

Med udgangspunkt i ovenstående hovedkonklusioner kan der opstilles følgende anbefalinger:

Truede børn i daginstitution

Normering og ressourcer

1. Det anbefales, at der i forbindelse med normeringsdiskussioner udarbejdes retningslinjer for tildeling af ressourcer (herunder normering af uddannet personale) ud fra andelen af truede børn blandt de indskrevne.
2. Det anbefales, at der i den enkelte institution generelt ikke bør være mere end maksimalt 10% af de indskrevne børn, der kan karakteriseres som truede.
3. Er der mere end 10% truede børn blandt de indskrevne, anbefales det, at der oprettes specielle dagbehandlingstilbud, der i særlig grad er indrettet til målgruppen truede børn og deres forældre.

Efteruddannelse

4. I formidling af viden om truede børn og om retningslinjer for, hvordan institutionerne skal forholde sig til truede børn, må man være opmærksom på, at langt fra alle institutioner aktuelt vil have truede børn indskrevet i institutionen. Det må derfor anbefales, at en formidling ikke uden videre tager udgangspunkt i en underforstået fælles erfaringsverden. Det er nødvendigt med en omhyggelig beskrivelse af, hvad der forstås ved et truet barn for at undgå udvanding af begrebet.

Struktur

5. Med udgangspunkt i de beskrevne forskelle mellem storbykommuner og andre bykommuner samt landkommuner anbefales det, at der foretages en sammenlignende analyse af de strukturelle forskelle i henholdsvis store og mindre kommuner med henblik på at finde erfaringer fra de mindre kommuner, der kan anvendes i en bredere sammenhæng.

At blive opmærksom på det truede barn

Efteruddannelse

6. Det anbefales, at der etableres efteruddannelse (kurser), der sigter på at uddybe og skærpe institutionernes/pædagogernes evne til at formidle deres observationer af børnene, så de får større kompetence inden for deres specielle område. Herunder at kompetencen til såvel skriftlig som mundtlig formidling af det observerede øges.
7. Det anbefales, at der gives høj prioritet til kurser eller efteruddannelses tilbud, der fokuserer på pædagogens handlemuligheder (redskaber, frihedsgrader i valg af redskab og pligter, herunder samarbejde) ved formodning om eller kendskab til, at et barns sundhed eller udvikling er i fare. Kurser der alene handler om at blive opmærksom på eventuelle signaler på at et barn er truet, kan ikke betegnes som lige så væsentlige.
8. Det anbefales, at der i særlig grad gives prioritet til kurser/efteruddannelse, der sigter på at øge daginstitutionspersonalets kompetence i samarbejdet med forældrene. Herunder samtaler og kontakt med udgangspunkt i svigt og mangler i forældrefunktionen. Det er i denne forbindelse også nødvendigt at inddrage og arbejde med angsten for vold og trusler fra forældrene.

Daginstitutionens opgaver

9. Det anbefales, at den enkelte institution udpeger én (eller to) personer, som skal være ansvarlige for at deltage i kontakten, når man har formodning om eller kendskab til svigt og mangler i forældrefunktionen. Denne (disse) personer skal i særlig grad have viden om, hvordan man tackler konflikt. Det må

anses for mest hensigtsmæssigt, at det er lederen (eventuelt souschefen), der påtager sig denne funktion.

Socialforvaltningens opgaver

10. Det anbefales, at socialforvaltningen udarbejder konkrete retningslinjer og procedurer for „forretningsgangen“ i forbindelse med truede børn. Det er væsentligt, at der ikke kun gives information om, at der „skal foretages underretning til socialforvaltningen“. Retningslinjerne bør indeholde en præcisering af, hvilke muligheder socialforvaltningen har for at gøre noget, samt hvad det forventes, at daginstitutionen skal gøre.

Samarbejde mellem daginstitution og socialforvaltning

Socialforvaltningens opgaver

11. Det anbefales, at socialforvaltningen tager sit ansvar for det gode samarbejde på sig og udarbejder såvel generelle som konkrete procedurer for samarbejdet. Herunder procedurer der sikrer gensidigheden i informationsstrømmen (med de muligheder forvaltningsloven giver).
12. Det anbefales, at socialforvaltningen tager initiativ til i samarbejde med institutionerne at udarbejde procedurer, der i højere grad inddrager daginstitutionen som en partner i det nødvendige samarbejde.
13. Som et led i de anbefalede procedurer kan det anbefales, at den enkelte socialforvaltning udpeger en fast kontaktperson til hver daginstitution. Kontaktpersonen (der kan være kontaktperson for flere daginstitutioner) kan eventuelt deltage i (nogle af) de møder, der allerede holdes for daginstitutionslederne i de forskellige distrikter.

Barrierer mod forandring

Struktur

14. Det anbefales, at den enkelte kommune (det enkelte område) tager initiativ til tværfaglige kontakter i form af faste (uformelle) informationsmøder, hvor man dels kan lære repræsentanter fra andre faggrupper at kende, dels kan få indblik i andre faggruppers daglige arbejde, professionelle kultur, proble-

mer, problemforståelse og kompetence. Mange af de beskrevne problemer ville formentlig kunne afhjælpes, hvis de involverede faggrupper havde et bedre kendskab til hinandens vilkår.

Daginstitutionens opgaver

15. Det anbefales, at den enkelte institution udarbejder retningslinjer for, hvad der er den almindelige procedure (i institutionen) i forbindelse med formodning om, at et barns sundhed og udvikling er i fare. Så konkret som muligt med udgangspunkt i de problemer man ser i institutionerne og med retningslinjer for kontakt i og uden for institutionen samt til forældrene.

Fælles opgave for daginstitution og socialforvaltning

16. Det anbefales, at man i fællesskab udarbejder rammer for, hvordan samarbejdet skal forme sig, når der er tale om en bekymring eller formodning på et lavt niveau, altså når institutionen er usikker og har brug for råd. Netop fordi den personlige vurdering spiller så stor en rolle i disse sager, er det vigtigt at skabe et rum, hvor usikkerheden kan få lov til at komme frem, sådan at der skabes mulighed for en bedre og hurtigere vurdering og en deraf følgende bedre handling for barnet og dets familie.

Metodeovervejelser

Undersøgelsen er gennemført med brug af såvel kvalitative som kvantitative metoder med hovedvægten lagt på en spørgeskemaundersøgelse af 769 repræsentativt udvalgte daginstitutioner.

Det har været en væsentlig del af undersøgelsens design at sikre, at der hele tiden har været en åben dialog med de faggrupper, der skulle gøre brug af resultaterne, dvs. først og fremmest pædagoger og ansatte på de kommunale socialforvaltninger.

Undersøgelsen har derfor været tilrettelagt i fire faser: først en kortlægningsfase, hvor i alt ca. 40 daginstitutioner bidrog med

skriftligt materiale og kommentarer til undersøgelsens problemstilling, suppleret med interview med nøglepersoner inden for daginstitutionsområdet samt besøg på en række forskellige daginstitutioner. Resultaterne fra denne fase blev indarbejdet i det spørgeskema, der i undersøgelsens anden fase blev udsendt til i alt 1.000 daginstitutioner. 769 institutioner besvarede skemaet, hvorefter de foreløbige opgørelser af besvarelsener i den tredje fase blev forelagt to paneler af ansatte i socialforvaltningerne i henholdsvis Randers og Københavns Kommune. De to paneler blev blandt andet bedt om at kommentere den kritik, der fra daginstitutionerne blev rettet mod socialforvaltningerne.

I undersøgelsens fjerde og sidste fase blev den næsten færdige rapport præsenteret for en række nøglepersoner, herunder projektets følgegruppe, de to paneler, samt et „reflekterende team“ af pædagoger (i forbindelse med en temadag arrangeret i samarbejde med BUPL). Reaktionen på disse præsentationer er indarbejdet i rapportens anbefalinger.

Mulige fejlkilder

En væsentlig mulig fejlkilde i en spørgeskemaundersøgelse er, om de adspurgte har forstået spørgsmålene – herunder de anvendte begreber – på en nogenlunde ensartet måde. I den foreliggende undersøgelse er nøglebegrebet „det truede barn“. Begrebet giver rum for fortolkning, den enkelte vil altid kunne farve begrebet med sine egne vurderinger. Erfaringsmæssigt er det sådan, at jo mere alvorlige man anser truslerne mod barnets sundhed og udvikling for at være, jo større enighed er der. Et barn med mærker efter fysisk mishandling, et underernæret og vanrøgtet barn, et barn med tydelige tegn på angst, et tydeligt udadreagerende og aggressivt barn eller et meget klæbende barn vil hos de fleste, der i deres professionelle arbejde beskæftiger sig med børn, give en formodning om, at man bør undersøge om barnets sundhed og udvikling kan siges at være i fare.

Når vi nærmer os de mere almindelige erfaringer, er det noget vanskeligere. Normer for, fx hvor meget opmærksomhed et barn

skal have fra sine forældre, for at vi kan tale om et godt barneliv, er næsten umulige at definere generelt. Hvis barnet bliver forladt af sine forældre – måske i flere dage – fordi forældrene går på druk og glemmer, at de har et barn derhjemme, så er der ikke så stor variation i fortolkningerne. Men hvis „nogen“ synes, at forældrene taler for lidt med deres børn, er vi mere på glatis. For hvornår er „for lidt“ for lidt, andre kan måske synes, at forældre taler for meget eller forkert med deres børn!

I den foreliggende undersøgelse er problemet søgt tacklet, ved at det er præciseret, at fokus er på de mest belastede børn. Operationelt er det sket ved, at der direkte refereres til bistandslovens bestemmelser om børn, hvis sundhed og udvikling er eller formodes at være i fare. Der er naturligvis stadigvæk et vist rum for fortolkning, men rummet er kraftigt indsnævret, ved at det er præciseret, at der er tale om børn, hvis forhold fører til overvejelse om brug af bistandslovens bestemmelser om rådgivning og underretning (se i øvrigt kapitel 2).

Problemstilling og metode

Problemstilling

Daginstitutioner (eller tilskudsberettiget dagpleje) har en stor plads i danske børnefamiliers tilværelse. Mere end halvdelen af alle børn under 2 år og omkring 4/5 af alle 3-5-årige børn er i daginstitution (eller tilskudsberettiget dagpleje).

Pasningen i offentligt regi er – hvad enten der er tale om daginstitution eller dagpleje – omfattet af retningslinjer, der er formuleret i bistandsloven (§ 64a og § 69a). Det offentlige – in casu – kommunalbestyrelsen er således garanteret for kvaliteten i det tilbud, børnene modtager i forbindelse med ophold i daginstitutioner og dagplejer.

Bistandsloven indeholder også retningslinjer for daginstitutionernes (dagplejernes) forpligtelser over for kommunalbestyrelsen. De ansatte er forpligtet til at underrette kommunalbestyrelserne, hvis de får kendskab til forhold, der giver formodning om, at et barn har behov for social bistand (bistandsloven § 19). Ligesom de har pligt til at underrette, hvis de får kendskab til, at et barn lever under forhold, der bringer dets sundhed eller udvikling i fare (bistandsloven § 20).

Hvis et barn må antages at trænge til særlig støtte, skal kommunalbestyrelsen sørge for, at barnets forhold undersøges (§ 32 c). Hvis undersøgelsen resulterer i, at der skal træffes beslutning om en foranstaltning for barnet, kan den valgte foranstaltning være, at barnet „skal søge et dagtilbud“ (§ 33, stk. 2), dvs. barnet henvises til daginstitution. I den situation skal daginstitutionen være parat til at tage imod barnet. Daginstitutionerne indgår således som „et led i kommunens samlede tilbud til børn og ordningerne skal i samarbejde med forældrene og børnene skabe rammer, der fremmer børns udvikling, trivsel og selvstændighed“ (§ 69, stk. 2).

Ud over bistandsloven er der en række andre bestemmelser (fx om bygningskvalitet) vedrørende daginstitutioner. I denne sammenhæng er der ikke nogen grund til at gå i detaljer. Det væsentlige er at understrege, at daginstitutionernes oprettelse og drift er reguleret ved hjælp af en række bestemmelser i bistandsloven. Både når det drejer sig om underretning til kommunalbestyrelsen, og når det drejer sig om at løse opgaven som „foranstaltning“ ifølge bistandsloven § 33, stk. 2, er der regler for daginstitutionspersonalets forpligtelser over for kommunalbestyrelsen.

Der er ikke nogen bestemmelser i bistandsloven, der på samme måde regulerer kommunalbestyrelsens/socialforvaltningens forpligtelser over for daginstitutionen i forbindelse med børn, hvor §§ 19 og 20 kan bringes i anvendelse. Der er heller ikke nogen regler for tilbagemeldinger til daginstitutionerne i forbindelse med modtagelsen af eventuelle underretninger fra daginstitutionerne. Lovgivningsmæssigt er der således tale om et asymmetrisk forhold mellem daginstitution og kommunalbestyrelse/socialforvaltning.

Metode

Undersøgelsen er gennemført med en kombination af kvalitative og kvantitative metoder, hvor hovedvægten ligger på en spørgeskemaundersøgelse til et repræsentativt udsnit af landets daginstitutioner for de 0-6-årige. Projektet blev tilrettelagt i fire faser:

Undersøgelsens fire faser

Undersøgelsens første fase var en **kortlægningsfase**, hvor i alt ca. 40 institutioner bidrog med skriftligt materiale og kommentarer til undersøgelsens problemstilling. I 14 af disse institutioner blev der gennemført interview med en eller flere pædagoger. Desuden blev der gennemført interview med nøglepersoner, herunder medlemmer af undersøgelsens følgegruppe. Målet i denne første fase var at nå frem til en forståelse af, hvordan daginstitutionsansatte selv ser eventuelle problemer i forbindelse med truede børn i daginstitutionerne, herunder hvilke ord der bruges til at beskrive problemerne, og hvordan disse ord forstås. Resultatet af dette arbejde blev anvendt til udarbejdelse af et spørgeskema til brug for undersøgelsens anden fase.

Undersøgelsens anden fase bestod af en **spørgeskemaundersøgelse**. 1.000 tilfældigt udvalgte daginstitutioner for 0-6-årige (vuggestuer, børnehaver, integrerede institutioner) over hele landet fik tilsendt det udarbejdede spørgeskema. I skemaet blev der indhentet oplysninger om andelen af truede børn i den enkelte daginstitution, samt om eventuelle erfaringer eller problemer i forbindelse med truede børn i institutionen. Skemaet indeholdt desuden spørgsmål, der kunne belyse erfaringer fra det daglige arbejde, erfaringer fra samarbejde med socialforvaltningen (og eventuelt andre), samt eventuelle ønsker om efteruddannelse. Fase to blev afsluttet med en foreløbig statistisk bearbejdning af besvarelserne. I alt 769 institutioner besvarede og indsendte spørgeskemaet.

I undersøgelsens tredje fase blev de foreløbige statistiske opgørelser **præsenteret for to paneler** bestående af ansatte fra henholdsvis Randers og Københavns Kommune. Panelerne var sammensat, så de bestod af ansatte fra forskellige afsnit/sektorer i socialforvaltningen (medarbejder fra familieafsnit, sagsbehandler og/eller kontorchef), samt embedslæge eller sociallægefunktionen, sundhedsplejen, ledere af daginstitutioner, samt pædagogiske konsulenter. Der blev afholdt henholdsvis 5 og 4 møder med hvert af de to paneler. Forud for møderne fik de to paneler tilsendt det foreløbige materiale, som de blev bedt om at kommentere med hensyn til relevans og mulig fortolkning af resultaterne, ligesom de havde mulighed for at fremsætte ønsker til den fortsatte dataanalyse. Møderne med panelerne havde især relevans for forståelse og fortolkning af datamaterialet fx „Hvad kan det referere til i virkelighedens verden, når tallene siger sådan og sådan“? og „Hvilke konsekvenser kan/bør man drage af tallenes tale“? Resultatet kunne i starten primært være en udvidet dataanalyse og senere i forløbet et vigtigt bidrag til udformningen af projektets anbefalinger. Efter fase tre blev der udarbejdet en næsten færdig rapport.

Den næsten færdige rapport var udgangspunktet for projektets fjerde og sidste fase. Rapporten blev præsenteret for en række **nøglepersoner**, herunder projektets følgegruppe og de to paneler, samt for et „**reflekterende team**“ af pædagoger. Det sidste skete på

en temadag arrangeret i samarbejde med BUPL (Forbundet for Pædagoger og Klubfolk), hvor en række pædagoger var indbudt til at reflektere over projektets resultater med henblik på at pege på relevante anvendelsesmuligheder og anbefalinger. Resultaterne fra denne dag er indarbejdet i rapportens anbefalinger og perspektiver. Det er hensigten, at projektet skal fortsætte efter udgivelsen af denne rapport. En fortsættelse baseret på diskussion og initiativer med udgangspunkt i såvel resultater som anbefalinger.

Begrebsafklaring – et truet barn

Begrebet „et truet barn“ er brugt og konkretiseret med udgangspunkt i definitionen af omsorgssvigt i undersøgelsen Omsorgssvigt? (Christensen, 1992, kapitel 2). Dvs., at den bagvedliggende teoretiske forståelse har opereret med fire former for omsorgssvigt og som en konsekvens af dette med fire forskellige områder, hvor barnet kan være truet med hensyn til sundhed og udvikling. De fire forskellige former for omsorgssvigt karakteriseres i undersøgelsen fra 1992 (s. 37-39) på følgende måde:

1. **Aktivt fysisk omsorgssvigt** er karakteriseret som handlinger fra forælderen, som ikke er hændelige uheld, og hvor barnet aktivt påføres skade. Typisk skader, der medfører mærker eller andre tegn, som fx knoglebrud, bløddelslæsioner, brandsår, blå mærker eller blødning under den hårde hjernehinde.
2. **Passivt fysisk omsorgssvigt** er karakteriseret som alvorlige forsømmelser fra den voksnes side, hvor der er tale om manglende tilfredsstillende af fysiske behov, så barnets sundhedstilstand er i fare.
3. **Aktivt følelsesmæssigt omsorgssvigt** er karakteriseret, ved at barnet fra forælderen udsættes for en skadende handling af ikke-fysisk karakter. Fx i form af trusler, indespærring, krænkende tiltale, eller at forældrene forholder sig fjendtligt til barnet.
4. **Passivt følelsesmæssigt omsorgssvigt** er karakteriseret, ved at barnet udsættes for alvorlige forsømmelser af psykisk karakter på grund af forældrenes manglende evne til at give tryghed, omsorg og kærlighed. Mangler som medfører risiko for

udviklingsmæssige skader. Fx at barnet overværer fysisk mishandling af sin mor, at forældrene på grund af egne problemer, psykisk sygdom, misbrugsproblemer ikke er i stand til at opbygge en tilværelse med tryghed og omsorg.

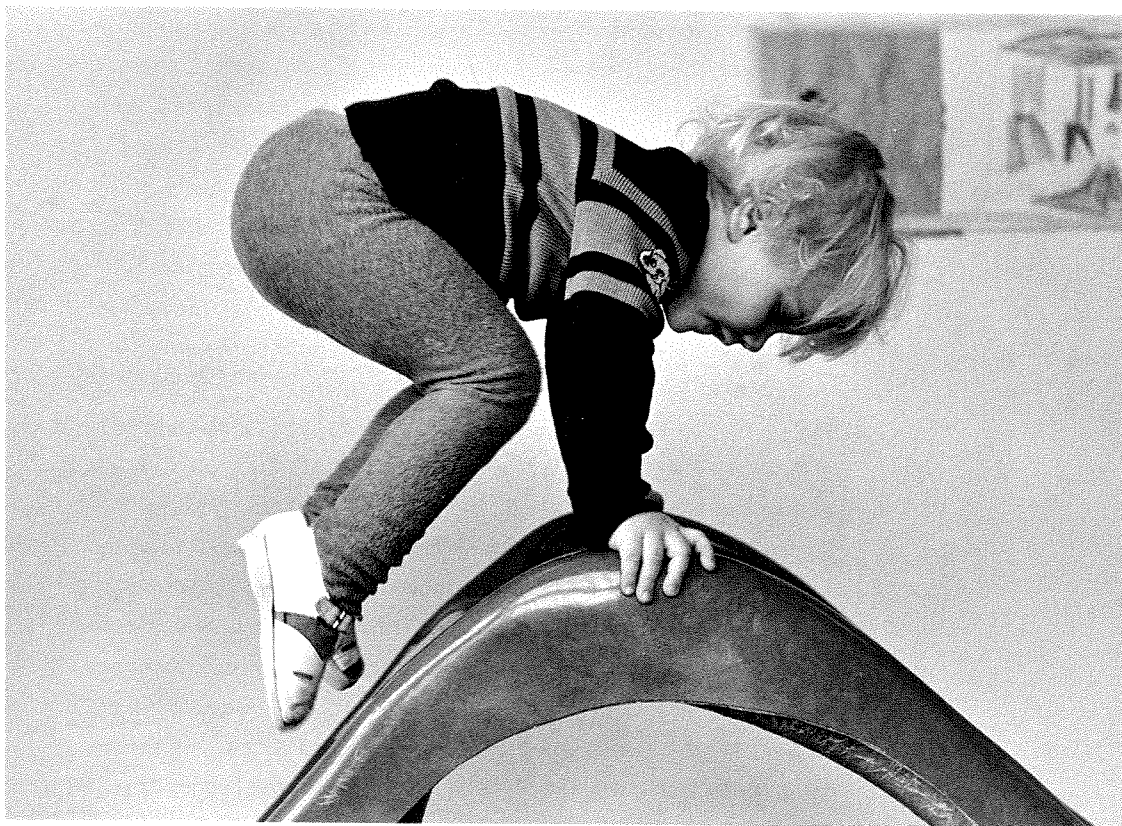
De fire former for omsorgssvigt danner basis for forståelsen af begrebet et truet barn og for den efterfølgende operationalisering af begrebet til brug for spørgeskemaundersøgelsen.

Begrebsoperationalisering

Begrebsoperationaliseringer og definitioner i spørgeskemaundersøgelser er altid vanskelige. Helt konkrete spørgsmål (fx hvor mange børn er indskrevet) giver ikke de store problemer, men jo større mulighed der er for at forstå spørgsmålet på forskellige måder, jo flere vanskeligheder kan der komme (Olsen, 1995). Spørgsmål om truede børn hører til i den vanskelige ende.

I undersøgelsen er problemet søgt tacklet på flere måder. For det første forsøger spørgeskemaet at lægge sig så tæt op ad den almindelige sprogbrug i daginstitutionerne som muligt. Hvad der må anses for almindelig sprogbrug, altså de ord, der bruges til at beskrive truede børn med, er baseret på, hvilke ord der bruges i pædagogisk litteratur, og på interview med forskellige pædagoger i undersøgelsens første fase. Derudover er ordene og begreberne brugt i samtale med og foredrag for pædagoger i forbindelse med foredrag om omsorgssvigt baseret på tidligere undersøgelser. Dvs. det har været forsøgt, via dialog, både at lære pædagogernes sprogbrug at kende og (i foredrag og artikler af mere formidlende karakter) at præcisere begreberne.

En anden måde at tackle problemerne på er selve opbygningen af spørgeskemaet. Dels spørgsmålenes rækkefølge, som sporer den, der besvarer spørgsmålene ind på den tankegang og definition, der ligger bag spørgsmålene, dels via forklarende tekst mellem de enkelte spørgsmål.

FOTOGRAF: BENGT AF GEIJERSTAM/BILLEDHUSET

Spørgsmålet, om hvor mange truede børn institutionen har indskrevet, forudgås af en række spørgsmål, der leder tanken hen på de børn, institutionernes ansatte sædvanligvis selv tænker på, når de taler om truede børn. Det drejer sig om spørgsmål om kendskab til hel eller delvis friplads af økonomiske eller pædagogiske grunde, og spørgsmål om hvor mange fremmedsprogede børn der er i institutionen, samt spørgsmål om, hvor mange af de børn der er indskrevet i institutionen, der kommer fra familier med en række psykiske og/eller sociale belastninger, der i den offentlige debat ofte associeres til risikobørn/truede børn.

Ingen af disse spørgsmål handler direkte om truede børn, men for at besvare dem er man nødt til at tænke på de forskellige børn i institutionen, og specielt er man nødt til at tænke på de børn, der

på en eller anden måde har en tilværelse, der erfaringsmæssigt kan have sammenhæng med at være et truet barn (fx Christensen, 1992, s. 70-82).

Selve spørgsmålet, om hvor stor en andel af de indskrevne børn der kan betegnes som truede børn, forudgås af en forklarende tekst. I teksten søges definitionen af et truet barn lagt tæt op ad bilstandslovens formulering med henblik på at understrege, at det er de mere alvorlige trusler rettet mod sundhed og udvikling, som undersøgelsen interesserer sig for.

Det er klart, at det er umuligt at vide, om alle har forstået spørgsmålet på samme måde, ligesom det er umuligt at finde en knivskarp definition, som ikke kan misforstås. Men med den beskrevne tilgang er det i hvert fald markeret, inden for hvilket område det har været hensigten, at spørgsmålene skulle besvares. En hensigt, der, så vidt man kan vurdere ud fra de mange kommentarer, skemaerne har fået med på vejen, i vidt omfang er blevet forstået af daginstitutionernes ansatte. Desuden fremgår det af besvarelsen af en række spørgsmål om, hvad daginstitutionerne lægger vægt på, når de skal vurdere, om et barn kan karakteriseres som et truet barn, at der er en høj grad af enighed om, hvad man lægger vægt på med hensyn til „signaler“.

Man kan således konkludere, at spørgeskemaet sandsynligvis giver så nogenlunde de samme associationer hos alle, der har besvaret skemaet. Og at det er så nogenlunde de samme børn, man har set for sit indre blik under besvarelsen. Min vurdering er, at det er, hvad det er muligt at opnå i en undersøgelse som den foreliggende.

Statistisk bearbejdning

769 daginstitutioner har udfyldt og indsendt spørgeskemaet. Yderligere 18 institutioner besvarede henvendelsen med en forklaring om, hvorfor det ikke var muligt at besvare skemaet (fx at institutionen var nyoprettet, og at der derfor ikke var de erfaringer, som skemaet refererede til). Samlet giver det en svarprocent på

79%. 315 institutioner (41%) havde desuden suppleret spørgeskemaet med skriftlige kommentarer. Kommentarerne er inddraget i analysen af undersøgelsens resultater.

De udfyldte skemaer er bearbejdet statistisk efter almindelige retningslinjer. Der er lavet optællinger af svarene (hvor mange svarer hvad) og foretaget analyser af sammenhænge mellem svarene på de enkelte spørgsmål (fortrinsvis i tovejs og trevejs tabeller). Generelt er alle spørgsmål analyseret med hensyn til institutionstype (vuggestue, børnehave, integreret institution) og kommunetype (København/Frederiksberg, omegnskommuner til København, Aalborg/Århus/Odense, andre bykommuner, landkommuner). Målet er at undersøge forskelle mellem de forskellige institutionstyper og tilsvarende mellem de forskellige kommunetyper. Alle undersøgte sammenhænge er på denne måde relateret til henholdsvis institutions- og kommunetype.

Vurderingen af om en sammenhæng er tilfældig eller statistisk betydende (signifikant) er foretaget ud fra en almindelig chi 2 test. Når en sammenhæng i teksten beskrives som signifikant eller betydende er det udtryk for, at sammenhængen er signifikant på 0,001 niveauet. Sammenhænge på 0,005 niveauet beskrives som tendenser, mens sammenhænge på 0,01 niveauet betegnes som værende af en vis betydning. Disse bemærkninger er til orientering for den statistisk kyndige læser. I rapporten vil resultaterne så vidt muligt blive præsenteret i en løbende tekst med enkelte illustrative tabeller.

Undersøgelsens validitet

Alle metoder har en begrænsning. I spørgeskemaundersøgelser af komplicerede forhold – som den foreliggende – ligger begrænsningen først og fremmest i, om skemaet er blevet opfattet, som det er tænkt, og om det er blevet besvaret ud fra nogenlunde samme forståelse af spørgsmålene. I et tidligere afsnit er det omtalt, hvordan der er forsøgt at tage højde for problemet. Men det er principielt ikke et problem, der kan løses fuldt ud, man er nødt til at konstatere, at problemet er der.

En anden begrænsning er, at skemaet omhandler daginstitutioners holdninger, erfaringer mv. Det betyder, at analyseenheden er daginstitutionen og ikke en bestemt person, pædagogen fx. Hvert skema er således et udtryk for, hvad der menes, og hvad der er erfaret på den enkelte daginstitution af den eller de personer, der har udfyldt skemaet. Tolker man dette forhold positivt, betyder det, at det har været nødvendigt at reflektere mere over spørgsmålene, end man måske sædvanligvis ville gøre, hvis man bare skulle skrive, hvad man selv mente eller havde erfaret. Tolket negativt betyder det, at den enkelte har lettere ved at gemme sig, og at svarene derfor bliver mere intetsigende eller glatte, end de ellers ville blive. Begge påvirkninger kan være til stede samtidigt. I den foreliggende undersøgelse er halvdelen af skemaerne udfyldt af daginstitutionens leder alene, mens den anden halvdel er udfyldt af flere i fællesskab.

Det forhold, at 41% af institutionerne har benyttet muligheden for at supplere skemaet med skriftlige kommentarer, tyder på, at der har været tænkt meget i forbindelse med udfyldelsen. Mange kommentarer handler om, hvordan man har forstået og besvaret enkelte spørgsmål. Kommentarerne i forbindelse med dette samler sig om de samme spørgsmål. I de tilfælde, hvor svarene viser, at man har forstået spørgsmålet meget forskelligt, er spørgsmålet udeladt i analysen, ellers er kommentarerne inddraget.

Repræsentativitet

Et tredje problem i spørgeskemaundersøgelsen ligger i repræsentativiteten. De 1.000 institutioner, der modtog et skema, var et tilfældigt udvalg af henholdsvis vuggestuer, børnehaver og integrerede institutioner (med børn i alderen 0-6 år) over hele landet. Fordelingen af vuggestuer, børnehaver og integrerede institutioner svarer til den faktiske fordeling af de tre institutionstyper. De udfyldte skemaer er kommet fra cirka 20% af henholdsvis samtlige vuggestuer, børnehaver og integrerede institutioner over hele landet. Der er ikke noget bestemt mønster for, hvilke institutioner der ikke har besvaret skemaet. Dette kombineret med en svarpro-

cent på 79% er tilfredsstillende i en postspørgeskemaundersøgelse som den foreliggende.

Sammenfattende kan man sige, at undersøgelsen har de begrænsninger, der principielt altid vil være i en spørgeskemaundersøgelse, når det drejer sig om undersøgelsens validitet (dvs. har institutionerne svaret på det, der er spurgt om, og har de svaret på det samme). Samtidigt har undersøgelsen den styrke, der er i surveyundersøgelser, idet repræsentativiteten (og følgelig svarprocenten) er tilfredsstillende. Dvs. der er en tilfredsstillende stor sandsynlighed for, at undersøgelsens resultater vil være dækkende for området – altså at de vil kunne generaliseres og dermed bruges i en større sammenhæng til fx planlægning af rutiner/procedurer og/eller efteruddannelse.

Brug af panel og af reflekterende team

Et led i den anvendte metode har været brugen af et panel fra henholdsvis Randers og Københavns Kommune, samt et reflekterende team sammensat af BUPL som en integreret del af analysearbejdet, jævnfør beskrivelsen af undersøgelsens fire faser. De to paneler har især haft betydning for undersøgelsens validitet i selve analysefasen. Panelerne er blevet inddraget i forståelse og fortolkning i forbindelse med bearbejdelse af data. Inddragelsen er sket ud fra den betragtning, at selvom der eventuelt er en betydende statistisk sammenhæng (korrelation), er det ikke givet, at denne sammenhæng har nogen mening i virkelighedens verden. En sammenhæng kan således meget vel være forskningsmæssigt uinteressant, selvom den er statistisk betydende. Dette har ført til diskussion af, hvordan eventuelle opgørelser og sammenhænge kan forstås og fortolkes, og endelig hvordan de kan anvendes.

Erfaringerne fra møderne med de to paneler viser, at det har været en lærerig proces for begge parter. Fra forskerside har det især været spændende at høre de umiddelbare reaktioner fra en potentiel brugergruppe af forskningsresultaterne. Det har desuden været nyttigt at inddrage panelet i forståelsen og fortolkningen af de statistiske oplysninger. De to paneler synes, det har været spændende

at komme bagom kulisserne i forskningsverdenen, og det har desuden været interessant for paneldeltagerne at drøfte indholdet i rapporten – også med hinanden. Flere har givet udtryk for, at det har været positivt at tage de diskussioner i en gruppe, hvor man ikke nødvendigvis kender hinanden på forhånd, og hvor man ikke i det daglige har den slags drøftelser.

Det reflekterende team har især ydet en indsats i forbindelse med diskussionen af data om opmærksomhed på det truede barn (kapitel 4). Resultatet af drøftelserne er inddraget i udarbejdelsen af specielt de anbefalinger, der drejer sig om videre- og efteruddannelse for pædagoger.

Truede børn i daginstitution

I kapitel 3 fremlægges resultater, der bidrager til en øget viden om emner som: hvor stor en andel af børnene i daginstitutionerne der kan betegnes som truede, hvorledes disse børn fordeler sig på forskellige institutioner og forskellige kommunetyper, hvilke ressourcer institutionerne får stillet til rådighed, samt hvordan forskellige kommuner bruger deres institutioner i støtteindsatsen omkring de truede børn. Dvs. resultaterne kan primært karakteriseres som væsentlig baggrundsviden, der kan danne rammen for planlægning af den nødvendige indsats. Kapitlet bidrager således til realisering af undersøgelsens tredje delmål: „At bidrage med viden, der kan fungere som katalysator for en debat baseret på projektets resultater. En debat, der både inddrager forældre, daginstitutioner, socialforvaltning og andre samarbejdspartnere i kommunerne samt kommunalpolitikere“.

Resultater i resumé

Andelen af truede børn er meget forskellig i de forskellige institutioner. Ca. en fjerdedel af institutionerne har ingen truede børn indskrevet, ca. halvdelen har en andel på under 10% truede børn indskrevet, og ca. en fjerdedel har mere end 10% truede børn blandt de indskrevne. Dvs. at den ressourcemæssige belastning, som de truede børn medfører for institutionen, er skævt fordelt. Et væsentligt resultat i undersøgelsen er, at denne skævhed i belastningen ikke afsætter noget tydeligt spor i de tildelte ressourcer. Det er ikke muligt at påvise nogen entydig sammenhæng mellem andelen af truede børn blandt de indskrevne og eventuelle ekstra ressourcer, der bliver stillet til rådighed for institutionen.

Når institutionerne selv skal udtrykke tilfredshed eller utilfredshed med de tildelte ressourcer set i forhold til andelen af truede børn blandt de indskrevne, er det de færreste, der er tilfredse. Dog er der en væsentlig større tilfredshed i de institutioner, hvor andelen af truede børn udgør mindre end 10% af de indskrevne børn.

Mere end 10% truede børn blandt de indskrevne påvirker dagligdagen i institutionen så meget, at der snarere er tale om, at institutionen skal drives efter et andet koncept end det almindelige daginstitutionskoncept.

Noget overraskende viser undersøgelsen desuden, at andelen af institutioner med truede børn blandt de indskrevne er større i andre bykommuner (købstæder) og landkommuner end i storbykommunerne (København og Frederiksberg, omegnskommuner til København, Aalborg, Århus og Odense). Undersøgelsen argumenterer for, at dette skyldes, at andre bykommuner og landkommuner i højere grad bruger deres daginstitutioner som en bevidst del af indsatsen over for de truede børn. Andre dele af undersøgelsen støtter denne tolkning, idet der er flere signaler, om at samarbejdet mellem daginstitution og socialforvaltning er tættere og mere målrettet omkring indsatsen i andre bykommuner og landkommuner, end det er i storbykommunerne.

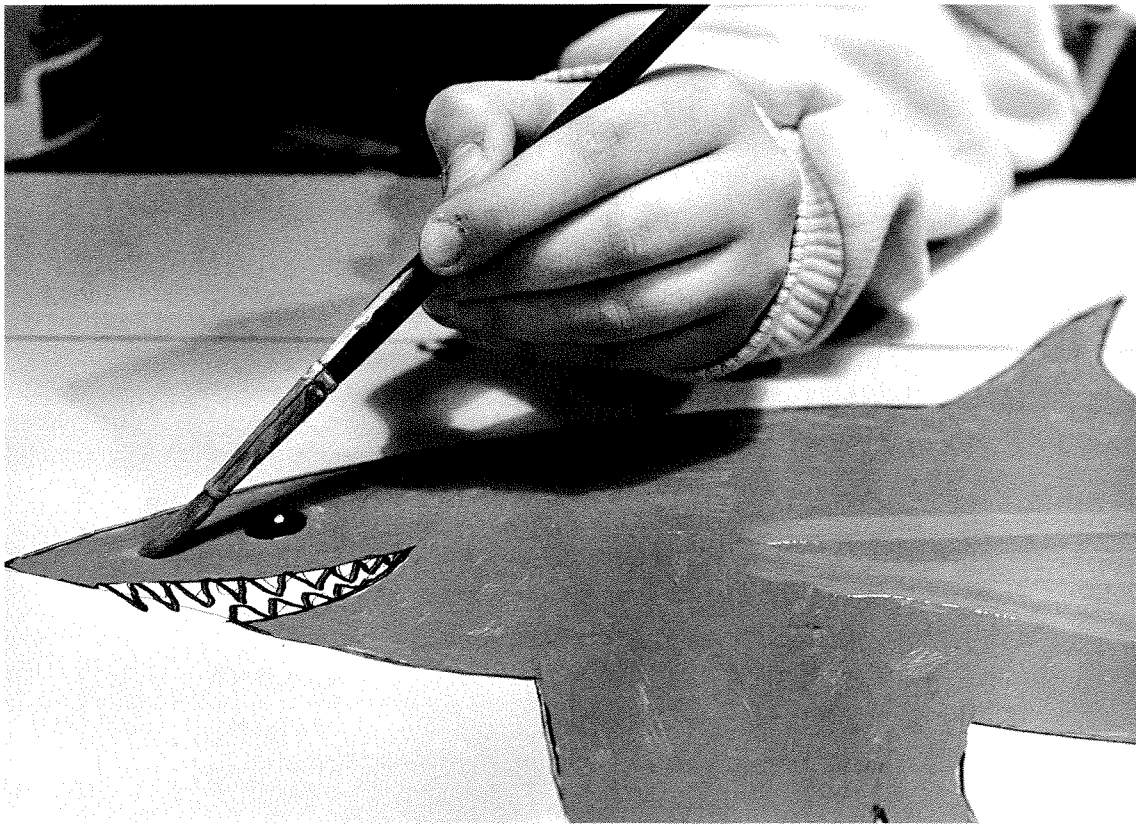
Eksempler fra undersøgelsens første fase

Allerede i undersøgelsens første fase, der blandt andet bestod af kvalitative interview med en række pædagoger fra forskellige daginstitutioner, var der klare meldinger om, at der var meget stor forskel på de erfaringer, institutionerne havde i forbindelse med truede børn. Forskellene illustreres i de tre følgende eksempler.

Institutioner uden truede børn – et eksempel

I en stor integreret institution mente man ikke, man havde nogen truede børn overhovedet. Den dag, jeg besøgte institutionen, deltog jeg i en af grupperne for de 0-2-årige. Jeg mødte en gruppe velfungerende, glade, frække, nysgerrige og imødekommende børn, som det var en ren fornøjelse at være sammen med.

Efter at have oplevet børnene havde jeg en samtale med de pædagoger og medhjælpere, der arbejdede på stuen. I samtalen gav stuepersonalet udtryk for en vis usikkerhed over for en eventuel opgave med truede børn. De mente, at et truet barn i børnegruppen ville stille andre krav til deres pædagogik: „Vores mål eller vores

FOTOGRAF: HEINE PEDERSEN/BILLEDHUSET

pædagogik handler om, at det skal være rart at være i daginstitution. Vi prøver at skabe en glad ramme for vores børns hverdag. Selvfølgelig er her regler, men børnene skal være glade for at komme. Et dårligt fungerende barn giver et brud i stemningen. Vi ville blive nødt til at indføre nogle regler (begrænsninger), som ikke ville være nødvendige for de andre børn“.

Nu hvor man talte så meget om truede børn i daginstitutionerne, havde stuepersonalet gjort sig overvejelser om, hvorvidt de overså eventuelle truede børn, om de måske idylliserede. Det mente de dog ikke, de gjorde. Deres begrundelse, for at deres opfattelse var korrekt, var, at det faktisk for det meste lykkedes dem at få institutionen til at fungere som et sted, hvor det var rart at være. Deres

argumentation var, at „*Truede børn kan man ikke på samme måde få til at have det godt*“ og „*Vi ved, hvordan et glad og velfungerende barn ser ud. Det betyder ikke, at alle børnene altid er glade, men det betyder, at vi sædvanligvis kan få et barn til at få det godt eller få det bedre, hvis det er ked af det. Hvis vi ikke kan det, er det enten, fordi barnet er sygt, eller fordi der er et eller andet alvorligt galt derhjemme*“.

For institutioner, der fungerer som den ovenfor beskrevne, kan det være et problem, hvis/når der bliver indskrevet bare ét eller to truede børn. I første omgang betyder det, at de udtalte regler skal formuleres og udtales, dernæst betyder det, at de skal håndhæves – måske mere end man har været vant til. På længere sigt er der formentlig tale om, at man skal ændre sin pædagogiske metode, hvis man fortsat har „glade børn i institutionen“ som målsætning.

Institutioner med få truede børn – et eksempel

Det er karakteristisk for institutioner, hvor man begynder at få truede børn blandt de indskrevne, at de voksne oplever, at de skal være meget mere opmærksomme hver dag. Hvis man af en eller anden grund er mindre opmærksom, kan situationen pludselig udvikle sig helt uforudset.

En anden institution kunne fortælle om denne udvikling. Institutionen havde for nylig modtaget et henvist barn med store problemer. Hver gang barnet var alene med de øvrige børn uden voksent opsyn (også nærmest bare man vendte ryggen til), bed og kradsede han de andre børn, så der kom mærker.

Børnene var bange for ham, og forældrene klagede. Institutionen så problemet som noget, der i første omgang var knyttet til barnets behov for konstant opmærksomhed og omsorg. De søgte derfor om at få en støttepædagog til barnet, således at institutionens hverdag kunne fortsætte stort set som hidtil, med skyldig hensyntagen til lige præcis dette barns særlige behov.

Det viste sig, at det ikke var muligt at få støttepædagog. De ansatte valgte i den situation at fastholde deres opfattelse af problemet og af den optimale løsning, samtidigt med at de konkret valgte at løse problemet på et lavere niveau, end hvad de anså for det optimale. Løsningen blev, at der altid var én af de tilstedeværende fra personalegruppen, der havde som særlig opgave at have fokus på dét bestemte barn. Dels for at give ham den opmærksomhed og omsorg, man mente, han i så høj grad havde brug for, dels for at forhindre ham i at skade de andre børn.

Institutionen mente ikke, løsningen var tilfredsstillende. De følte, det belastede institutionen tidsmæssigt *„der går tid fra de andre børn“*. De var også godt klar over, at det var en skrøbelig løsning *„for hvor mange børn har vi plads til på den måde?“*

Institutioner med mange truede børn – et eksempel

Andre af de institutioner, der blev besøgt i undersøgelsens første fase, fungerede helt anderledes. Der var institutioner, hvor man oplyste, at op til 40-50% af institutionens børn måtte karakteriseres som truede. Mest markant var det i en institution, hvor 42 børn af 48 ifølge personalet måtte betegnes som truede børn. Institutionen var beliggende i et meget belastet boligområde, alkoholproblemer var almindelige og kun få af forældrene havde arbejde.

De mange truede børn havde ikke nogen indflydelse på institutionens normering. Til gengæld havde institutionen 8-10 ledige pladser. Ikke-belastede familier sagde „nej tak“ til pladserne og velfungerende familier, der havde børn i institutionen, flyttede dem så snart, de fik en anden plads. Personalet mente i øvrigt også, at mere velfungerende børn fra ikke-belastede familier havde svært ved at begå sig i institutionen, de blev moppet og drillet af de andre børn. De belastede familier i området var derimod glade for institutionen, som de følte som deres. Mange af forældrene havde selv gået i institutionen, da de var børn.

Når personalet i denne institution beskrev deres arbejdsmetoder mindede det mere om arbejdsmetoderne i en dagbehandlingsinstitution end om arbejdsmetoderne i en almindelig daginstitution (fx Schultz Jørgensen et al. (red.), 1995). Dog var arbejdsmetoderne mindre systematiske, en logisk konsekvens af at institutionen var normeret som en almindelig daginstitution.

Personalet var opmærksomme på mange små ting i det daglige, som de anså for væsentlige. Fx var det almindeligt, at børnene ikke havde fået morgenmad og heller ikke havde madpakke med på institutionen. Da institutionen ikke havde nogen madordning, havde man valgt altid at have rugbrød, leverpostej og syltetøj i køleskabet, så børnene ikke skulle sulte, mens de var på institutionen. I øvrigt oplyste de, at der blandt personalet var den uskrevede regel, at man forsøgte at undgå at have alt for „spændende“ madpakker med selv. Det var ikke muligt at indtage en spændende madpakke uden at være omringet af misundelige børn, sagde de. Og den oplevelse ville de gerne spare både børnene og sig selv for.

De ansatte syntes, de havde et vanskeligt arbejde og talte om, hvordan de, når de var helt kørt ned, ikke var i stand til at sætte grænser i forhold til forældrene. De gav flere eksempler på, hvad de kunne gå med til at gøre for børnenes forældre (gå ærinder, vande blomster, lufte hund) i deres fritid, når tingene kørte med dem. Ikke fordi der er noget principielt forkert i fx at vande blomster, men de mente selv, det var udtryk for, at de gik for langt i deres hjælpsomhed, og at det var noget, der skete, når de blev for stressede/belastede.

De gav udtryk for, at de vidste, at hvis institutionen skulle bestå i det område, hvor den lå, var de nødt til at tage forældrene, som de var og ikke sætte for store spørgsmålstejn ved deres kultur, primært holdningen til brug af alkohol og en holdning, om at børn bare var „noget man fik“, og noget der kunne passe sig selv.

De lagde vægt på, at forældrene altid skulle føle sig velkomne i institutionen, tog imod dem, var høflige og hjælpsomme, når de

kom. Havde også en del overvejelser om, hvor meget man med rimelighed kunne forvente af forældre mht. møder, aktiviteter mv.

Personalet prøvede i deres daglige arbejde bevidst at kompensere for, hvad de anså for en manglende forældreindsats i forhold til børnene. Metoder, som man også kender fra dagbehandlingsinstitutioner, fx at gøre børnene synlige („goddag“ og „farvel“, se dem, tale til dem), at give børnene omsorg rent fysisk (knus og en leverpostejmad), og at lære dem, hvordan man begår sig (alm. høflighed, køre bus etc.). Men de vidste også, at uanset hvad de gjorde, så var det aldrig godt nok i den forstand, at man kunne være sikker på, at disse børn nu også lærte at klare sig, så de kunne blive bedre integreret i samfundet end forældrene var.

Mit indtryk fra dagen var et meget engageret og kompetent personale med alt for få ressourcer til den opgave, de havde påtaget sig. Direkte adspurgt gav personalet udtryk for en stor ansvarsfølelse for deres arbejde, men også for periodevis stor udmattelse. Jeg tror, de opfattede deres institution som et godt sted at arbejde. De kunne oplyse, at de ikke havde nogen ubesatte stillinger, og at de ikke havde svært ved at få personale.

Resultater fra den kvantitative undersøgelse

De 769 institutioner, der deltog i spørgeskemaundersøgelsen, udgør cirka 20% af henholdsvis samtlige vuggestuer, børnehaver og integrerede institutioner med børn i alderen 0-6 år. Tilsvarende har institutionerne indskrevet knap 20% af det antal børn, der i januar 1994 var indskrevet i samtlige institutioner for 0-6-årige¹⁾ (de deltagende institutioner har tilsammen indskrevet 7.758 børn i alderen 0-2 år og 25.594 børn i alderen 3-6 år, i alt 33.352 børn).

86% af institutionerne har en åbningstid på mellem 49 og 55 timer pr. uge. 6% har en kortere åbningstid, 4% har en længere åb-

1) Ifølge opgørelser fra januar 1994, refereret i Nyhedsbrev om dagtilbud for børn og unge, nr. 5, maj 1995.

Tabel 3.1.**Undersøgelsens institutioner fordelt efter kommunetype og institutionstype. Procent.**

Kommunetype	Institutionstype			I alt	Antal
	Vuggestue	Børnehave	Integreret inst.		
København/Frederiksberg	4	8	5	17	134
Forstad til København	5	8	6	19	149
Aalborg/Odense/Århus	3	5	4	12	92
Andre bykommuner	5	14	9	28	209
Landkommuner	0	16	7	23	176
I alt	17	51	31	99	760
Antal	133	387	240	760	

Note: 9 institutioner uoplyst, enten mht. institutionstype eller kommunetype.

ningstid, 4% har ikke besvaret spørgsmålet. 40% af de deltagende institutioner er selvejende institutioner, 60% er kommunale institutioner.

De undersøgte institutioner fordeler sig på forskellige kommunetyper, se tabel 3.1. Det fremgår, at landkommunerne har 0% vuggestuer (0,26% svarende til to institutioner, i tabellen rundet ned til 0%). Til gengæld er der relativt mange børnehaver i landkommunerne, det samme gælder andre bykommuner.

Andel truede børn på institutionerne

Spørgsmålet om andelen af truede børn i institutionen blev i spørgeskemaet indledt med følgende forklarende tekst: *„I mange af de følgende spørgsmål tales der om „truede børn“. I denne sammenhæng skal et „truet barn“ forstås som et barn, hvor familien er præget af én eller flere psykiske og/eller sociale belastninger, og hvor institutionen vurderer, at barnet har brug for en ekstra indsats for at sikre, at det udvikler sig så godt som muligt (sikre barnets sundhed og udvikling med bistandslovens udtryk). – Der er således tale om en kombination af psykiske og/eller sociale belastninger i familien og jeres vurdering af*

hvordan barnet fungerer“. Institutionerne blev bedt om at anføre, om de havde en andel på henholdsvis ingen, under 10%, 10-30%, 31-50% eller mere end 50% truede børn (i den beskrevne forstand) blandt de indskrevne børn i institutionen.

Introduktionen/definitionen lægger sig – omtalt i kapitel 2 – tæt op ad den definition, der blev brugt i undersøgelsen om omsorgs- svigt over for de 0-3-årige baseret på sundhedsplejerskers viden. Men det er klart, at en definition af truede børn (eller af omsorgs- svigt) i en spørgeskemaundersøgelse nødvendigvis må være noget bred. Institutionernes besvarelse af de efterfølgende spørgsmål er således baseret på deres fortolkning af introduktionen/definitio- nen af begrebet i undersøgelsen, noget der igen har en sammen- hæng med deres viden om og erfaring med truede børn. Disse be- grænsninger er der i datamaterialet. – Jævnfør gennemgangen af begrebsoperationalisering i kapitel 2.

Det fremgår af tabel 3.2, at 22% af institutionerne oplyser, at de ikke har nogen „truede børn“ blandt de indskrevne. Yderligere 52% oplyser, at de har under 10% „truede børn“. Det vil sige, at i alt 74% af institutionerne har 10% eller færre „truede børn“ ind-

Tabel 3.2.
Institutionerne fordelt efter andelen af truede børn blandt samtlige indskrevne børn.
Procent.

Andel truede børn i institutioner	Institutioner i procent
Ingen	22
Under 10 pct.	52
10-30 pct.	19
31-50 pct.	3
Mere end 50 pct.	1
Uoplyst	3
I alt	100
Antal institutioner	769

skrevet. De to eksempler på institutioner henholdsvis med ingen truede børn eller få truede børn indskrevet er således at finde blandt de tre fjerdedele af samtlige institutioner.

19% af institutionerne har mellem 10% og 30% „truede børn“ indskrevet, mens kun 4% af institutionerne har mere end 30% truede børn blandt de indskrevne børn (3% har ikke besvaret spørgsmålet). Eksemplet på en institution med mange truede børn indskrevet vil følgelig kun være dækkende for en mindre gruppe institutioner. De institutioner, der har mange truede børn blandt de indskrevne, vil som hovedregel have en andel på under en tredjedel truede børn blandt de indskrevne.

Erfaringerne med truede børn varierer således meget fra institution til institution. Men det er dog sådan, at flertallet af institutioner har relativt få eller ingen erfaringer. Det skal bemærkes, at der i skemaet spørges efter *indtil 10% „truede børn“*, dvs., at også institutioner med kun 2-3 truede børn er med i den kategori. De institutioner, der svarer „ingen“, har på undersøgelsestidspunktet ikke nogen truede børn indskrevet.

Kommentarer til spørgsmålet om andel truede børn

Som nævnt var det muligt at uddybe besvarelsen af spørgeskemaet med skriftlige kommentarer. Kommentarerne til spørgsmålene om „truede børn“ kom hovedsagelig fra institutioner, der ikke havde nogen „truede børn“ overhovedet i deres institution, eller måske bare et eller to børn der kan betegnes som truede.

Kommentarerne samlede sig om at forklare, hvorfor man havde sat kryds ved svarmuligheden „ingen“:

„Vores børnehave er en lille eftertragtet institution, hvor forældrene må gøre en ekstra indsats for at få plads til deres børn. Måske derfor har vi ikke, hvad der kan betegnes som „truede børn“. Alle vores børn kommer fra familier med mange ressourcer“.

„Vi har i de forløbne 5-6 år kun haft 4 såkaldt truede børn“.

„Vi har ikke de problemer i vuggestuen. Forældrene er nogle engagerede, kærlige og åbne mennesker, og deres barn er i centrum. Vi har ét barn, der modtager ekstra støtte, det er et handicappet barn“.

„Da vores vuggestue er en lille vuggestue i den bedste ende, hvor vi sjældent har børn, der kan komme ind under „truede børn“, har det været svært at svare på spørgsmålene“.

„Jeg synes, at det var svært at svare på mange spørgsmål, da jeg i mange år ikke har oplevet „rigtigt“ truede børn“.

„Da vi på trods af institutionens størrelse altid har haft lav frekvens af truede børn, må det bemærkes, at det har været svært at svare fyldestgørende på spørgsmålene, idet vores erfaringsgrundlag bygger på relativt få børn“.

„Selvom vi ikke hører til de institutioner, som har „truede børn“, har det været meget tankevækkende og lærerigt at udfylde dette skema. Undervejs fik vi flere gode diskussioner, som viste, hvor vi hver især står mht. menneskesyn, erfaringer og holdninger. Om ikke andet kan vi bruge denne indsigt fremover. Skemaet har yderligere bekræftet, at vi har en yderst privilegeret gruppe børn og forældre, og at vores institution virkelig er et smørhul“.

Bemærkninger af handleanvisende relevans

En umiddelbar konsekvens af tabellen over andelen af „truede børn“ i institutionerne er, at man, når man formidler viden om truede børn og taler om retningslinjer for, hvordan institutionerne bør forholde sig, må være opmærksom på, at der for ganske mange institutioner vil være tale om problemer, som man i højere grad hører om (og læser om) end aktuelt oplever i sin dagligdag.

En helt konkret formidling om, hvad – og hvor meget – der skal til, for at et barn kan betegnes som truet, vil derfor være væsentlig. Man bør desuden være meget omhyggelig med at præcisere, at der er et stort felt mellem „den optimale barndom“ og „den truede

barndom“. I dette felt kan der være mange ting, der kan være bedre, uden at der er tale om, at barnet er et truet barn i social og udviklingspsykologisk forstand.

Andre dele af undersøgelsen peger på, at daginstitutionspersonalet selv er opmærksom på disse forhold. Et af spørgsmålene handler om, hvor stor en andel af de indskrevne børn, der lever i en familie præget af et eller flere af en række forhold, der i den almindelige debat ofte forbindes med psykosociale belastninger som: „for lidt tid til børnene på grund af arbejde“, „enlige forsørgere“, „familier præget af arbejdsløshed“ „familier med for lidt følelsesmæssigt overskud til børnene“ og „familier med økonomiske problemer“. Desuden blev der spurgt efter andelen af børn fra familier (også i procent) med problemer, som man erfaringsmæssigt ved medfører risiko for omsorgssvigt: „voksne med mange psykiske problemer“, „misbrugsproblemer (hash, alkohol mv.)“, „familier præget af fysisk vold“, „svagt begavede familier“ (Christensen, 1992).

Antallet af institutioner, der angav, at de havde mere end 10% af de indskrevne børn, der kom fra familier med de førstnævnte psykosociale belastninger, var langt højere end antallet af institutioner, der angav, at de havde mere end 10% af de indskrevne børn, der kom fra familier med problemer, der erfaringsmæssigt vides at medføre risiko for omsorgssvigt. Man er således udmærket i stand til at skelne mellem de to problemgrupper, ligesom svarene peger i retning af, at institutionerne har den opfattelse, at almindelige psykosociale belastninger ikke nødvendigvis fører til store fysiske/psykiske problemer hos forældrene. Man behøver fx ikke nødvendigvis at få misbrugsproblemer eller at blive voldelig, fordi man er arbejdsløs. Hvis institutionerne mente, der var en nær og nødvendig sammenhæng mellem de to grupper spørgsmål omhandlende henholdsvis psykosociale belastninger og problemer, der medfører risiko for omsorgssvigt, ville de to procentangivelser i højere grad være sammenfaldende.

Ressourcer til arbejdet med truede børn

Det er forskelligt fra kommune til kommune, hvordan normeringen er på daginstitutionsområdet, ligesom det er forskelligt, efter hvilke kriterier normeringen udregnes. Fx om der opereres med forskellige områder i kommunen mht. psykosociale belastninger, eller om der på anden måde er forskellige forhold, der influerer på normeringen i den enkelte institution. I undersøgelsen er der spurgt om, hvilke af en række nævnte ressourcer institutionen får tildelt som følge af, at en del af de indskrevne børn kan betegnes som „truede børn“. Spørgsmålet er kun besvaret af de institutioner, der har „truede børn“ indskrevet.

Tabel 3.3. viser, at det mest almindelige er, at der bliver stillet eksperthjælp til rådighed for institutionen. Oftest talepædagog og/eller psykolog eller socialrådgiver. 40% af institutionerne får ekstra støttepædagogtimer, og 13% har fast støttepædagog tilknyttet. For cirka en fjerdedel af institutionerne er der ekstra jævnlig konsu-

Tabel 3.3.

Andel institutioner med truede børn blandt de indskrevne børn, der har fået tildelt hver af de listede ressourcer. Procent.

Ekstra ressourcer som følge af indskrevne truede børn	Andel institutioner
Socialrådgiver, psykolog eller talepædagog tilknyttet institutionen	78
Støttepædagog til det (de) enkelte barn (børn)	40
Ekstra, jævnlig konsulentbistand	27
Ekstra jævnlig supervision	24
Et antal støttepædagogtimer til institutionen	18
Ekstra timer i institutionen/opnormering	16
Efteruddannelse	13
En fast støttepædagog er tilknyttet institutionen	13
Har oprettet en særlig gruppe til „truede børn“	3
Antal institutioner	575

lentbistand og/eller ekstra jævnlig supervision. Tallene kan ses som en illustration af en af de hovedtendenser, der senest er beskrevet i rapporten „De svagest stillede børn – hvor skal de være?“, nemlig en målsætning om, at „*normalsystemerne skal gøres mere rummelige i forhold til de svageste børn, således at presset på specialtilbuddene ikke stiger væsentligt*“ (Kabel, 1995, s. 10).

Kommentarer til spørgsmålet

Det er ikke muligt ud fra tabel 3.3 at sige noget om omfanget af de ekstra ressourcer, der tilbydes, ligesom det heller ikke er muligt at vide, hvordan forholdet er mellem, hvad man kan kalde grundressourcer (fx i form af hvordan og efter hvilke kriterier institutionen normeres) og ekstra ressourcer.

Af kommentarerne til spørgeskemaet fremgår det, at der især er tale om ekstra ressourcer i form af talepædagog. Talepædagogen er den hyppigst anvendte hjælpeforanstaltning, ligesom der for de fleste institutioner er tale om, at de har relativt let adgang til talepædagogen.

Kommentarerne vedrørende brug af støttepædagog handler stort set enslydende om, at selvom man modtager støttepædagogbistand til et eller flere børn, er der som regel tale om, at man får færre timer end, hvad institutionen opfatter som behovet: „*Sammen med kommunens psykolog har vi opgjort behovet i institutionen til 42 støttepædagogtimer om ugen, vi har fået tildelt 16*“. Fra en anden institution meddeles der: „*Vi har fast 30 støttepædagogtimer om ugen. De tildeles de mest truede børn i institutionen. Det betyder, at hvis der kommer et nyt barn, der er mere truet, end de børn, vi allerede har, så tages der støttepædagogtimer fra puljen til det barn. Timerne tages fra et af de børn, der allerede har støttepædagog. Man vælger det barn, der har det mindst dårligt af de børn, der i forvejen har støttepædagog. Det er en dårlig ordning, for der er ikke nogen, der har støttepædagog uden at have brug for det – og det betyder også, at det i perioder kan være næsten umuligt at tilrettelægge arbejdet, jeg ved jo ikke hvilke børn, der er støttepædagog til i næste måned eller uge*“.

Generelt peger kommentarerne (også fra undersøgelsens første fase) i retning af, at mange har ønsket at gøre opmærksom på de mangler, de ser ved støttepædagogordningen: *„Jeg har nogle gange følt, at det arbejde, der er gjort og de ting, der er sat i gang, er spildt, da det ikke bliver fulgt op. Man „redder“ jo ikke en familie ved at yde barnet 20 ugentlige støttetimer + 5 hjemmehos-timer i et halvt år, hvis/når det er et helt livs dårlig stimulation, dårlige opvækstvilkår med vold, skilsmisseproblemer m.m., der skal kompenseres for. Jeg har derfor i de sager, jeg har været involveret i, gjort kommunen meget stærkt opmærksom på, at deres arbejdsmetoder og deres sparsomme ressourcer har nogle kedelige konsekvenser for de børn/familier, der har problemer. Dette har så blandt andet bevirket, at der er blevet nedsat en arbejdsgruppe i kommunen, som skal arbejde på at gøre disse ting bedre“.*

Tilfredshed med ressourcer

Direkte adspurgt er der 20% af de institutioner, der har truede børn indskrevet, der mener, at de tildelte ekstra ressourcer er tilstrækkelige i forhold til opgaven. 80% mener ikke, de ekstra ressourcer dækker behovet for ekstra indsats.

Hvis man sammenholder oplysningerne om den samlede procentvise andel truede børn, der er indskrevet i institutionen, med oplysninger om tilfredshed med de tildelte ressourcer, viser det sig, at knap halvdelen af de institutioner, der har færre end 10% truede børn er tilfredse med de tildelte ressourcer. For institutioner med andele på henholdsvis 10-30% truede børn og mere end 30% truede børn, falder andelen af tilfredse institutioner til henholdsvis 16% og 5% (det sidste tal skal dog tages med forbehold, da det kun er få institutioner, der har mere end 30% truede børn).

Man kan således konkludere, at det er de færreste institutioner, der er tilfredse med de ekstra ressourcer, de har mulighed for at få i forbindelse med, at de har truede børn indskrevet. Jo flere truede børn institutionen har indskrevet, jo mere utilstrækkelige opleves de tildelte ressourcer.

Bemærkninger med handleanvisende relevans

Skal man se på resultatet ud fra en mere handleorienteret vinkel, kan man formulere problemet på denne måde: Hjælpeforanstaltninger i form af ekstra ressourcer (og den anvendte metode til at udregne normering) fungerer stort set efter hensigten, så længe antallet af indskrevne truede børn holder sig under 10%. Indtil grænsen på de 10% mener halvdelen af institutionerne, at det er tilstrækkeligt med ekstra ressourcer først og fremmest i form af konsulenthjælp og ekspertbistand.

Stiger andelen af indskrevne truede børn til over 10%, opleves ressourcerne ikke som tilstrækkelige. En mulig forklaring på dette kan være, at den daglige belastning af de ansatte i den situation bliver så stor, at det at trække eksperthjælp ind (i forskellige former) hverken opleves som noget, der ændrer/løser barnets problemer, eller aflaster institutionens hverdag. Uden at det dog er muligt at sige, hvad der så ville opleves som tilstrækkeligt.

Eventuelt kan man sige, at konklusionen er, at en „almindelig“ daginstitution med udefra kommende ekspertbistand ofte vil være i stand til at klare, at under 10% af de indskrevne børn er truede børn. Er der flere end 10% truede børn vil der være brug for at selve dagligdagen (daginstitutionskonceptet) forandres, så der tages hensyn til, at der i børnegruppen er mange truede børn (fx i form af specialinstitutioner eller dagbehandlingsinstitutioner). Det skal dog her bemærkes, at undersøgelsen opererer med en inddeling på henholdsvis færre eller flere end 10% truede børn blandt de indskrevne. Hvis der i undersøgelsen havde været differentieret mere i andelen af truede børn (fx færre eller flere end 5%), er det muligt, at grænsen var blevet lavere.

Fremmedsprogede børn i institutionerne

Fremmedsprogede børn er i undersøgelsen defineret som børn, der ikke har dansk som modersmål, og hvor barnets forældre kommer fra et andet land. Der er således ikke skelnet mellem børn fra skandinavisk talende lande, der må formodes hurtigt at få gode sproglige færdigheder, og børn fra andre sprogområder.

Knap halvdelen af institutionerne (45%) har ingen fremmedsprogede børn indskrevet i institutionen. Yderligere 31% af institutionerne har indskrevet 1, 2 eller 3 fremmedsprogede børn. 2% har ikke besvaret spørgsmålet.

Tilbage er der 22% af institutionerne, der har flere end 3 fremmedsprogede børn indskrevet. I alt 1.377 fremmedsprogede børn er indskrevet på disse institutioner (i alt 172 institutioner). I gennemsnit 8 fremmedsprogede børn på hver institution, varierende fra 4 (39 institutioner) til 28 (2 institutioner) fremmedsprogede børn på den enkelte institution.

Hovedparten af de institutioner, der har indskrevet fremmedsprogede børn, har børn fra kun én eller to forskellige nationaliteter. For de institutioner, der har børn fra mere end to forskellige nationaliteter, er gennemsnittet, at der er børn fra 4 forskellige nationaliteter. 7 institutioner har børn fra 9 eller flere forskellige nationaliteter.

I alt er der indskrevet 1.794 fremmedsprogede børn på de institutioner, der deltager i undersøgelsen. Det er 5% af samtlige børn i alderen 0-6 år på de institutioner, der deltager i undersøgelsen.

Det er forskelligt, hvilke ressourcer der bliver stillet til rådighed for institutioner med fremmedsprogede børn indskrevet. Det mest almindelige er, at der fokuseres på at løse sprogproblemet ved at stille tolkebistand til rådighed, 41% af institutionerne oplyser, at de har mulighed for at bruge tolk efter ønske, 42% oplyser, at de har begrænset adgang til tolkeservice. Begge dele kan være en løsning, jævnfør den store spredning i antal fremmedsprogede børn og antal nationaliteter. I øvrigt oplyser 42% af institutionerne, at de har modtaget informationsmateriale om børn fra fremmede kulturer. 14% har modtaget undervisning om dette.

16% af institutionerne med fremmedsprogede børn indskrevet har ansat mindst én tosproget medarbejder. Et mindre antal institutioner har ekstra støttepædagogtimer, ekstra pædagog- eller

medhjælpertimer, eller supervision udefra som en ekstra ressource i arbejdet med de fremmedsprogede børn.

De fremmedsprogede børn er ikke nødvendigvis hverken mere eller mindre truede end de dansktalende børn. Men i forbindelse med en vurdering af institutionens ressourcer bør antallet af fremmedsprogede børn nævnes, da det er klart, at det fx kræver tid at kommunikere med børn og forældre, der ikke er dansktalende. Det er også indlysende, at institutioner, der både har mange truede børn og mange fremmedsprogede børn blandt de indskrevne, bliver stillet over for større krav om fleksibilitet og problemløsning, end hvis de havde fremmedsprogede børn og ikke nogen truede børn eller omvendt. Problemstillingen har ikke været central i undersøgelsen, og den skal derfor kun lige nævnes. Den vil blive omtalt lidt mere i kapitel 4, men der er ikke mulighed for med udgangspunkt i datamaterialet at give en fyldestgørende besvarelse.

Truede børn i forskellige kommunetyper

Tabel 3.4 viser institutionerne procentvis fordelt efter andelen af

Tabel 3.4.

Institutionerne fordelt efter andel truede børn blandt de indskrevne. Særskilt for kommunetyper. Procent.

	Kbh./ Frb.	Forstad til Kbh.	Aalborg/ Odense/ Århus	Andre bykom- muner	Land- kom- muner	Hele landet
Ingen truede børn	28	31	26	19	12	22
0-10 pct.	48	45	55	51	60	52
11-30 pct.	13	18	13	23	24	19
Mere end 30 pct.	4	3	4	4	2	3
Uoplyst	7	4	1	3	2	3
I alt	100	101	99	100	100	99
Antal institutioner	135	150	92	210	176	763

truede børn indskrevet i institutionen, for hver af de forskellige kommunetyper. Kommunerne er inddelt i fem typer: Københavns og Frederiksberg Kommune/forstadskommuner til København/Aalborg, Odense, Århus/andre bykommuner/landkommuner.

I tabel 3.4 er daginstitutionerne i hver af de 5 kommunetyper fordelt efter andelen af truede børn. Det fremgår, at andelen af daginstitutioner uden truede børn indskrevet er størst i København/Frederiksberg Kommune, forstadskommunerne til København, Aalborg, Odense og Århus (henholdsvis 28%, 31% og 26%). I andre bykommuner er andelen af daginstitutioner uden truede børn indskrevet 19%, mens andelen for landkommunernes vedkommende er helt nede på 12%. For hele landet er der 22% af institutionerne, der ikke har nogen truede børn indskrevet.

Hvis man ser på de institutioner, der har henholdsvis 0-10% truede børn eller 10-30% truede børn blandt de indskrevne børn, er tendensen den samme. 60% af institutionerne i landkommunerne har 0-10% truede børn blandt de indskrevne børn, i hovedstadsområdet er der 45-48% af institutionerne, der har 0-10% truede børn blandt de indskrevne børn. Hvis man ser på andelen af institutioner med 10-30% truede børn blandt de indskrevne børn, er forskellen endnu større. 24% i landkommunerne og 13% i København og Frederiksberg.

Tallene peger således i retning af, at der procentvis er flere daginstitutioner med truede børn blandt de indskrevne børn i landkommunerne, end der er i de store byer.

Hvis tabel 3.4 forenkles til kun at have fire celler, forstærkes tendensen, se tabel 3.5. Når denne tabel danner basis for en statistisk analyse, er der en klar signifikant forskel ($p < 0,001$), der peger på, at der ikke er tale om statistisk tilfældighed, når der i storbykommunerne er flere institutioner med ingen truede børn blandt de indskrevne børn, end hvad der gør sig gældende for andre bykommuner og landkommuner.

Tabel 3.5.

Institutionerne fordelt efter om de henholdsvis har eller ikke har truede børn blandt de indskrevne børn. Særskilt for storbykommuner, andre kommuner og hele landet. Procent.

	Storby- kommuner	Andre kommuner	Hele landet
Ingen truede børn	30	16	23
Har truede børn	70	84	78
I alt	100	100	101
Antal institutioner	361	377	738

Note: 31 institutioner, hvor der ikke er oplysning om både kommunetype og andel truede børn indskrevet i institutionen, er udeladt.

Anm.: „Storby“ er defineret som: København og Frederiksberg Kommuner, forstadskommuner til København, Aalborg, Odense, Århus. „Andre kommuner“ er defineret som: andre bykommuner og landkommuner.

Forskel mellem storby- og andre kommuner

Undersøgelsen påviser således, at der er relativt flere institutioner i storbykommunerne (København og Frederiksberg, forstadskommuner til København, Aalborg, Odense og Århus), der ikke har nogen truede børn blandt de indskrevne børn, end der er i landets øvrige bykommuner samt landkommunerne. Hvordan kan det nu være?

Én forklaring kan være, at fortolkningen af undersøgelsens definition, af hvad det vil sige at være et truet barn, er forskellig på en måde, som er afhængig af kommunestørrelse. En anden forklaring kan være, at der rent faktisk er flere truede børn i landkommunerne. En tredje forklaring kan være, at der er tale om forskellige institutionstyper, landkommunerne har fx næsten ikke nogen vuggestuer, og endelig kan en fjerde forklaring være, at institutionerne bruges forskelligt henholdsvis i de store byer og i landkommunerne.

Forskellige definitioner?

Ved præsentation af undersøgelsens foreløbige resultater har den første kommentar ofte været, at hvad der opfattes som et truet

barn, generelt har en sammenhæng med kommunistørrelse, således at man er mere „tolerant“ med hensyn til, hvornår man mener, et barn er truet, når man er en daginstitution i et storbyområde, end man er i andre bykommuner og landkommuner. Rationalet kan være, at der generelt er mere social nød i storbyområderne, og at der derfor skal mere til, for at man reagerer.

I kapitel 4 gennemgås institutionernes opfattelse af, hvad de lægger vægt på, når de skal vurdere, om der er tale om et truet barn, ligesom det gennemgås, hvad der er de mest almindelige erfaringer. Institutionerne fremstår meget ensartede på disse spørgsmål, det er ikke muligt at påvise forskelle, der kan relateres til kommunistørrelse. Forskellige tolkninger af undersøgelsens definition af et truet barn er selvfølgelig en usikkerhedsfaktor, der kan påvirke alle undersøgelsens resultater på en måde, man ikke kan vide noget om. Men det er ikke sandsynligt, at denne forklaring i sig selv kan begrunde forskellen mellem storbykommuner og andre kommuner med hensyn til andelen af institutioner uden truede børn indskrevet på institutionen.

Flere truede børn i landkommunerne?

En anden mulig forklaring på forskellen mellem storbykommuner og andre kommuner kunne være, at der muligvis er flere truede børn i andre bykommuner samt landkommuner. Man hører undertiden i debatten, at nogle af de mest belastede familier i dag lever i landkommunerne, fx fordi det er i landkommunerne, man kan finde de billigste huslejer.

Når det drejer sig om de 0-3-årige viser undersøgelsen „Omsorgssvigt?“ (Christensen, 1992), at det ikke er tilfældet. Den procentvise andel af omsorgssvigtede 0-årige er lige stor i landkommunerne og i storbykommunerne. Der er således ikke noget statistisk belæg, for at der skulle være relativt flere belastede familier i landkommunerne (eller andre bykommuner).

Forskellige institutionstyper?

En tredje mulig forklaring baserer sig på forskellen mellem insti-

Tabel 3.6.

Institutionerne fordelt efter om de henholdsvis har eller ikke har truede børn blandt de indskrevne børn. Særskilt for institutionstyper. Procent.

	Vugge- stue	Børne- have	Integreret inst.	Alle inst.
Ingen truede børn	33	22	17	23
Har truede børn	67	78	83	77
I alt	100	100	100	100
Antal	130	386	226	742

Note: 27 institutioner, hvor der ikke er oplysning om både institutionstype og andel truede børn, er udeladt.

tutionstyper i de forskellige kommuner. Generelt er det sådan, at landkommuner (og en del bykommuner) ikke har så mange vuggestuer, som man har i storbyerne. I de mindre kommuner er det mest almindeligt med dagpleje de første år og derefter børnehave (eventuelt integreret institution).

Det fremgår af tabel 3.6, at procentandelen af institutioner med truede børn indskrevet er størst blandt børnehaver og integrerede institutioner. Hvorimod det er mindre almindeligt, at vuggestuerne har truede børn indskrevet i institutionen. Forskellen er signifikant ($p < 0,001$).

Dette betyder, at fraværet af vuggestuer i landkommunerne kan være med til at forklare den procentvise højere andel af institutioner med truede børn indskrevet i specielt landkommunerne (men ikke i andre bykommuner). Fraværet af vuggestuer i landkommunerne kan dog ikke forklare hele forskellen.

Institutionerne bruges forskelligt!

Tilbage står den fjerde forklaringsmulighed, nemlig at institutionerne bruges forskelligt i henholdsvis storbykommuner og andre kommuner. Igen med reference til undersøgelsen „Omsorgssvigt?“

(Christensen, 1992) kan det nævnes, at netop landkommunerne i den undersøgelse hyppigere end øvrige kommuner anvendte daginstitutionen som en foranstaltning for de 0-3-årige børn, der kunne karakteriseres som truede børn. Dette kan være med til at forklare en del af forskellen i andelen af institutioner uden truede børn indskrevet. Andre oplysninger, der støtter denne opfattelse, vil fremgå af kapitel 5 om erfaringer fra samarbejde med socialforvaltningerne. Det vil her kunne ses, at der er mere hyppig kontakt mellem institutionerne og socialforvaltningerne i landkommuner og andre bykommuner end i storbykommunerne, ligesom der tilsyneladende også er tale om en kvalitativt bedre kommunikation i landkommuner og andre bykommuner mellem socialforvaltningen og institutionerne.

Det er min vurdering, at den fjerde forklaring: at institutionerne bruges forskelligt i henholdsvis storbykommuner og andre bykommuner samt landkommuner er den mest sandsynlige forklaring. I hvert fald er det på en måde den enkleste og også en forklaring, der passer meget godt med de skriftlige kommentarer, der er fulgt med spørgeskemaerne, samt andre henvendelser der er kommet i forbindelse med undersøgelsen.

Kommentarer til spørgsmålet

Resultatet om den procentvise større andel af daginstitutioner med truede børn blandt de indskrevne børn i henholdsvis landkommuner og andre bykommuner, har fået mange kommentarer, de gange det er blevet forelagt. De første kommentarer kom faktisk allerede før resultatet forelå, nemlig i undersøgelsens første fase, hvor der var påfaldende mange institutioner fra landkommuner, der henvendte sig for at fortælle om deres erfaringer:

„Vi er kommunens eneste vuggestue, får derfor henvist mange truede børn. 8-10 af 34 børn er henviste. I alle tilfælde er der tale om, at forældrene har store personlige problemer.“

„Vores klientel som helhed bærer præg af, at de for ca. halvdelen af børnenes vedkommende er børn, der på den ene eller den anden måde

er socialt svage. Vi oplever, at antallet af disse børn er stigende, og at vores daglige arbejdsopgaver ændres i takt med dette.“

„Vi modtager jævnligt det, vi vil kalde truede børn. Flere gange har vi ikke fået informationer i den forbindelse, men har måttet gøre vores egne erfaringer på bekostning af børnene. Vi mener, vi kan bidrage med problemstillinger i dit videre arbejde.“

„Behovet for forebyggende arbejde og tidlig indsats er enorm alle vegne i daginstitutionerne. Ressourcerne derimod er få og små, og arbejdet kan derfor for de ansatte i daginstitutionerne føles som en evig kamp om ressourcer, hvor der skal skrives og argumenteres op og ned ad stolper, med en evig samvittighed over at tiden dertil „stjales“ fra børnene på stuen. Dette er med til at gøre arbejdet i daginstitutionerne utroligt nedslidende og frustrerende, og der opstår ofte en tilsyneladende interessekonflikt mellem institution og kommune i forhold til tildeling af ekstra ressourcer til belastede børn og familier. Som pædagog føler man sig ofte ladet alene med børn og familier, man ikke magter, med et ansvar og intentioner, der er umulige at leve op til. Vi har brug for professionel supervision af psykologer, ergoterapeuter og talepædagoger, og for et mere frugtbart samarbejde med kommunerne, når vi henvender os med problemer omkring et barn eller en familie.“

Mange institutioner i mindre kommuner har reageret på undersøgelsen ved at give udtryk for frustration over, at de ikke føler, de magter de opgaver, de bliver pålagt. Andre fortæller, hvordan de har arbejdet på at tackle problemet på en måde, som de selv finder tilfredsstillende. Men uanset om det er frustrationen eller glæden over at have løst et problem, der er i fokus, bekræfter reaktionerne, at der er mange daginstitutioner i mindre kommuner, der har en høj andel af truede børn blandt de indskrevne børn.

Som en konsekvens af de mange henvendelser fra institutioner i mindre kommuner besøgte jeg flere institutioner i landkommuner i undersøgelsens første fase. Der var institutioner, hvor det var tydeligt, at personalet var ved at være slidt op, jævnfør ovenstående citat, og institutioner der havde meget svært ved at få en dialog i

gang med socialforvaltningen: „Det sidste år er der kun blevet indskrevet henviste børn i institutionen. Der er hele tiden nogen, der skal springe over køen. Det betyder, at hver gang der bliver et velfungerende barn udskrevet, får vi et nyt dårligt fungerende barn. Jeg har sagt til kommunen, at nu er grænsen nået, nu nægter jeg at tage flere henviste børn, vi kan ikke mere. Men de siger, jeg skal tage de børn, de henviser“.

Andre institutioner fungerede godt, trods henviste børn. Jeg kan ikke ud fra undersøgelsen sige noget om forskellene. Noget handler om personkonstellationer i kommunen og institutionen, hvor god er man til at samarbejde, og hvor god er man til forhandlinger og til at løse interessekonflikter. Noget handler om andelen af truede børn i institutionen, jævnfør tidligere i dette kapitel, hvor det blev oplyst, at de fleste af de institutioner, der havde en andel truede børn på mere end 10% af de indskrevne, var utilfredse med de ressourcer, de modtog til at løse opgaven.

I det følgende skal der gives et eksempel på en børnehave i en landkommune, hvor man selv følte, man havde tacklet problemet på en god måde – og hvor det også virkede overbevisende på mig, at det var rigtigt. Det følgende er en afskrift af mine notater efter besøget i børnehaven.

Børnehave i en landkommune – et eksempel

„En meget velfungerende institution inden for feltet truede børn. Meget aktivt og engageret personale + leder. Er interesserede i at dygtiggøre sig og at ligge i front fagligt „vi vil simpelthen lave verden bedste pædagogik“. Også engagerede i lokalområdet – og i livet. Har arbejdet meget med faglig og personlig udvikling. Efter min vurdering med et positivt resultat.

Lederen nævnte i øvrigt efter samtalen, at én af grundene, til at de ville være med i undersøgelsen, var for at holde engagementet ved lige. Det betød noget for selvopfattelsen og for institutionens ry, at „én, der skriver bøger“, havde besøgt deres institution. – Gælder nok for flere

af de institutioner, jeg har været på, at samtalen betragtes som et „personalegode“ og som et led i udviklingen af institutionen.

Institutionen blev startet i slutningen af 70'erne. Siden da har de haft 14 børn, hvor de ved, at forældrene havde alkoholproblemer. Kun for tre børn er problemet taget op, det er de sidste tre, fordi de nu er blevet bedre til at se problemet og til at handle.

Institutionen mener, at man allerede ved den første kontakt får nogle signaler om, hvorvidt børn er truede. Signaler er for det første, at kontakten med børnene er anderledes. Børnene er klæbende eller trækker sig, og det er karakteristisk, at de ikke stiller krav, ikke maser sig på som andre børn, men er tilfredse med at kikke på afstand. Et andet signal er, at truede børn leger mindre med jævnaldrende end de andre børn. De leger enten med yngre børn eller med sig selv. Og endelig, når problemet er alkohol, er det karakteristisk, at forældrene lover meget mere, end man beder dem om, og mere end andre forældre gør. De holder det dog ikke og er som regel meget mere undskyldende end andre forældre, også med småting.

Institutionen mener ikke, det principielt er noget problem at have truede børn i daginstitutionen. Ville dog gerne have mere tid, mere plads og flere små kroge til børnene.

Hvis de mener, der er problemer i forbindelse med et barn, taler personalet om, hvad de har set (observeret), og lederen taler med forældrene (det kan være en anden, men vil oftest være lederen). Lederen tager udgangspunkt i det sete og beskriver det helt konkret. Som regel giver forældrene hende ret i, at det er sådan, de har også set de reaktioner/de problemer. Når man altid er konkret på den måde, er der sjældent problemer.

I øvrigt nævner de, at i og med institutionen ligger i en landkommune, hvor „alle ved alt om alle“, kan de faktisk ved at lytte til den almindelige sladder få at vide, om der er hold i, at der er problemer i familien. En noget lokal vinkel, men noget, der selvfølgelig må give

større sikkerhed, hvis man konfronterer forældrene med noget ubehageligt.

Institutionen mener, at deres styrke er, at de ved noget om børns trivsel, og at deres opgave er at tage vare på trivslen. De mener også, at det, de kan gøre på institutionen, netop er: at tage vare på barnets trivsel.

Om kontakten med forældrene siger de, at de ser forældrene som medmennesker på godt og ondt og møder dem sådan. Jeg tror, det er den holdning (og den professionalisme, der ligger i det), der gør, at de tilsyneladende har så relativt let ved at tage problemer op med familien.

Institutionen har været involveret i fjernelsessager, og de mener ikke, det skader deres rygte. De har indtryk af, at de er respekterede, og at man i landsbyen mener „de vist er dygtige deroppe“. En del forældre til børn, der ikke længere er i institutionen, kan ringe eller komme for at få et godt råd. Dette har de realiseret uden ekstra ressourcer, men ved engagement -også „for selv at være levende, for det er jo livet“.

Deres redskaber i arbejdet er:

- den medmenneskelige holdning til børn og forældre.
- en solid faglig viden. De holder sig ajour, læser meget og har et fyldigt fagligt bibliotek. „Den faglige viden skal ligge på ryggraden, det er det, der giver sikkerheden“.
- de er gode til at sætte grænser, ikke for andre, men for sig selv. Dvs. mærke, hvor deres egne grænser går og give udtryk for det. Fx hvis forældre bliver siddende længe og drikker kaffe. Hvis de synes, det bliver for meget, beder de forældrene give en hånd med, hvis der er en opgave. De fleste forældre reagerer positivt på det, også selvom de måske hellere ville sidde og snakke med en pædagog i lang tid. Når pædagogen sætter grænsen der, hvor hun føler, den er for hende, er det o.k. Dette gælder også i forhold til børnene, der er ikke altid faste regler for, hvad de må (lege med vand fx), pædagogerne må sige til og fra med hensyn til, hvad de er med på.

- *har personalemøde én gang om ugen.*
- *er helt klar på, at de ikke skal og ikke vil lave behandling, men de vil „selvfølgelig have, at det de laver, skal virke“ – dvs. på børnenes trivsel.*
- *endelig har de også den holdning, at det er nødvendigt at leve med, at ikke alle problemer kan løses. Nogle gange må man bare se til uden at kunne gøre ret meget. Men der er dog også ting, der lykkes.*
- *har fast haft tilknyttet den samme støttepædagog i adskillige år. Hun er stærkt engageret og involverer sig bredt i institutionen, identificerer sig med den. Hun har kæmpet hårdt for at blive i institutionen.*
- *har en helt klar holdning til at lederen er leder, og at dette indebærer, at hun skal løse de administrative opgaver, sørge for kontakt til forvaltning og andre relevante instanser (ikke stå for kontakten alene, men være formidler) samt lave „lobbyarbejde“.*

Institutionens største problem beskrives som liggende i samarbejdet med socialforvaltningen. I min formulering skyldes det, at forvaltningen er regelstyret, mens institutionen er sagsstyret (og engagementstyret). Jeg vurderer, at der er kommunikationsproblemer mellem et bureaukratisk system og daginstitutionen, der ifølge sin egen opfattelse fungerer som „ål i en spand vand“, set fra forvaltningens side. De har lidt svært ved at se min vinkel, da jeg beder om forslag til, hvordan man kan tilgodese en evt. kontorchefs behov for kontrol, samtidigt med at daginstitutionens funktion bevares. Her går der en grænse. Man kan også være for forståendefleksibel/venlig. De mener, at de fagligt er dem, der ved bedst, når det drejer sig om børn, og at forvaltningen derfor burde basere sine beslutninger meget mere på deres vurderinger. Det er o.k., at forvaltningen bestemmer, men de vil gerne give gode råd, som de mener er så gode, at det vil være naturligt, at forvaltningen følger dem. Her er der energi i diskussionen.

De mener i øvrigt også, at det er et problem, at der er så lidt kontinuitet i forvaltningen. De har på 15 år arbejdet sammen med 16 forskellige sagsbehandlere. Det overordnede personale i socialforvaltningen er også skiftet ud. Da de fleste medarbejdere i institutionen har været der næsten fra starten, mener de, at såvel ekspertise som kontinuitet ligger hos dem.

Jeg foreslår undervejs i diskussionen, at man kan se lederen som en ventil mellem „spanden med ål“ og den regelstyrede forvaltning. Det griner de en del af, men de medgiver, at det er vigtigt, at kunne „handle“ som i en god gammel købmandsforretning, altså indgå aftaler, ikke altid stå på sin ret, men give for senere at få på et andet felt. De så det som en nødvendighed at være fleksible over for kommunens ønsker i konkrete sager og forventede så også i anden sammenhæng at få en handel, de var tilfredse med. Der er opbakning bag denne holdning, og de er på den måde meget engagerede i arbejdet. – Jeg tror, de laver et godt stykke arbejde“.

Bemærkninger med handleanvisende relevans

Hvis man tager udgangspunkt i, at institutionerne muligvis i højere grad bliver brugt som en foranstaltning i forhold til truede børn i landkommuner og andre bykommuner (det må foreløbig være en hypotese), så giver det en række retningslinjer for et forebyggende og oplysende arbejde over for daginstitutioner i forbindelse med deres forebyggende indsats for truede børn.

For det første vil der være et forskelligt erfaringsgrundlag i forskellige kommuner. I andre bykommuner og landkommuner bruges daginstitutionerne allerede som en del af den tidlige forebyggelse (måske tenderende i retning af tidlig behandlende indsats). Det betyder, at deres møde med de truede børn oftere vil være i form af en henvisning (se kapitel 4 for dokumentation). Disse institutioner har således ikke i så høj grad brug for at lære, hvordan de „opsporer“ de truede børn, mere hvad det egentlig er, der forventes af dem, når børnene først er henvist til institutionen.

Desuden kunne man tænke sig, at andre bykommuner og landkommuner allerede har en hel del erfaringer med at daginstitutionerne bliver brugt i den tidlige indsats (også selvom det måske ikke er en formuleret politik). Det kunne derfor være relevant at evaluere og analysere nogle institutioner mht. at uddrage erfaringer. Jævnfør ovenstående eksempel som et af de mere positive.

Som en konsekvens kan man konstatere, at det muligvis ikke vil være de samme efteruddannelsesbehov, man har i henholdsvis storbykommuner og i andre bykommuner samt landkommuner.

Opmærksomhed på det truede barn

Kapitel 4 fokuserer på dagligdagen i institutionerne, som pædagogerne ser den. Især på spørgsmål om hvordan man bliver opmærksom på de truede børn, hvilke signaler man i særlig grad lægger mærke til, hvad der anses for det mest betydningsfulde, og hvad man har flest erfaringer med. Desuden er der en gennemgang af, hvordan institutionerne karakteriserer deres egen rolle i forhold til truede børn i institutionen, herunder hvad der opleves som særligt svært at tackle. Kapitlet munder ud i en række overvejelser om ønskelige og nødvendige temaer i en eventuel efteruddannelse for daginstitutionspædagoger.

Resultater i resumé

Det mest almindelige er, at institutionerne selv bliver opmærksomme på eventuelle truede børn blandt de indskrevne. Kun en mindre del af institutionerne (fortrinsvis i landkommunerne) bliver allerede ved indskrivningen gjort opmærksom på, at et barn kan karakteriseres som truet. De fleste institutioner finder selv de truede børn og oplyser, at de som hovedregel bliver opmærksomme på problemerne allerede tidligt i forløbet, dvs. inden der er gået $_$ år efter indskrivningen.

Institutionerne har generelt et godt kendskab til en række mulige signaler på, at et barn kan være et truet barn. De har en holdning til, hvilke signaler de anser for de mest betydende, ligesom de er i stand til at præcisere henholdsvis, hvilke signaler de har flest erfaringer med at lægge vægt på, og hvilke signaler de finder det sværest at tackle.

Generelt har de flest erfaringer med signaler, der tager udgangspunkt i barnets fremtoning og funktion i dagligdagen, samtidigt med at de finder det sværest at tackle signaler, der viser hen til

psykosociale problemer hos forældrene (fx alkohol- og narkotikamisbrug og hustrumishandling). Det er bemærkelsesværdigt, at der uanset institutionstype og kommunitype er stor enighed om såvel vurdering af betydning som erfaring med de forskellige signaler.

Et andet generelt resultat er, at institutionerne giver udtryk for en meget stor villighed til at påtage sig opgaver med hensyn til at støtte og hjælpe såvel barn som familier. Også når det drejer sig om opgaver, som må siges at ligge uden for de traditionelle opgaver i en daginstitution. Man gør dog her opmærksom på, at der er et behov for mere uddannelse (og supervision), ligesom der gives udtryk for, at det vil være nødvendigt med mere tid (dvs. flere personaletimer), hvis alle opgaver skal løses tilfredsstillende.

Ønsket om efteruddannelse er stort. Specielt er der et markant ønske om mere uddannelse i, hvordan man kan få et samarbejde med forældre, hvor daginstitutionen oplever, der er svigt eller mangler i forældrefunktionen. Der gives desuden udtryk for, at der er brug for mere uddannelse i, hvordan man tackler situationer, der kan føre til konflikt (eventuelt trusler eller vold) med forældrene i forbindelse med samtaler, hvor institutionen påpeger svigt i forældrefunktionen.

At blive (gjort) opmærksom på truede børn

Daginstitutionernes situation og handlemuligheder i forhold til truede børn vil principielt være forskellige afhængigt af, hvordan de har fået kendskab til, at et barn er truet. Hvis institutionen ved, at et barn er henvist til daginstitution efter bistandslovens § 33, stk. 2 eller på anden måde er blevet informeret om, at barnet kan karakteriseres som truet, er man klar over, at der er tale om en opgave, der allerede kan være beskrevet og konkretiseret af socialforvaltningen. Man ved, der kan være tale om særlige forhold, og at der derfor kan være særlige forventninger til institutionen. Institutionen har i den situation mulighed for at spørge både socialforvaltning og forældre om eventuelle specifikke forhold og/eller

forventninger. Institutionen kan således aktivt arbejde på at være forberedt og indstillet på opgaven.

Hvis institutionen selv bliver opmærksom på, at et barn muligvis er et truet barn, er forholdene anderledes. Optakten til institutionens opfattelse af barnet som truet kan vare længere, ligesom en eventuel indsats sker under andre betingelser, herunder institutionens pligt til at underrette det sociale udvalg (bistandslovens § 19). I den situation har institutionen ikke samme mulighed for at være forberedt og indstillet på opgaven. Ud over selve det at opdage, at der er en særlig opgave for institutionen, skal der også bruges tid på at finde ud af, hvad den mulige opgave består i, og hvad der i givet fald skal være daginstitutionens rolle.

Informationsfasen og forberedelsesfasen bliver derfor længere og mindre målrettet.

Blandt de undersøgte institutioner er den sidste situation (hvor institutionen selv opdager, at et barn er truet) den hyppigst forekommende (tabel 4.1). Kun 16% af de institutioner, der har mindst ét truet barn indskrevet, oplyser, at de sædvanligvis via samarbejdspartnere har fået kendskab til at et barn er truet.

Tabel 4.1.
Institutionerne fordelt efter, hvornår de sædvanligvis er i stand til at se, at et barn er et truet barn. Procent.

Hvornår ses det, at et barn er truet?	Institutioner i procent
Ved det i forvejen fra samarbejdspartnere	16
Ser det inden for den første periode i institutionen	70
Der kan godt gå 6 mdr. eller mere	13
Der kan godt gå op til et år eller mere	1
I alt	100
Antal	565

70% af institutionerne oplyser, at de sædvanligvis bliver opmærksomme på eventuelle truede børn inden for den første periode, barnet er indskrevet i institutionen. 14% af institutionerne oplyser, at der sædvanligvis kan gå 6 måneder eller mere, inden de bliver opmærksomme på, at et barn er truet. Spørgsmålet tager udgangspunkt i nye børn i institutionen, der tages ikke højde for børn, der eventuelt ikke er truede, når de bliver indskrevet, men som eventuelt senere udvikler sig (eller de hjemlige forhold udvikler sig) på en måde, så barnet må karakteriseres som truet.

Det mest almindelige er således, at institutionen selv bliver opmærksom på eventuelle truede børn. Følgelig er det mest almindelige også, at institutionen ikke på forhånd har været forberedt på opgaven.

Forskelle mellem kommuner

Undersøges mulige sammenhænge mellem oplysningerne i tabel 4.1. og kommune-type, finder man, at det er mest almindeligt at blive informeret i forvejen fra samarbejdspartnere, hvis institutionen ligger i en bykommune, der ikke er karakteriseret som storby (dvs. alt andet end København og Frederiksberg, omegnskommunerne til København, samt Århus, Aalborg og Odense) eller i en landkommune.

Dette har en meningsfuld sammenhæng med det tidligere fundne, at der er relativt flere institutioner med truede børn indskrevet i andre bykommuner og landkommuner, samt hypotesen om at disse kommuner i højere grad bruger deres daginstitutioner i det tidligt behandlende og forebyggende arbejde. Set i denne sammenhæng vil det derfor være logisk, at institutionerne oftere bliver informeret om, at et nyindskrevet barn bliver betragtet som et truet barn.

Modsvarende er der lidt oftere tale om, at det tager 6 mdr. eller mere at finde ud af, at et barn er et truet barn i storbyerne, men her er tendensen knap så markant. Resultaterne støtter således antagelsen om, at andre bykommuner samt landkommuner bruger

deres daginstitutioner på en anden måde, end man gør i storbyområderne.

Der er ikke nogen sammenhæng mellem oplysning om institutionstype (vuggestue, børnehave, integreret institution), og hvornår det vides, at et barn er truet. Tilsvarende er der heller ingen forskelle mellem kommunale og selvejende institutioner.

Viden om truede børn

For den store gruppe børn, hvor daginstitutionerne selv bliver opmærksomme på, at barnet kan karakteriseres som et truet barn, gælder det, at daginstitutionens mulighed for at opfatte barnet som truet afhænger af den viden, institutionens ansatte har om truede børn (og om børn i det hele taget). Spørgeskemaet indeholdt derfor en række spørgsmål, der sigtede på at belyse institutionernes viden om og erfaring med iagttagelser („signaler“), der hver for sig (og især sammen) kunne være et muligt tegn på, at det skulle undersøges nærmere, om det pågældende barn eventuelt kunne være truet med hensyn til sundhed og/eller udvikling.

I spørgeskemaet er der en liste med 20 mulige signaler på, at et barn måske er et „truet barn“. Listen med signaler blev introduceret på følgende måde: *„I det følgende spørgsmål er der en lang række udsagn, der hver for sig kan være ét af flere signaler på, at der er tale om et „truet barn“. Der er nok ingen af signalerne, der kan stå helt alene som tegn på, at her er der et truet barn, men optræder der flere signaler samtidigt, begynder der at tegne sig et billede. Jeg vil gerne vide, hvordan det billede, I ser i jeres daginstitution, ser ud“.*

Selve spørgsmålet lød således: *„Hvilke af følgende signaler har efter jeres erfaring været af betydning for jeres vurdering af, om et barn måske er et „truet barn“?“*

Introduktionen af spørgsmålet og selve spørgsmålsformuleringen indeholdt således to ting: for det første blev der tegnet et lukket univers. Eventuelle signaler, på at et barn er et „truet barn“, blev operationelt defineret ved de 20 anførte signaler. Det var ikke mu-

Tabel 4.2.**Institutionerne fordelt efter, hvilken vægt de tillægger forskellige mulige signaler på, at et barn er truet. Procent.**

	Afgørende betyd- ning	Stor betyd- ning	Mindre betyd- ning	Ingen betyd- ning	Uop- lyst	I alt
Informationer om forældrenes sociale forhold	7	31	45	9	8	100
Mærker på barnet efter fysisk mishandling	58	24	2	6	10	100
Hvis barnet flere gange ikke bliver hentet, når institutionen lukker	25	40	19	7	9	100
Hvis barnet virker fejlnæret/er ekstremt sultent	33	45	8	5	9	100
Hvis barnet virker forsømt, pjusket, usoigneret	15	50	26	1	7	99
Hvis barnet virker angst eller skræmt	49	40	2	1	7	99
Hvis forældrene truer barnet med fysisk afstraffelse	26	46	16	3	9	100
Hvis barnet bliver hentet af mange forskellige	4	28	48	10	9	99
Hvis barnets mor er udsat for fysisk mishandling	37	46	4	4	10	101
Hvis en af forældrene flere gange lugter af alkohol	14	49	27	3	8	101
Hvis en af forældrene virker medicin- eller narkotikapåvirket	34	49	4	4	9	100
Hvis forældrene er mere optaget af sig selv end af barnet	12	48	28	3	8	99
Hvis barnet har problemer med at få kontakt med andre børn	16	54	22	1	6	99
Hvis barnet foretrækker at lege med yngre børn	3	18	59	13	7	100
Hvis barnet ofte har konflikter med andre børn	8	46	37	3	6	100

(fortsætter)

Tabel 4.2 fortsat

	Afgørende betyd- ning	Stor betyd- ning	Mindre betyd- ning	Ingen betyd- ning	Uop- lyst	I alt
Hvis barnet ofte (og tilsyneladende uden grund) ødelægger ting	10	50	29	3	8	100
Hvis barnet er ukritisk i valg af voksne	16	50	24	3	7	100
Hvis barnet er meget kontaktsøgende	15	53	24	1	6	99
Hvis barnet er uroligt og ukoncentreret	13	51	28	1	6	99
Hvis forældrenes forventninger til barnet er urealistiske i forhold til barnets alder	11	44	36	3	7	101
Antal institutioner						769

ligt at anføre andre eller flere signaler i selve spørgeskemaet, men det var muligt at kommentere til sidst i skemaet. I de skriftlige kommentarer til spørgeskemaet er der flere institutioner, der bemærker, at de har sat ring om svaralternativet „ingen betydning“, fordi det er et område (et signal), de ikke har nogen erfaring med. For det andet blev det understreget, at ønsket var at få informationer om institutionens erfaringer. Dette er generelt understreget i skemaet og i følgebrevet til institutionerne, hvor der står: *„målet er at få oplysninger om erfaringer og ikke om, hvad man tror er relevant, eller hvad man tror andre institutioner lægger vægt på“*.

Relevante signaler

Det fremgår af tabel 4.2, at flertallet af daginstitutionerne har forholdt sig til samtlige 20 signaler. For hvert af de 20 signaler er den procentvise andel af institutioner, der ikke har svaret på, hvilken betydning det pågældende signal har, 10% eller færre. Der er ikke nogen institutioner, der har tilføjet yderligere signaler i de skriftlige kommentarer til skemaerne.

Man kan derfor konkludere, at der er generel enighed om, at de 20 signaler udtrykker nogle forhold, som det er relevant at forholde sig til, selvom det er forskelligt, hvilken betydning hvert af de 20 signaler tillægges.

De fleste af institutionerne fordeler sig på svaralternativerne „afgørende betydning“, „stor betydning“ og „mindre betydning“. Kun ved udsagnene „*Hvis barnet foretrækker at lege med yngre børn*“, og „*Hvis barnet bliver hentet af mange forskellige*“ er der en tocifret andel institutioner, der bruger alternativet „ingen betydning“. Af de skriftlige kommentarer til spørgeskemaerne fremgår det, at man kan have undladt at svare på de af de 20 mulige signaler, som man ikke har anset for relevante eller ikke har haft erfaringer med. Enkelte institutioner skriver, at det er så længe siden, de sidst har haft et truet barn indskrevet, at de ikke mener, det vil være meningsfuldt, at de besvarer spørgsmålet.

I øvrigt er det bemærkelsesværdigt, at de signaler, der tillægges størst betydning, primært er signaler, der direkte refererer til barnet: „*Mærker på barnet efter fysisk mishandling*“, og „*hvis barnet virker angst eller skræmt*“. I begge tilfælde er der tale om signaler, der utvetydigt giver melding om barnets tilstand.

Generelt er der tale om, at følgende signaler betragtes som værende af betydning: „*Mærker på barnet efter fysisk mishandling*“, „*Hvis barnet flere gange ikke bliver hentet, når institutionen lukker*“, „*Hvis barnet virker fejlnæret/er ekstremt sultent*“, „*Hvis barnet virker angst eller skræmt*“, „*Hvis forældrene truer barnet med fysisk afstraffelse*“, „*Hvis barnets mor er udsat for fysisk mishandling*“, „*Hvis en af forældrene virker medicin- eller narkotikapåvirket*“, „*Hvis barnet har problemer med at få kontakt med andre børn*“, „*Hvis barnet er ukritisk i valg af voksne*“ og „*Hvis barnet er meget kontaktsøgende*“. Vurderingen „værende af betydning“ er i denne sammenhæng baseret på, at der er færre end 25%, der har brugt svaralternativet „mindre betydning“, og færre end 10% der har brugt svaralternativet „ingen betydning“.

Signalerne af betydning kan deles i tre grupper: *Gruppe 1 er signaler, der tager udgangspunkt i barnet, i den fysiske og psykiske fremtoning* („Mærker på barnet efter fysisk mishandling“, „Hvis barnet virker fejlerenæret/ekstremt sulten“ og „Hvis barnet virker angst eller skræmt“).

Gruppe 2 er signaler, der tager udgangspunkt i barnets relationer til andre børn og voksne i dagligdagen i institutionen („Hvis barnet har problemer med at få kontakt med de andre børn“, „Hvis barnet er ukritisk i valg af voksne“ og „Hvis barnet er meget kontaktsøgende“). Der fokuseres i denne gruppe signaler på både kontakten til andre børn og til institutionens voksne.

Gruppe 3 er signaler, der relaterer sig til forældre-barn relationen, som den fremtræder for institutionens personale („Hvis barnet flere gange ikke bliver hentet, når institutionen lukker“, „Hvis forældrene truer barnet med fysisk afstraffelse“, „Hvis barnets mor er udsat for fysisk mishandling“ og „Hvis en af forældrene virker medicin- eller narkotikapåvirket“). Der er her ét signal med direkte reference til forældre-barn relationen, nemlig at forældrene truer barnet med fysisk afstraffelse. Ved de tre øvrige signaler er der tale om en reference til familiens sociale situation. Det er derfor bemærkelsesværdigt, at signalet „Informationer om forældrenes sociale forhold“ ikke generelt anses for et betydende signal. En mulig forklaring kan være, at der er tale om en afspejling af det tidligere omtalte (tabel 4.1.), at det som regel er institutionerne selv, der bliver opmærksomme på, at et barn kan være truet. Forhåndsinformationer om barnet og/eller familiens sociale situation er ikke almindeligt.

Et andet forhold, der er bemærkelsesværdigt, er, at signalet „Hvis en af forældrene flere gange lugter af alkohol“ ikke anses for betydende (som defineret med de tidligere anførte procentfordelinger), selvom signalet „Hvis en af forældrene virker medicin- eller narkotikapåvirket“ er medtaget som et betydende signal. Forskellen kan sandsynligvis i et vist omfang tilskrives spørgsmålsformuleringen. „Lugter af alkohol“ anses ikke for lige så definitivt et tegn som „virker medicin- eller narkotikapåvirket“. Andre tolk-

ningsmuligheder er, at alkoholpåvirkning ikke anses for lige så vigtigt som medicin- eller narkotikapåvirkning, når det drejer sig om barnets fysiske og psykiske sundhed. Ligesom forskellen kan være et udtryk for en større usikkerhed for, hvordan man skal vurdere grænserne for, hvornår alkoholpåvirkning er et betydende signal. Fx hvor kraftig lugten skal være, for at signalet må anses for at være af betydning.

Mest relevante signaler er knyttet til barnet

Der er flest meldinger om, at man anser de to første grupper signaler (altså signaler med udgangspunkt i barnets fremtoning og signaler med udgangspunkt i barnets relationer til andre børn og til voksne i institutionen) for værende af betydning. Et forhold der må antages at afspejle virkeligheden i dagligdagen. Man er mest opmærksom på (og ser det som mest betydende), når der er tale om signaler, der har med barnet og med barnets relationer i daginstitutionen at gøre. Det er, hvad man har mulighed for at opleve massivt hver eneste dag, hvorimod signaler, der relaterer sig til forældrene, nødvendigvis må blive mere sporadiske og ofte koncentreret til henholdsvis, når barnet kommer om morgenen, og når det bliver afhentet om eftermiddagen. To tidspunkter, hvor der i mange institutioner er „tryk på“, eftersom der ofte kan være en lavere normering i ydertimerne.

De hyppigst erfarede signaler

For at få noget større klarhed over, hvor hyppigt man er opmærksom på de forskellige signaler, blev institutionerne bedt om at oplyse, hvilke 5 af de nævnte 20 signaler de erfaringsmæssigt oftest har lagt mærke til, når de har vurderet, om der var tale om et „truet barn“.

Når man sammenholder det mulige antal svar (5 svar for hver af de 769 institutioner) med antallet af svar på hvert af de 20 mulige signaler, viser det sig, at 50% af samtlige mulige svar er afgivet på 6 signaler og 75% af de mulige svar på 10 signaler. De seks hyppigst valgte signaler (og dermed de seks hyppigst erfarede) er: „Hvis barnet virker angst eller skræmt“, „Mærker på barnet efter fy-

FOTOGRAF: KJELL JOHANSSON/BILLEDHUSET

sisk mishandling“, „Hvis barnet er uroligt og ukoncentreret“, „Hvis barnet virker forsømt, pjusket, usøigneret“, „Hvis barnet har problemer med at få kontakt med de andre børn“ og „Hvis barnet ofte har konflikter med andre børn“.

De fire øvrige hyppigt valgte (og dermed erfarede) signaler er: *„Hvis barnet er meget kontaktsøgende“, „Hvis en af forældrene flere gange lugter af alkohol“, „Hvis en af forældrene virker medicin- eller narkotikapåvirket“ og „Hvis barnet er ukritisk i valg af voksne“.*

Når man sammenholder med det tidligere oplyste om, hvilke signaler der blev anset for mest betydningsfulde, fremgår det, at der er visse forskelle mellem, hvad der blev karakteriseret som generelt

betydende signaler, og de signaler der oftest er erfaring med. Signalerne „*Barnet virker angst eller skræmt*“ og „*Mærker på barnet efter fysisk mishandling*“ er også i denne sammenhæng de oftest erfarede. For signalet „*Barnet har problemer med at få kontakt med andre børn*“ er der ligeledes overensstemmelse for så vidt, at signalet ligger blandt de hyppigst erfarede, ligesom det tidligere blev betegnet som betydende.

Men for de tre øvrige ofte valgte signaler: „*Hvis barnet er uroligt og ukoncentreret*“, „*Hvis barnet virker forsømt, pjusket og usigneret*“ og „*Hvis barnet ofte har konflikter med andre børn*“, gælder det, at de ikke var blandt de signaler, der generelt blev betegnet som betydende signaler.

Dvs. at betydningen af tre af de oftest erfarede signaler muligvis er noget, hvor der ikke er generel enighed i daginstitutionerne. Tilsvarende er der punkter, der generelt anses for betydende, der ikke er med blandt de oftest erfarede. Disse to forhold kan være med til at forklare en eventuel usikkerhed omkring, hvornår et barn anses for „*truet*“, og hvornår barnet er så truet, at der skal reageres fra institutionen. I forbindelse med en eventuel efteruddannelse må man være opmærksom på disse forhold.

Hvis man skal søge efter en overskrift for de 5 oftest erfarede signaler, er fællesnævneren, at der er tale om forhold relateret til børnene. Dvs. daginstitutionerne har (vel ikke særligt overraskende) flest erfaringer med at bemærke signaler, der er direkte knyttet til barnets udseende, adfærd og relationer i daginstitutionen.

Ofte erfarede signaler i forskellige institutionstyper

Når sammenhængen mellem de oftest erfarede signaler og institutionstyper undersøges, viser det sig, at der næsten ikke er forskelle mellem de forskellige institutionstypers fordeling af svarene. Hvor der er forskelle, er der i alle tilfælde tale om, at det er vuggestuerne, der adskiller sig fra børnehaver (især) og fra integrerede institutioner. De fleste forskelle er helt ubetydelige, de øvrige forskelle

kan forklares med forskellen i børnenes alder. Fx peger man i vuggestuerne sjældnere på kontaktproblemer og konflikter i forhold til andre børn, samtidigt med at man hyppigere peger på signalet med fejlernæring/ekstremt sultent barn.

Ofte erfarede signaler i forskellige kommunetyper

Der er kun små forskelle i de oftest oplevede signaler, når svarene analyseres ud fra kommune type. Afvigelserne er koncentreret om 5 signaler. Det første af de berørte signaler er *„Hvis barnet ofte har konflikter med andre børn“*, som får færre af valgene i København og Frederiksberg end i landkommunerne. Forskellen kan sandsynligvis forklares ved det tidligere beskrevne, nemlig at der er færre vuggestuer i landkommunerne, og at der er flere valg af signalet i børnehaver og integrerede institutioner; samt at der generelt er en større andel truede børn i landkommunernes institutioner, noget der også kan være med til at forklare, at konflikter med andre børn hyppigere opleves som signaler i landkommuner.

I Aalborg, Odense og Århus Kommune er signalerne *„Hvis en af forældrene flere gange lugter af alkohol“* og *„Hvis barnet virker fejler-næret/er ekstremt sultent“* hyppigere erfare end i de øvrige kommunetyper. Der kan eventuelt være en sammenhæng mellem de to signaler.

I København og Frederiksberg Kommune er signalerne *„Hvis en af forældrene virker medicin- eller narkotikapåvirket“* og *„Hvis barnet flere gange ikke bliver hentet, når institutionen lukker“* hyppigere erfare end i de øvrige kommunetyper. Også her kan der være tale om en indbyrdes sammenhæng.

Sammenfattende kan man sige, at det muligvis er sådan, at alkoholpåvirkning, fejlernæring, narkotikaproblemer og manglende afhentning af barnet generelt er lidt oftere erfare i storbyerne, men forskellene er så små, at det ikke kan udelukkes at der kun er tale om statistiske tilfældigheder.

Refleksioner med handlingsanvisende konsekvens

Når det drejer sig om erfaringer med de 20 nævnte signaler som tegn på, at et barn eventuelt er et truet barn, tegner der sig et meget ensartet billede af, hvor hyppigt hver af de 20 signaler er erfaret i de 769 institutioner.

Med de forbehold, der naturligt følger af børnenes alder, er der ikke nogen markante forskelle mellem henholdsvis vuggestuer, børnehaver og integrerede institutioner. Det samme gælder ved en inddeling efter kommune-type. Der er ikke nogen betydende forskelle på den relative hyppighed af erfaringerne med de 20 nævnte signaler. Dvs. at resultaterne i dette afsnit står i modsætning til en eventuel forklaring om, at hyppigheden i forekomsten af de forskellige signaler har en sammenhæng med kommunestørrelsen (kapitel 2). Relativt har man de samme erfaringer uafhængigt af kommunestørrelse.

Det næste, man kan konkludere, er, at de signaler, institutionerne oftest erfarer som tegn på at et barn eventuelt kan være et truet barn, alle har at gøre med barnet og med dets fremtræden i institutionen, herunder relationen til andre børn og til personalet. De 7 hyppigst erfarede signaler (dækkende 55% af samtlige valg af signaler) omhandler alle disse forhold. Hvorimod relationen barn-forældre og forholdene i hjemmet (eller psykosociale forhold hos forældrene) markeres lavere, når det drejer sig om det oftest erfarede.

Nu er det jo ikke så mærkeligt, at daginstitutionspersonalet er mest opmærksomme på børnene. Det er det, de er uddannet til, og det er faktisk også børnene, de er sammen med. Men når målet er at forbedre indsatsen for de truede børn og at forbedre samarbejdet mellem de forskellige faggrupper, er det alligevel væsentligt at fæstne sig ved, at det er sådan, og den betydning det kan have i et tværfagligt samarbejde.

Det betyder fx, at daginstitutionerne vil kommunikere med udgangspunkt i deres forståelse af barnet og med barnets fremtræden

og relationer som det væsentlige kommunikationsområde. Hvis den kommunikation sker til faggrupper, der enten ser barn-forældrerelationen (fx sundhedsplejersker) eller psykosociale problemer (fx sagsbehandlere) som deres væsentlige kommunikationsområde, så skal der opstå problemer, kommunikationen følger ikke samme spor/sker ikke på samme bølgelængde.

Ovenstående er som bekendt ikke nogen ny og revolutionerende indsigt. Samtaler med pædagoger, sundhedsplejersker og sagsbehandlere vil også kunne pege på kommunikationsproblemer. Og fra en udenforståendes position kan man tale om babyloniske tilstande (nogle siger en indbyrdes konkurrence), når man skal afgøre, hvilket spor eller hvilken bølgelængde der er det/den bedste eller mest sandfærdige/hensigtsmæssige, når det drejer sig om at beskrive situationen i familien og for barnet, for at vurdere om barnets sundhed og udvikling er truet.

Kommunikationen vanskeliggøres yderligere for daginstitutionerne, fordi de oftest erfarede signaler samtidigt adskiller sig fra de signaler, der anses for mest betydende. Set i denne sammenhæng understreger resultaterne nødvendigheden af at undersøge betydningen af den babyloniske forvirring for de forskellige faggrupper. Måske er det sådan, at de problemer, andre ser i daginstitutionernes forhold til spørgsmålet om truede børn – og de problemer, daginstitutionerne selv oplever – har at gøre med, at daginstitutionernes personale i deres ønske om at blive forstået (læs: så man udfører, hvad de ønsker i relation til et truet barn) forsøger at tilpasse sig en måde at bruge sproget på, som ikke er deres, således at de bliver usikre på, om de skal holde sig til deres egne iagttagelser (de hyppigst erfarede signaler), når de beskriver børnene, eller om de skal lægge vægt på de forhold, andre muligvis er mest optaget af (de mest betydende signaler). I en sådan situation vil det ofte være usikkerheden, der kommunikerer tydeligere, end de faglige problemstillinger.

„Vi taler om forskellige niveauer. Et signal kan give en opmærksomhed, men det er først, hvis problemet er på et andet niveau, at vi skal

over i retning af en underretning. Vi bliver opmærksomme på det, fordi det er nogle symptomer, der hører med i billedet, men det er først, når der er noget andet også, at man tænker på underretning“ (refleksion på temadag med reflekterende team).

„Jeg har et konkret eksempel, en pige, hvor jeg lagde mærke til, at tøjet var beskidt, og madpakken var chokolademadder eller et købt rundstykke eller wienerbrød. Det var de signaler, jeg først lagde mærke til, men det var ikke det, jeg senere lagde vægt på i min underretning De signaler behøver ikke at betyde, at hun er truet. Det kan være, at du i den tætte kontakt lægger mærke til, at følelsesmæssigt så har hun fået de ting, hun skal have. At der er en følelsesmæssig kontakt, selvom der er ting, der mangler. **Hvad skulle der til, før du underrettede?** Det var samspillet med de andre børn, hun var meget styrende over for de jævnaldrende piger, så de trak sig, og så legede hun med yngre børn. Jeg underrettede efter 20 dage. Det var også, at moderen ikke kom med hende, og så blev hun bragt i taxi. **Men alle de konkrete ting, skrev du ikke dem?** Nej, det vil jeg ikke skrive ned. For mange gange kommer man til at diskutere for eller imod, og så bliver det en holdningspræget diskussion ...“ (eksempel fra temadag med reflekterende team).

Funktioner og villighed

En række spørgsmål sigtede på at belyse, hvad der i daginstitutionerne opfattes som en naturlig eller selvfølgelig del af indsatsen, og hvad der betragtes som noget særligt/noget, der kræver særlige ressourcer for at daginstitutionen kan yde en indsats. I skemaet var spørgsmålet formuleret på følgende måde:

Spørgsmål: Hvilke af følgende funktioner mener I indgår – eller bør indgå – i daginstitutionens daglige indsats i forhold til de truede børn?

(Svarkategorierne skal forstås sådan: „Alm. indsats“ betyder, at opgaven hører hjemme i den almindelige indsats i daginstitutionen, dus. noget I allerede gør eller kan gøre uden ekstra ressourcer. „Kræver ekstra tid“ betyder, at opgaven hører hjemme i den almindelige indsats i daginstitutionen, forudsat der gives ekstra timer til det. „Kræver tid

og uddannelse“ betyder, at opgaven kan udføres i daginstitutionen, forudsat der gives ekstra tid og ekstra undervisning/efteruddannelse og/eller supervision. „Hører ikke hjemme“ betyder, at I mener, opgaven ikke hører hjemme i en almindelig daginstitution).

Det fremgår af tabel 4.3, at man vurderer næsten alle de nævnte funktioner som noget, der vil være relevant i daginstitutionens arbejde, ligesom det fremgår, at der er en høj grad af enighed. Der er kun enkelte funktioner, hvor der er mere end 1%, der mener, funktionen ikke hører hjemme i en daginstitution. Flest fravalg er der ved funktionerne *„at hjælpe med at barnet har rent tøj“* og *„hjemmebesøg“*.

De øvrige 17 funktioner kan inddeles i tre grupper efter, i hvor høj grad institutionerne giver udtryk for, at de er en del af den indsats, man efter deres opfattelse sædvanligvis kan forvente fra en daginstitution. Den første gruppe er funktioner, hvor der er bred enighed om, at dette ubetinget er en del af institutionens opgaver. Dernæst en gruppe, hvor der ligeledes gives udtryk for, at opgaverne ligger inden for de almindelige arbejdsopgaver for institutionen, men hvor man tager det forbehold, at der er tale om opgaver, der kræver mere tid end opgaverne i den første gruppe. Og endelig er der en tredje gruppe funktioner, der i højere grad hører hjemme på grænseområdet til en behandlingsmæssig indsats.

Den første gruppe, altså de funktioner, hvor der er størst enighed om, at de hører hjemme i den almindelige indsats i daginstitutionen, består af funktioner, der er direkte knyttet til barnet/børnene og til den daglige kontakt med børnene i institutionen. Det drejer sig om fysisk kontakt, opmærksomhed, mad, opmærksomhed på behov for særlig indsats, leg, venskaber, regler for bordskik og almindelig omgang med andre mennesker, udflugter og accept af forældrene på deres betingelser, dvs. som de nu engang er (*„at give megen fysisk kontakt“*, *„at give megen direkte kontakt, hvor barnet oplever, det bliver set og hørt af den voksne“*, *„at sørge for, at barnet får ekstra mad, hvis det er sultent“*, *„at være opmærksom på behov for særlig indsats“*, *„aktivt søge at integrere barnet i de andre børns*

Tabel 4.3.**Institutionerne fordelt efter, hvad de mener er nødvendige krav for udførelsen af 19 forskellige funktioner i daginstitutionerne.**

Funktioner	Alm. indsats	Kræver ekstra tid	Kræver tid og uddannelse	Hører ikke hjemme	I alt	Antal
At give megen fysisk kontakt (knus mv.)	94	5	1	0	100	733
At give megen direkte kontakt, hvor barnet oplever, det bliver set og hørt af den voksne	80	18	2	0	100	732
At sørge for at barnet får ekstra mad, hvis det er sultent	81	17	0	2	100	731
At hjælpe barnet med personlig hygiejne (så de andre børn ikke synes, det lugter etc.)	47	48	1	4	100	727
At hjælpe med at barnet har rent tøj på (vaske tøj, der bliver snavset på institutionen fx)	17	48	0	34	99	728
At være opmærksom på behov for særlig indsats	78	14	9	0	101	729
Aktivt at søge at integrere barnet i de andre børns leg	70	23	7	0	100	732
At opmuntre barnet i de venskaber, det evt. skaber med andre børn (også yngre)	85	12	4	0	101	733
At lære barnet almindelige regler for bordskik	92	8	0	0	100	731
At lære barnet almindelige regler for at omgås med andre	84	15	2	0	101	732
At give barnet erfaring med verden uden for institutionen gennem udflugter og ture	83	15	2	0	100	734
At forsøge at acceptere barnets forældre på deres betingelser	75	16	9	1	101	725

(fortsætter)

Tabel 4.3 fortsat

Funktioner	Alm. ind-sats	Kræver ekstra tid	Kræver tid og uddan-nelse	Hører ikke hjem-me	I alt	Antal
At forsøge at holde forældre fast på deres konkrete omsorgsop-gaver over for barnet (dvs. påtale problemer med fx mødetid, renlighed og ernæring)	42	40	16	1	99	730
At være direkte over for foræl-drene, når der er problemer	62	24	14	0	100	733
At tilbyde at tage på hjemme besøg hos familien	10	55	23	12	100	732
At etablere bæredygtige tætte relationer mellem bestemte børn og bestemte voksne	36	46	14	4	100	729
At pædagogerne er i stand til at rumme de truede børns følelser	34	24	40	1	99	722
At pædagogen kan tale med de truede børn om oplevelser/erfa-ringer, der er svære for børn	29	25	45	1	100	730
At råde og vejlede forældrene i deres opdragerrolle	35	28	36	2	101	729

leg“, „at opmuntre barnet til venskaber, det eventuelt skaber med andre børn (også yngre)“, „at lære barnet almindelige regler for bord-skik“, „at lære barnet almindelige regler for at omgås andre“, „at give barnet erfaring med verden uden for institutionen gennem udflugter og ture“, „at forsøge at acceptere barnets forældre på deres betingel-ser“).

Funktionerne tegner tilsammen et billede af aktiviteter, der alle mere eller mindre er inkluderet i de forestillinger, man som foræl-dre eller borger almindeligvis har af en daginstitution. Nemlig et sted, hvor der er rart og trygt at være for børnene, hvor der er voksne, der passer på dem og tager sig af dem, og hvor man er

tryk ved at lade sine børn opholde sig i dagtimerne. Dvs. et billede baseret på et relativt ukompliceret samarbejde mellem forældre og institution om det fælles engagement: barnet.

Den anden gruppe funktioner består af de funktioner, hvor undersøgelsens institutioner ikke i lige så høj grad mener, der er tale om en almindelig indsats. Der er tale om funktioner, der i højere grad er i modstrid med billedet af det relativt ukomplicerede samarbejde mellem forældre og institution, især funktioner, hvor daginstitutionen (ud fra en kritisk eller korrigerende vinkel) kommer i tættere kontakt med forældrenes måde at forvalte deres forældrerolle på. Dels på det praktiske område (rent tøj samt personlig hygiejne), dels verbalt at holde forældrene fast på deres omsorgsopgaver og ved at være direkte ved problemer og at etablere bæredygtige relationer mellem bestemte børn og bestemte voksne („at hjælpe barnet med personlig hygiejne“, „at hjælpe med at barnet har rent tøj på (vaske tøj, der bliver snuset på institutionen fx)“, „forsøge at holde forældrene fast på deres konkrete omsorgsopgaver over for barnet (dvs. påtale problemer med fx mødetid, renlighed og ernæring)“, „at være direkte over for forældrene, når der er problemer“, „at etablere bæredygtige tætte relationer mellem bestemte børn og bestemte voksne“).

I de fire første tilfælde er der tale om funktioner, som indebærer en kritik af forældrene, direkte eller indirekte. Den mest almindelige reaktion er her at sige, at det hører med i den almindelige indsats på en daginstitution, men det kræver ekstra tid. Dvs. den generelle meddelelse fra institutionerne er, at det er opgaver, man med rimelighed kan forvente ligger inden for daginstitutionspersonalets kompetenceområde. Dog er der tale om funktioner, som rent tidsmæssigt lægger beslag på mere, end den almindelige forældrekontakt gør.

Den tredje gruppe funktioner udgøres af funktioner, der har et mere indsatsorienteret præg (i retning af behandling). Det drejer sig om funktioner, som at pædagogerne er i stand til at rumme de truede børns følelser, tale med de truede børn om oplevelser/erfaringer, som er svære for børn, samt at råde og vejlede forældrene i

deres opdragerrolle („at tilbyde at tage på hjemmebesøg“, „at pædagogerne er i stand til at rumme de truede børns følelser“, „at pædagogerne kan tale med de truede børn om oplevelser/erfaringer, der er svære for børn“, „at råde og vejlede forældrene i deres opdragerrolle“).

Her er tendensen, at man ikke umiddelbart mener, der er tale om en almindelig indsats i daginstitutionen. Man mener principielt godt, funktionerne kan høre hjemme i en daginstitution, men der er en stor gruppe institutioner, der giver udtryk for, at en sådan indsats vil kræve både ekstra tid og uddannelse.

Generelt må man således sige, at der for samtlige funktioner gives udtryk for en holdning, der indebærer stor villighed til at påtage sig samtlige de opgaver, der beskrives i funktionerne og egentlig også en tro på, at det kan lade sig gøre inden for daginstitutionens rammer. Dette kan dog ikke uden videre fortolkes, som at man mener, daginstitutioner kan udføre egentlige dagbehandlingsopgaver. Der er snarere tale om en holdning om, at disse funktioner – i givet fald – er gode at have på repertoire i enkeltstående tilfælde. Jævnfør kapitel 2, hvor der blev givet udtryk for, at de fleste institutioner mente, de havde for få ressourcer til rådighed i indsatsen over for de truede børn, en utilfredshed som steg i takt med, hvor stor andelen af truede børn var på den pågældende institution.

Holdning og erfaring

Når man sammenholder svarene om holdninger til den pædagogiske indsats med erfaringerne fra institutionens dagligdag (spørgsmål: „Hvilke 5 af ovennævnte punkter (de nævnte 19 funktioner) der efter jeres (institutionernes) erfaring er mest dækkende for det, I i øjeblikket selv gør (eller kan gøre) i jeres institution i arbejdet med de truede børn? – NB rækkefølgen er ikke prioriteret“) understreges den pædagogiske indfaldsvinkel til arbejdet. Godt halvdelen af samtlige valg (52%) ligger på 5 funktioner: „at være opmærksom på behov for særlig indsats“, „at give megen fysisk kontakt (knus mv.)“, „at give megen direkte kontakt, hvor barnet oplever, det bliver set og hørt af den voksne“, „at lære barnet almindelige regler for at omgås andre“ og „at være direkte over for forældrene, når der er problemer“.

De prioriterede funktioner understreger, at barnet er udgangspunkt for indsatsen. Man vil kompensere for de mangler, der kan være i det hjemlige opvækstmiljø, og man er direkte over for forældrene, når der er problemer. Det fremgår ikke af undersøgelsen, om de problemer, man er direkte over for forældrene med, er problemer knyttet til barnets adfærd og udvikling, eller om det er problemer i forældrenes adfærd over for barnet, som det fremstår for daginstitutionen.

Forskellene mellem de forskellige institutionstypers beskrivelser af deres erfaringer er generelt små. Hvor der er forskelle, samler de sig omkring henholdsvis vuggestuer og integrerede institutioner. For vuggestuerne er der – som det også er set tidligere – tale om afvigelser, der kan forklares med børnenes alder: funktionerne at integrere børnene i andres leg, at opmuntre til venskaber mellem børnene og at tale med de truede børn er ikke så hyppigt nævnt. Desuden er der oftere tale om at give barnet ekstra mad, ligesom vuggestuerne oftere beskriver sig selv som accepterende i kontakten med forældrene (ikke nødvendigvis det samme som at acceptere, hvad de gør/ikke gør i forhold til barnet). Der er således tale om funktioner, der enten ikke er relevante på grund af børnenes alder (tale med fx) eller funktioner i forældrekontakten, der også forekommer knyttet til børnenes alder. Fx vil en accepterende holdning til forældrene ofte være den foretrukne (også blandt sundhedsplejersker), når det drejer sig om at få etableret et samarbejde med forældrene om helt små børn.

For de integrerede institutioner gælder det, at de er karakteriserede ved mindre fysisk kontakt med børnene og ved at være mere direkte i kontakten med forældrene. Set på baggrund af beskrivelsen af vuggestuerne kan man se dette som et udtryk, for at der er tale om en lidt ældre børnegruppe. Dog er det interessant, at de integrerede institutioner også adskiller sig fra børnehaverne på disse punkter. Et tredje punkt, hvor de adskiller sig fra børnehaverne, har lidt samme karakter, det drejer sig om funktionen at fastholde forældrene på deres omsorgsopgaver. Forskellene er dog

så små, at man ikke kan tillade sig at komme med egentlige fortolkninger eller konklusioner.

Samtaler om forældrerollen

En del af daginstitutionens opgave i forbindelse med truede børn er at tale med forældrene om eventuelle problemer, hvis daginstitutionen får den opfattelse, at der er svigt eller mangler i forældrenes forvaltning af forældrerollen. Dette skal ikke opfattes på den måde, at daginstitutionen generelt – og over for alle forældre – skal komme med den store pegefinger eller på nogen måde optræde bedrevidende. Det handler om daginstitutionens opgaver over for den lille gruppe børn, hvor daginstitutionen bemærker et eller flere signaler, der kan tolkes som tegn på, at barnets sundhed eller udvikling kan være truet. I den situation har daginstitutionen pligt til at reagere. En væsentlig del af denne pligt består i at tale med forældrene om, hvad daginstitutionen har lagt mærke til og sammen med forældrene drøfte, om det observerede kan være udtryk for nogle problemer i familien (hos barnet, hos forældrene), som det vil være relevant, at forældrene søger hjælp til at få løst.

78% af de undersøgte institutioner oplyser, at de inden for det sidste år mindst én gang har været i den situation, at de har måttet tage en samtale med nogle forældre i forbindelse med forældrenes forvaltning af forældrerollen. Med udgangspunkt i en liste med 16 mulige forældrereaktioner på en sådan samtale er institutionerne dernæst blevet spurgt om, hvad de overhovedet har erfaret af de forskellige forældrereaktioner, hvilke reaktioner de hyppigst har erfaret, og hvilke reaktioner de kan blive mest skræmt af.

Det fremgår af tabel 4.4, at der er flest institutioner, der har erfaringer med, at forældrene bliver kede af det, evt. græder, at de bliver lettede, og at de indser, der er brug for behandling enten til barnet eller til dem selv. Reaktioner som hærværk, vold, trusler om vold eller anden skade er det sjældnest erfarede. Klager til pressen eller til socialforvaltningen er heller ikke almindelige. Det er kun få institutioner, der har erfaret, at forældre flytter deres

Tabel 4.4.

Institutionerne fordelt efter hvor ofte de har oplevet forskellige forældrereaktioner på samtaler om problemer i forbindelse med forældrerollen.

Reaktion	Flere gange	Én enkelt gang	Aldrig	I alt
Forældrene er blevet ulykkelige og er begyndt at græde	23	42	35	100
Forældrene er udvandet fra samtalen i vrede og har smækket med døren	3	14	83	100
Forældrene er blevet vrede, men er „faldet ned“ igen	32	43	25	100
Forældrene har truet med at flytte barnet til en anden institution	12	30	59	101
Forældrene har flyttet barnet til en anden institution	4	16	80	100
Forældrene har klaget til socialforvaltningen	4	19	76	99
Forældrene har truet med at gå til pressen/har gjort det	1	3	96	100
Forældrene har truet personalet med fysisk vold	1	11	88	100
Forældrene har truet personalet med at skade nogen, de holder af (børn, familie)	0	3	97	100
Forældrene har været fysisk voldelige over for personalet	0	2	98	100
Forældrene har begået hærværk mod institutionen	0	1	99	100
Forældrene har været lettede over, at der var nogen, der så og påtalte problemet	69	24	7	100
Forældrene indså, at barnet havde brug for behandling	65	26	9	100
Forældrene indså, at de selv havde brug for behandling	19	36	45	100
Der var ingen reaktion overhovedet	9	17	74	100
Forældrene benægtede totalt, at der var et problem	17	39	44	100
Antal institutioner				593

barn til en anden institution, selvom der er lidt flere institutioner, der har oplevet forældre, der truer med det. Ultimative reaktioner, hvor forældrene udvander fra samtalen eller totalt benægter et problem, er der heller ikke mange institutioner, der har erfaring med. Forældrene kan nok blive vrede, men det mest almindelig er, at de „falder ned“ igen.

Det hyppigst erfarede og det mest skræmmende

For at få belyst hvilke af de 16 reaktioner der er de mest almindelige, blev institutionerne bedt om at markere, hvilke fem reaktioner de hyppigst havde erfaret inden for det sidste år. 70% af samtlige valg falder på 4 reaktioner: „*Forældrene har været lettede over, at der var nogen, der så og påtalte problemet*“, „*Forældrene indså, at barnet havde brug for behandling*“, „*Forældrene er blevet vrede, men er „faldet ned“ igen*“, og „*Forældrene er blevet ulykkelige og er begyndt at græde*“. Fire reaktioner, der alle på hver deres måde tegner billedet af nogle forældre, som gerne vil have hjælp til at løse nogle problemer, de inderst inde godt er klar over er der.

De mere voldsomme eller „tunge“ reaktioner er der ikke mange erfaringer med. Fx er der i alt 2 vuggestuer, 4 børnehaver og 5 integrerede institutioner, der har været udsat for trusler om vold, mens der ikke er nogen, der svarer bekræftende på, at de rent faktisk har været udsat for vold.

Undersøgelsen rummer en mulighed for at sammenholde det hyppigst erfarede med det mest skræmmende, da institutionerne, efter at have oplyst hvad de hyppigst har erfaret, bliver bedt om at oplyse, hvilke 5 af de nævnte 16 reaktioner, de mener, de kan blive mest skræmt af/blive mest bange for.

De mest skræmmende reaktioner er identiske med de sjældnest erfarede. Godt halvdelen af alle valg (53%) falder på tre reaktioner: „*Forældrene har været fysisk voldelige over for personalet*“, „*Forældre har truet personalet med at skade nogen, de holder af*“ og „*Forældre har truet personalet med fysisk vold*“. 73% af samtlige valg er dækket, når yderligere to reaktioner tages med, nemlig: „*Forældre be-*

nægtede totalt, at der var et problem“ og „Der var ingen reaktion overhovedet“.

De skræmmende reaktioner falder således fortrinsvis i to helt klare kategorier omhandlende henholdsvis vold og mangel på kontakt. Institutionerne er helt tydeligt skræmte ved udsigten til fysisk vold (eller trusler derom). Næst efter volden og truslen derom er det mangel på kontakt, der skræmmer. Illustreret ved forældrereaktionerne: totalt at benægte problemet og ikke at udvise nogen reaktion overhovedet. I begge tilfælde er der tale om situationer, hvor der er lukket for kontakten, og hvor pædagogerne derfor ikke kan komme videre.

Sammenfattende kan man således konstatere, at det, man som regel erfarer, er ikke noget, der skræmmer, mens det, man aldrig har oplevet, i forestillingen om det mulige fremtræder som det mest skræmmende. Egentlig et meget almindeligt fænomen, men interessant i denne sammenhæng fordi det er så tydeligt.

Desværre kan undersøgelsen ikke give noget svar på, i hvilket omfang en eventuel angst for de mest skræmmende reaktioner kan få indflydelse på daginstitutionernes/pædagogernes handlinger: er der ting, man undlader at gøre/sige/tage op, fordi man er bange for forældrenes reaktioner? Og skyldes de relativt positive erfaringer med reaktioner på forældresamtaler om problemer med forældrerollen, at man kun tager problemerne op over for de forældre, man opfatter som relativt fredelige og ikke skræmmende i deres adfærd i det daglige?

„De skræmmende forældre har en indflydelse på, hvordan man griber ind i et problem – og hvor lang tid, det tager.“

„Jeg har oplevet trusler, som har skræmt meget. Og det er kun, fordi personalet er gledet af, at der ikke er sket noget.“

„Når vi svarer, som vi gør, så tror jeg nok, det kan bremse, så der er børn, der ikke får den hjælp, de skal have, fordi vi ikke tør.“

„Der var en far, som jeg vidste var voldelig – og jeg spørger da ikke en far, om han har slået sit barn, hvis jeg ved, han er voldelig. Jeg spurgte, om han vidste, hvorfor der var blå mærker – det var ikke helt ærligt.“ (Alle fire eksempler fra temadag med reflekterende team).

Afslutningsvis kan det nævnes, at truslen om at klage til socialforvaltningen tilsyneladende ikke opfattes som skræmmende for institutionerne.

„Jeg synes, der er god grund til at lægge konfrontationer i socialforvaltningen – også for at barnet ikke skal opleve, at det (igen) er årsag til konflikter.“ (Fra temadag med reflekterende team).

Samarbejde mellem daginstitution og socialforvaltning

I kapitel 5 rettes opmærksomheden mod samarbejdet mellem daginstitution og socialforvaltning. Samarbejdet er hovedsagelig belyst via spørgsmål om, hvordan informationer i forbindelse med de truede børn formidles fra socialforvaltning til daginstitution og omvendt. Med informationer fra socialforvaltning til daginstitution tænkes der dels på informationer i forbindelse med henviste børn (efter bistandslovens § 33 stk. 2), dels på forvaltningens reaktioner på modtagne underretninger og dels på mere generelle informationer med relevans for arbejdet med truede børn. Med informationer fra daginstitutionen til socialforvaltningen tænkes der primært på underretninger (bistandslovens § 19).

Resultater i resumé

Set fra daginstitutionernes side må samarbejdet med socialforvaltningen generelt karakteriseres som utilfredsstillende. Det er ikke almindeligt, at daginstitutionen på forhånd bliver informeret om henviste børn og om de forventninger, der i den forbindelse kan være til daginstitutionen. Det er heller ikke almindeligt, at forvaltningen generelt informerer om forventningerne til daginstitutionernes opgaver i forbindelse med truede børn.

Når det drejer sig om forvaltningens reaktioner på informationer fra daginstitutionerne, kan en stor del af kommunikationen karakteriseres som envejskommunikation. Set fra daginstitutionernes side kan det i mange tilfælde opleves, som at man informerer (undertiden efter en hel del overvejelse), og derefter sker der ikke mere. Knap en tredjedel af de daginstitutioner, der inden for det sidste år har foretaget en skriftlig underretning til forvaltningen, har end ikke fået en bekræftelse på at deres underretning er nået frem til forvaltningen. Der er institutioner – fortrinsvis i andre bykommuner og landkommuner – der oplyser om et samarbejde

præget af tovejskommunikation, men det er ikke noget generelt fænomen.

Uanset institutionstype og kommunetype er der hos daginstitutionerne et stort ønske om at blive mere inddraget i arbejdet. Først og fremmest vil man gerne være bedre informeret om, hvad der skal ske, og hvad der i den forbindelse forventes af daginstitutionen. Initiativet til dette placeres i socialforvaltningen – hvor det da også juridisk hører hjemme. Der er ikke ud fra undersøgelsen noget belæg for at sige, at institutionerne selv kompenserer ved på anden måde at indhente de informationer, de ikke får fra socialforvaltningen.

Information i forbindelse med henviste børn

Knap halvdelen af institutionerne (46% = 339 institutioner) oplyser, at de er vidende om, at de inden for det sidste år har modtaget et eller flere børn, som af socialforvaltningen er blevet henvist til daginstitution¹⁾. Disse institutioner har besvaret en række spørgsmål om, hvilke procedurer der i denne periode har været fulgt, når institutionen har modtaget et henvist barn. Der er således tale om en opgørelse af erfaringer.

Tabel 5.1. viser to tendenser: For det første at det er mest almindeligt med en telefonisk kontakt fra pladsanvisningen i forbindelse med et henvist barn (52% svarer, at denne procedure bliver brugt „*altid*“). For det andet at procedurerne „*skriftlig orientering fra sagsbehandleren*“, „*møde mellem sagsbehandler og daginstitution*“ eller „*møde mellem sagsbehandler, daginstitution og forældre*“ kun sjældnere bliver taget i anvendelse. Generelt tegner der sig et billede af nogle socialforvaltninger, der kun i begrænset omfang tager initiativ til personlig kontakt, når det drejer sig om at informere institutionerne om henviste børn.

1) I spørgeskemateksten er formuleringen „pålæg eller henstilling“ om daginstitution anvendt. Formuleringen „pålæg eller henstilling“ findes ikke mere i lovteksten, men er fortsat en almindelig betegnelse, når man taler om „henviste børn“. I afprøvningen af skemaet var „pålæg og henstilling“ den formulering, alle mente at forstå uden problemer.

Tabel 5.1.

Institutionerne fordelt efter hvor hyppigt de inden for det sidste år har erfaret forskellige procedurer i forbindelse med modtagelse af henviste børn. Procent.

Procedurer	Altid	Af og til	Sjældent	Aldrig	I alt	Antal
Vi bliver orienteret telefonisk af pladsanvisningen	52	21	9	19	101	339
Sagsbehandler (eller anden ansvarlig person) orienterer skriftligt daginstitutionen om henstilling/pålæg	27	20	17	37	101	332
Sagsbehandler (eller anden ansvarlig person) indkalder daginstitutionen til et møde	17	24	21	38	100	331
Sagsbehandler (eller anden ansvarlig person) indkalder daginstitutionen og forældrene til et møde	11	18	23	48	100	333
Daginstitutionen indkalder sagsbehandler til et møde	14	39	18	29	100	330
Daginstitutionen indkalder sagsbehandler og forældrene til et møde	13	39	20	29	101	329
Daginstitutionen indkalder forældrene til et møde	41	33	7	19	100	337

Ser man på sammenhænge (tabel 5.1) mellem, hvilke svar den enkelte institution giver, kan man tale om to informationsniveauer: Et niveau uden nogen forhåndsinformation ud over en eventuel meddelelse fra pladsanvisningen om, at der kommer et nyt henvist barn. Og et niveau, hvor der ud over en telefonisk meddelelse fra pladsanvisningen, også vil være tale om en eller anden form for kontakt med og information fra socialforvaltningen forud for (eventuelt i forbindelse med) indskrivningen af et henvist barn.

32% af de institutioner, der er vidende om, at de inden for det sidste år har modtaget mindst ét henvist barn, kan placeres på det første niveau. 7% af institutionerne har brugt svaralternativet „aldrig“ for samtlige procedurer (nævnt i tabel 5.1). De øvrige 25%

FOTOGRAF: BEPPE ARVIDSSON/BILLEDHUSET

af institutionerne oplyser, at de udelukkende er blevet orienteret telefonisk fra pladsanvisningen.

For de resterende 68% af de institutioner, der er vidende om, at de inden for de sidste 12 mdr. har modtaget mindst ét henvist barn, er der tale om, at de i et eller andet omfang har modtaget yderligere informationer fra socialforvaltningen (selvom det muligvis ikke gælder for samtlige henviste børn).

Ikke lighedstegn mellem henvist og truet barn

Nu kan man selvfølgelig diskutere, om det altid er nødvendigt, at daginstitutionerne har viden om præcis, hvorfor et barn er henvist. I den indledende debat med panelet fra Randers Kommune blev der som eksempler nævnt, at der kunne være tale om, at man

ønskede en plads til barnet, fordi mor havde det svært efter en skilsmisse, eller fordi far var HIV-smittet. Målet med en daginstitutionsplads kunne i begge tilfælde være, at barnet skulle have nogle andre oplevelser i løbet af dagen, selvom der i øvrigt ikke var sociale problemer i familien eller adfærdsmæssige problemer hos barnet. Ville det i den situation være relevant, at institutionen blev orienteret om præcist, hvad der var baggrunden for henvisningen? Et andet eksempel kan være indvandrer- eller flygtningebørn, der bliver henvist til daginstitution med henblik på at udvikle barnets sprogkunderskaber, og „*det behøver vi ikke at få at vide, det kan vi høre*“, som nogle af pædagogerne i panelerne i Randers og København kommenterede resultatet.

Under diskussionen i de to paneler blev det desuden nævnt, at forholdene omkring henviste børn varierer fra kommune til kommune. I kommuner med pasningsgaranti kan der fx være færre henviste børn, fordi det angiveligt ikke vil være nødvendigt at bruge en henvisning for at få et eventuelt truet barn frem i køen til daginstitution. Antallet af henvisninger er derfor ikke nogen sikker indikator for antallet af truede børn, ligesom eventuelle procedurer i forbindelse med henvisninger ikke sikrer, at der gives informationer til daginstitutionerne om deres rolle i forbindelse med, at de modtager et henvist barn.

Et henvist barn behøver således ikke altid at være et truet barn – og omvendt. Dette forhold kan også spores i undersøgelsen. Hvis de institutioner, der er vidende om, at de inden for de sidste 12 mdr. har modtaget mindst ét henvist barn, inddeles i to grupper henholdsvis med og uden truede børn blandt de indskrevne, viser det sig, at billedet forrykkes en lille smule. Der er lidt flere af de institutioner, der har truede børn blandt de indskrevne, der oplyser, at de på en eller anden måde bliver kontaktet af socialforvaltningen samtidigt med, at de får meddelelsen fra pladsanvisningen om, at der bliver et henvist barn indskrevet i institutionen. Men stadigvæk er der tale om, at mere end en fjerdedel af institutionerne ikke får nogen meddelelse fra socialforvaltningen i forbindelse med, at der bliver indskrevet et henvist barn. Konsekvensen

af dette er, at mere end en fjerdedel af institutionerne ikke har nogen mulighed for på forhånd at forberede sig eller indstille sig på opgaven, hvis det henviste barn samtidigt er et truet barn.

Initiativet ligger i socialforvaltningen

Nu kunne man forestille sig, at hvis institutionen ikke modtog nogen information fra forvaltningen i forbindelse med henviste børn, så ville institutionen selv tage initiativ til at skaffe sig de fornødne informationer. I tabel 5.1. er denne mulighed vist i svar-kategorierne: „*daginstitutionen indkalder sagsbehandler til et møde*“, „*daginstitutionen indkalder sagsbehandler og forældre til et møde*“ og „*daginstitutionen indkalder forældrene til et møde*“. Undersøgelsen er ikke i stand til at bekræfte eksistensen af en sådan tendens. Tværtimod: Institutioner, der tager initiativ til selv at skaffe sig informationer, er institutioner, der bliver informeret fra socialforvaltningen. Og tilsvarende: Institutioner, der aldrig selv tager initiativ til fx at indkalde sagsbehandleren til møde, er institutioner, der ikke bliver informeret fra socialforvaltningen.

Tendensen er således, at information følges af information, og aktivitet fra socialforvaltningen følges af aktivitet fra institutionernes side. Sandsynligheden for at daginstitutionen indkalder sagsbehandler (eller sagsbehandler og forældre til møde) er mindst i de tilfælde, hvor sagsbehandleren aldrig eller evt. sjældent indkalder daginstitution eller daginstitution og forældre til møde. Der kan således ikke påvises nogen kompensationsmekanisme på dette felt.

Konklusionen er: Fravær af information eller begrænset information fører til fortsat fravær af eller begrænsning af information. En ustabil informationsprocedure fra socialforvaltningen (informerer „*af og til*“ eller „*sjældent*“) har næsten lige så formindskende en effekt på den videre aktivitet i daginstitutionen som ingen information har.

Erfaringer i forbindelse med underretning

Den del af spørgeskemaet, der omhandler skriftlige underretninger, indledes med følgende tekst: „*I bistandsloven tales der om pligt*

til at „underrette“ det sociale udvalg, hvis et barns sundhed og udvikling må anses for truet. I daglig tale bruges ofte ordet „indberetning“, ligesom man taler om, at indberetningen skal ske til socialforvaltningen. I det følgende tales der om „skriftlige underretninger“. Med det menes der skriftlige underretninger/indberetninger sendt til den relevante ansvarlige person i det sociale system/socialforvaltningen.“

Godt halvdelen af institutionerne oplyser, at de har foretaget mindst én skriftlig underretning inden for de sidste 12 måneder. 22% af institutionerne har overvejet at lave en skriftlig underretning (inden for de sidste 12 måneder), dog uden at gennemføre det (der kan være overlapning, således at samme institution både har lavet en skriftlig underretning og for et andet barns vedkommende har overvejet det uden at gøre det).

På spørgsmålet, om hvor lang tid, der går, fra institutionen begynder at se (mulige) signaler på, at barnet har det så svært, at der skal foretages en skriftlig underretning, og til underretningen faktisk forligger, svarer de fleste af de institutioner, der har lavet en skriftlig underretning, at der går minimum 2-3 uger. Over halvdelen svarer 2-3 mdr. eller mere.

Tabel 5.2.
Institutionerne fordelt efter, hvor lang tid der sædvanligvis går, inden der laves skriftlig underretning. Procent.

Hvor lang tid går der inden skriftlig underretning	Institutioner i procent
Laver altid underretningen med det samme, hvis der er en bekymring	6
Lader 2-3 uger gå for at se om det fortsætter	34
Lader 2-3 mdr. gå for at se om det fortsætter	45
Lader 4-6 mdr. gå for at se om det fortsætter	15
I alt	100
Antal	371

Tabel 5.3.

Institutionerne fordelt efter, hvor hyppigt de benytter forskellige procedurer, før der foretages skriftlig underretning. Procent.

Procedurer	Altid	Af og til	Sjældent	Aldrig	I alt	Antal
Stuepædagog (medhjælper) og leder taler med hinanden om det/tager det op i personalegruppen	87	5	1	2	6	101
Observerer grundigt i en periode, inden der foretages noget yderligere	85	7	1	2	6	101
Taler med forældrene	75	16	1	2	6	100
Drøfter det med kommunens tværfaglige team/børneteam/rådgivningsteam/PPR	21	25	10	35	9	100
Tager en uformel snak med sagsbehandler	16	39	18	19	9	101
Drøfter det med den pædagogiske konsulent	16	29	13	34	9	101
Taler med institutionens supervisor	16	15	3	54	12	100
Tager det op på et af de orienteringsmøder, vi alligevel har med sagsbehandler og andre samarbejdspartnere	11	14	8	56	10	99
Antal institutioner						371

Den mest almindelig fremgangsmåde i institutionerne for at finde ud af, om der skal foretages en underretning, er, at man taler med hinanden i institutionen. Derudover observerer man grundigt og taler med forældrene. Det er i mindre grad almindeligt at inddrage eventuelle samarbejdspartnere eller andre professionelle grupper i overvejelserne, se tabel 5.3.

For at undersøge, om bestemte procedurer henholdsvis enten forlænger eller forkorter den tid, institutionen bruger til at overveje, om der skal foretages en underretning, er der foretaget en statistisk analyse. Analysen er begrænset til at omhandle de institutioner, der rent faktisk har foretaget en underretning inden for de

sidste 12 måneder, således at der er tale om en analyse af konkrete erfaringer.

Analysen viser, at der ikke er nogen statistisk sikre tendenser overhovedet. Der er en svag tendens til, at de institutioner, der oplyser, at de observerer grundigt, lidt sjældnere svarer, at de foretager en underretning med det samme, men der er ikke nogen statistisk sikker sammenhæng. Tilsvarende er der en svag, men ikke statistisk sikker sammenhæng i retning af, at de institutioner, der siger, de tager en uformel snak med sagsbehandleren, lidt oftere underretter med det samme eller i løbet af 2-3 uger. Men generelt er der ikke nogen sikre statistiske sammenhænge, man kan derfor ikke pege på nogen af de 8 procedurer (nævnt i tabel 5.3), som havende speciel indflydelse på, hvor lang tid der går, inden der i givet fald bliver foretaget en underretning.

Det er heller ikke muligt at påvise nogen sammenhæng, mellem hvor hurtigt en institution foretager en underretning og oplysninger om kommunetype, institutionstype og andel truede børn blandt de indskrevne. Ud fra undersøgelsen må man således konkludere, at det er andre forhold end de nævnte, der primært har indflydelse på, hvor hurtigt institutionen foretager en eventuel underretning.

Hvilke institutioner laver underretninger?

Det er ikke muligt at finde nogen statistisk holdbar sammenhæng mellem, om institutionen har eller ikke har foretaget en underretning og oplysninger om kommunetype eller institutionstype.

Derimod er der en sammenhæng med andelen af truede børn: Institutioner, der ikke har nogen truede børn indskrevet, underretter sjældnere, end de statistisk set burde ud fra deres antal. Institutioner med 0-10% truede børn indskrevet underretter i et omfang svarende til, hvad man statistisk set måtte forvente. Mens institutioner med mere end 10% truede børn blandt de indskrevne børn underretter oftere, end de statistisk set burde. Tendensen er statistisk holdbar: Jo større andel truede børn blandt de indskrevne

børn, jo større sandsynlighed for at institutionen har underrettet skriftligt inden for de sidste 12 mdr.

Sammenhænge relateret til kommunetype

Der er en tendens til, at relativt flere institutioner i storbykommunerne oplyser, at de ikke „*altid observerer grundigt i en periode, inden der foretages noget yderligere*“ i forbindelse med overvejelse om, hvorvidt der skal foretages en underretning. Tilsvarende er tendensen, at der er flere institutioner i andre kommuner, der oplyser, at de altid observerer grundigt i en periode, inden de foretager sig noget videre i forbindelse med en underretning.

Af andre tendenser relateret til kommunetype ses det, at der er relativt flere institutioner i storbykommunerne og relativt færre institutioner i andre kommuner, der oplyser, at de altid taler med forældrene.

Når det drejer sig om brug af supervisor og brug af pædagogisk konsulent, er der relativt flere institutioner i storbyerne, der oplyser at de altid eller som regel taler med deres supervisor og/eller med den pædagogiske konsulent (at tale med supervisor eller med pædagogisk konsulent forudsætter selvfølgelig, at de findes).

Forældre, supervisor og pædagogisk konsulent inddrages således relativt hyppigere i overvejelserne i storbykommunerne. Andre procedurer derimod forekommer relativt oftere i andre kommuner. Det drejer sig især om at tage en uformel snak med sagsbehandler og at tage problemet op på et orienteringsmøde i kommunens tværfaglige team. Disse to procedurer er relativt oftere betegnet som noget, der bruges altid eller af og til i andre kommuner end i storbykommuner.

Ovenstående giver anledning til en række refleksioner. Først og fremmest tyder sammenhængene på, at der er et tættere samarbejde med sagsbehandleren/socialforvaltningen i andre kommuner, end der er i storbykommuner. I storbykommunerne gør man derimod i højere grad brug af, hvad der kan karakteriseres som

eksterne eksperter, der ganske vist har eller kan have en tilknytning til socialforvaltningen, men ikke er lige så centralt placerede som sagsbehandleren. Denne forskel kan eventuelt være med til at forklare tendensen til, at man henholdsvis observerer grundigere i andre kommuner, reagerer hurtigere i storbykommuner. I andre kommuner vil det muligvis være sådan, at de anvendte procedurer gør det lettere lige at bruge tid på at vende en mistanke, hvorimod den større afstand til socialforvaltningen i storbykommunerne kan medføre, at man føler, man må reagere hurtigere.

Forskellen mellem tendensen til henholdsvis mindre eller større nærhed til socialforvaltningen kan også være med til at forklare det forhold, at man relativt er mere tilbøjelig til at tale med forældrene i storbykommunerne. Jo tættere man er på de forældre, der skal tales med – som man jo oftere vil være i et lille samfund – jo sværere kan det være selv at tale med forældrene inden en eventuel underretning. Afstanden kan være så kort, at det kan føles som en lettelse (eller nødvendighed) at overlade forældresamtalen til socialforvaltningen. Dog skal det her bemærkes, at langt de fleste institutioner (75% af samtlige) oplyser, at de taler med forældrene før en eventuel underretning.

Sammenhænge relateret til institutionstype

Vuggestuerne bruger de nævnte procedurer lidt anderledes end både børnehaver og integrerede institutioner. Vuggestuerne tager relativt oftere end de øvrige institutionstyper problemerne op til drøftelse med den pædagogiske konsulent. Desuden oplyser de relativt sjældnere, at de tager problemerne op med kommunens tværfaglige team.

Da det tidligere er fremgået, at der er færre vuggestuer i andre kommuner end i storbykommuner, kan dette forhold være med til at forklare nogle af de ovenfor nævnte forskelle med hensyn til kommunetype. Når storbykommunerne oftere end andre kommuner gør brug af den pædagogiske konsulent, har det en sammenhæng med, at der både er flere vuggestuer og flere pædagogiske konsulenter i storbykommunerne. Og tilsvarende, når andre

kommuner oftere bruger møder med kommunens tværfaglige team, kan en del af forskellen forklares, ved at der er færre vuggestuer i andre kommuner og muligvis flere kommuner med et tværfagligt team.

Sammenhænge relateret til andel truede børn

På dette område er der kun en enkelt relevant sammenhæng. En mindre gruppe institutioner oplyser, at de ikke har nogen truede børn indskrevet, samtidigt med at de oplyser, at de inden for de sidste 12 mdr. har foretaget mindst én skriftlig underretning.

Disse institutioner adskiller sig fra de øvrige, ved at de relativt oftere oplyser, at de altid taler med supervisor og med pædagogisk konsulent, samt at de relativt oftere oplyser, at de altid tager en uformel snak med sagsbehandleren. Man kan måske med en vis forsigtighed sige, at der her er tale om en gruppe institutioner, der har et meget godt netværk at trække på ved mistanke om, at det er nødvendigt med en skriftlig underretning. Det drejer sig om i alt 10% at de institutioner, der har foretaget en skriftlig underretning inden for de sidste 12 mdr. Der er ikke nogen sikre udsagn om, hvorvidt denne gruppe i øvrigt påvirker de andre nævnte tendenser.

Reaktioner på skriftlige underretninger

Analyserne i dette afsnit er udelukkende baseret på de institutioner, der har oplyst, at de inden for de sidste 12 mdr. har foretaget mindst én skriftlig underretning til socialforvaltningen. Der er således tale om analyser baseret på erfaringer.

Det første spørgsmål i denne del af spørgeskemaet lød: *„Hvilke af følgende reaktioner har I oplevet i forbindelse med, at I har lavet en skriftlig underretning om et barn?“* Spørgsmålet var fulgt af en liste med otte forskellige mulige reaktioner, se tabel 5.4.

Institutionerne har alle haft mulighed for at afgive svar på samtlige otte mulige reaktioner. De otte reaktioner er ikke nødvendigvis indbyrdes uafhængige. De beskriver forskellige mulige reaktioner.

Tabel 5.4.

Institutionerne fordelt efter, hvor hyppigt de har erfaret forskellige reaktioner fra socialforvaltningen i forbindelse med skriftlig underretning. Procent.

Reaktioner	Hver gang	Af og til	Sjældent	Aldrig	I alt	Antal
Vi har fået bekræftelse fra forvaltningen på, at de har modtaget underretningen	41	15	14	30	100	345
Vi har fået at vide, hvad forvaltningen vil gøre i anledning af underretningen	37	28	16	20	101	342
Vi har fået tilbagemelding om, hvorvidt forvaltningen betragter underretningen som relevant	29	18	16	38	101	341
Vi er blevet inddraget i udarbejdelse af en handleplan for barnet/familien	25	29	15	31	100	346
Vi har fået en tilbagemelding om, hvad man i den pågældende situation opfatter som daginstitutionens opgave i det samlede forløb	23	31	14	31	99	343
Vi er blevet bedt om at uddybe, supplere eller forklare vores observationer	16	46	15	24	101	346
Vi har fået besked om ikke at foretage os yderligere, da vi ikke er behandlende	2	10	8	80	100	344
Vi har fået besked om ikke yderligere at tale om problemer med forældrene, da vores opgave er børnene	1	7	9	83	100	344

Umiddelbart er de mest interessante oplysninger i tabellen de procentangivelser, der står under kolonnen „aldrig“. Knap en tredjedel af institutionerne oplyser, at de aldrig har modtaget en bekræftelse fra forvaltningen på en indsendt underretning. 20% har aldrig fået nogen tilbagemelding om, hvad forvaltningen agter at gøre, og 38% har aldrig fået tilbagemelding om, hvorvidt forvaltningen betragter underretningen som relevant.

Da de enkelte institutioner har afgivet svar for alle otte reaktioner, må man forvente, at der vil være en vis sammenhæng i svarene, fx i retning af at institutioner, der aldrig har fået bekræftelse på, at deres underretning er modtaget, heller aldrig har fået at vide, hvad der er deres opgave i det videre forløb. For at undersøge om det forholder sig sådan, er der foretaget en statistisk analyse af sammenhænge i erfaringer med de otte forskellige reaktioner.

Der er flere sammenhænge mellem reaktionerne. I alle tilfælde er der tale om sammenhænge, der peger i retning af, at information på ét område følges af information på andre områder og af medinddragelse i forløbet. Og tilsvarende, at fravær af information på ét felt har en sammenhæng med, at der heller ikke på andre områder er reaktioner, der tyder på dialog eller samarbejde.

For de institutioner, der oplyser, at de altid får bekræftelse fra forvaltningen på, at deres underretning er modtaget, gælder det, at 60% samtidigt oplyser, at de altid får at vide, om forvaltningen opfatter underretningen som relevant. Yderligere 15% oplyser, at de af og til får denne tilbagemelding. Tilsvarende er der 69% af de institutioner, der aldrig får bekræftelse på, at deres underretning er modtaget, der oplyser, at de heller aldrig får tilbagemeldinger på, om forvaltningen anser underretningen for relevant.

På samme måde er der en positiv sammenhæng mellem at få bekræftelse på modtagelsen, at få at vide, hvad forvaltningen agter at foretage sig, at blive inddraget i handleplan og at få at vide, hvad der forventes at være institutionens opgave fremover.

Generelt kan institutionerne inddeles i to grupper, efter hvilken form for kommunikation der er mellem institutionen og forvaltningen. Det er forvaltningens reaktioner (og procedurer med hensyn til reaktioner), der er udslagsgivende for, hvilken gruppe den enkelte institution kan placeres i. I den ene gruppe er der tale om en kommunikationscirkel bestående af tilbagemelding fra forvaltningen, dialog og samarbejde, mens der i den anden gruppe er tale om fravær af tilbagemelding med sporadisk dialog og spora-

disk samarbejde. Den enkleste indikator, for hvilke af de to kommunikationsformer der karakteriser samarbejdet mellem den enkelte institution og forvaltningen, er oplysningen om, hvorvidt der gives en tilbagemelding („kvittering“) på, at en underretning er modtaget. Hvis institutionen kun sjældent eller aldrig modtager en sådan kvittering, er der stor sandsynlighed for, at der er de samme svar på de øvrige reaktioner (undtagen de to sidste, der handler om at institutionen ikke skal foretage sig yderligere).

Sammenhæng mellem reaktioner, kommunetype, institutionstype og andel truede børn

For at undersøge om der er nogle særlige forhold, der karakteriserer institutioner, der oplyser om henholdsvis eksistens eller fravær af tilbagemelding, dialog og samarbejde mellem institution og forvaltning, er der foretaget en statistisk analyse af eventuelle sammenhænge mellem de otte reaktioner og henholdsvis kommunetype, institutionstype og andelen truede børn indskrevet på institutionen.

Analysen viser, at der er en sammenhæng mellem kommunetype og to af de nævnte otte reaktioner (se tabel 5.4), nemlig: „*Vi har fået at vide, hvad forvaltningen vil gøre i anledning af underretningen*“ og „*Vi er blevet inddraget i udarbejdelsen af en handleplan for barnet/familien*“.

Institutioner, der har fået at vide, hvad forvaltningen vil gøre i anledning af underretningen, er oftest institutioner beliggende i landkommuner, dernæst institutioner beliggende i henholdsvis andre bykommuner, Århus, Odense, Aalborg, omegnskommuner til København og Københavns og Frederiksberg Kommune. Sandsynligheden for denne form for tilbagemelding varierer således med kommunestørrelse: jo mindre kommune, jo mere tilbagemelding og jo større kommune jo mindre tilbagemelding.

Når det drejer sig om at blive inddraget i udarbejdelse af en handleplan, viser der sig det samme mønster. Man bliver oftest inddraget i landkommunerne, sjældnere i andre bykommuner, endnu

sjældnere i Århus, Odense, Aalborg, samt omegnskommunerne til København og endnu sjældnere igen i København og Frederiksberg Kommune.

Resultatet støtter det tidligere konstaterede, nemlig at der er mest kontakt og mest samarbejde mellem socialforvaltning og daginstitution i landkommuner og andre bykommuner. Dette resultat støtter det tidligere fundne om, at man i disse kommunetyper i højere grad bruger daginstitutionerne i det forebyggende og tidlige behandlende arbejde.

Daginstitutionernes holdning til samarbejdet med socialforvaltningen

For at få belyst hvordan institutionernes holdning er med hensyn til, hvad der er et godt samarbejde, blev de bedt om blandt de otte nævnte reaktioner at pege på de tre reaktioner (se tabel 5.5.), som efter deres erfaring havde størst betydning for det gode samarbejde mellem daginstitution og socialforvaltning.

Mere end to tredjedele af samtlige mulige svar er afgivet på reaktionerne: *„At blive inddraget i udarbejdelse af handleplan“*, *„At få at vide hvad forvaltningen vil gøre“* og *„At få tilbagemelding om institutionens opgave“*. Institutionerne har et klart ønske om at blive involveret.

Da de tidligere analyser alle har peget i retning af, at der har været mere dialog og samarbejde i landkommuner og andre bykommuner end i storbykommunerne, er der foretaget en opdeling af de valgte reaktioner efter kommunetype.

Som for de øvrige spørgsmål, der belyser holdninger (se kapitel 3), viser der sig en stor overensstemmelse mellem institutionerne uanset kommunetype. Man træffer de samme valg, når man skal beskrive de reaktioner, der efter institutionens opfattelse fører til et godt samarbejde. Forskellene i de erfaringer, man har i de forskellige kommunetyper, kan således ikke tilskrives forskellige ønsker, holdninger eller forventninger blandt daginstitutionerne (og deres

Tabel 5.5.

Institutionernes prioritering (3 valg) af ønskede reaktioner fra socialforvaltningen med henblik på godt samarbejde. Særskilt for kommunetyper. Procent.

Reaktioner	Alle	Kbh./ Frb.	Kbh.'s omegn	Aalborg/ Odense/ Århus	Andre bykom- muner	Land- kom- muner
At blive inddraget i udarbejdelse af handleplan	27	25	24	29	27	29
At få at vide hvad forvaltningen vil gøre . . .	23	25	20	24	24	22
At få tilbagemelding om institutionens opgave	21	21	21	20	20	20
At få tilbagemelding om hvorvidt underretningen er relevant	11	10	15	10	10	12
At blive bedt om at forklare/udddybe	9	7	9	7	10	11
At få bekræftelse på modtagelsen	8	10	10	9	9	5
At få besked på ikke at foretage sig yderligere	0	0	1	1	0	0
At få besked på ikke at tale om problemer . .	0	0	1	0	0	0
I alt	99	98	101	100	100	99
Antal valg	1.039	204	182	94	294	265

ansatte). Fra daginstitutionerne ønsker man stort set det samme, men reaktionerne på en skriftlig underretning varierer i de forskellige socialforvaltninger. De reaktioner, daginstitutionerne lægger størst vægt på, forekommer oftere i de mindste kommuner (landkommuner og andre bykommuner).

Informationer fra forvaltningen

Analyserne af samarbejdet mellem daginstitutioner og socialforvaltninger har indtil nu peget på to ting: For det første at initiativet ligger i socialforvaltningen. Det er forvaltningen, der sætter normen for, hvordan der kommunikeres. Aktiv informationsformidling fra forvaltningen har en afsmittende virkning på aktiv informationsindhentning i institutionerne. For det andet peges der på, at en hel del forvaltninger lader meget tilbage at ønske –

Tabel 5.6.**Institutionerne fordelt efter om de har modtaget skriftlige eller mundtlige informationer om generelle forventninger til institutionens arbejde med truede børn. Procent.**

Information om generelle forventninger til institutionens arbejde med truede børn	Institutioner i procent
Der er udsendt en skriftlig redegørelse	9
Mundtlig information på indkaldt møde	13
Både skriftlig og mundtlig information	9
Har ikke modtaget information	62
Uoplyst	7
I alt	100
Antal	769

Tabel 5.7.**Institutionerne fordelt efter om de har modtaget skriftlige eller mundtlige informationer om, hvordan institutionen skal forholde sig, når det er nødvendigt med en skriftlig underretning om et barn. Procent.**

Information om hvordan institutionen skal forholde sig ved underretning	Institutioner i procent
Der er udsendt en skriftlig redegørelse	25
Mundtlig information på indkaldt møde	20
Både skriftlig og mundtlig information	17
Har ikke modtaget information	31
Uoplyst	7
I alt	100
Antal	769

ud fra institutionernes synsvinkel – når det drejer sig om at formidle information til daginstitutionerne.

Ud over den informationsudveksling, der kan være nødvendig og ønskelig i forbindelse med de truede børn, har forvaltningen også en opgave med mere generelt at informere institutionerne om regler og procedurer samt viden, krav og forventninger til institutionerne inden for forvaltningens område. I undersøgelsen indgår tre områder, hvor der kan være tale om en generel informationsformidling fra socialforvaltningen. De tre områder belyses ved hjælp af tre spørgsmål, der beskriver, om institutionerne har modtaget skriftlige eller mundtlige informationer fra centralt hold i kommunen om henholdsvis: 1. Generelle forventninger til institutionens arbejde med truede børn. 2. Hvordan man skal forholde sig med hensyn til skriftlig underretning om et barn. Og 3. hvordan man skal forholde sig til eventuelle problemer i forbindelse med reglerne om tavshedspligt.

Det fremgår af tabel 5.6, 5.7 og 5.8, at institutionerne mener, de er blevet bedst informeret med hensyn til eventuelle problemer i forbindelse med reglerne om tavshedspligt. Kun 19% af institu-

Tabel 5.8.
Institutionerne fordelt efter om de har modtaget skriftlige eller mundtlige informationer om eventuelle problemer i forbindelse med reglerne om tavshedspligt. Procent.

Information om eventuelle problemer i forbindelse med tavshedspligt	Institutioner i procent
Der er udsendt en skriftlig redegørelse	37
Mundtlig information på indkaldt møde	17
Både skriftlig og mundtlig information	21
Har ikke modtaget information	19
Uoplyst	6
I alt	100
Antal	769

tionerne oplyser, at de ikke har modtaget information om dette. Det mest almindelige er en skriftlig information, eventuelt kombineret med mundtlig information på et indkaldt møde. 58% af institutionerne har modtaget skriftligt materiale fra centralt hold i kommunen.

Det næstbedste informationsfelt er informationer om, hvordan institutionen skal forholde sig, når det er nødvendigt med en skriftlig underretning om et barn. Her er der 31% af institutionerne, der oplyser, at de ikke har fået information, mens de øvrige har modtaget information. 42% har fået skriftlig information (eventuelt kombineret med mundtlig), mens 20% har fået mundtlig information på et indkaldt møde.

Dvs. at der er en rimelig høj grad af information fra kommunens side på de punkter, der skal sikre kommunikation fra institutionerne til kommunernes socialforvaltninger. Når det drejer sig om information, der fokuserer på, hvad der sker i institutionerne og kommunernes forventninger til dette, bliver graden af information betydelig mindre.

Hele 62% af institutionerne oplyser, at de ikke har modtaget information om, hvilke generelle forventninger der er til arbejdet med truede børn. 13% er blevet orienteret på et indkaldt møde, mens 18% har modtaget skriftlig information.

Hvis man forestiller sig, at et samarbejde indebærer kontakt begge veje mellem de involverede parter, er der således her tale om et punkt, hvor kommunikationen fra kommunen (socialforvaltningen) til institutionerne bør forbedres. Ganske vist er det sådan, at kommunen ikke har pligt til at informere om sine forventninger, mens der er retningslinjer, der angiver institutionernes pligter både i forbindelse med underretning og tavshedspligt. Men set under en samarbejdssynsvinkel vil det alligevel være relevant at forbedre informationerne på dette område.

Information relateret til kommunetype, institutionstype og andel truede børn

Tabel 5.6. viser, at flertallet af institutioner ikke har modtaget informationer om de generelle forventninger til institutionens arbejde. Der er ingen sammenhæng mellem om institutionen har modtaget informationer om de generelle forventninger og oplysninger om kommunetype, institutionstype, om det er en selvejende eller en kommunal institution eller med andelen af truede børn blandt de indskrevne børn.

Når det drejer sig om information om, hvordan man skal forholde sig ved skriftlig underretning, er der en tendens ($p < 0,003$), til at institutioner beliggende i andre bykommuner og landkommuner oftere end institutioner beliggende i storbyer har modtaget informationer om, hvordan de skal forholde sig ved skriftlig underretning. Der er ingen statistisk sammenhæng med informationer om institutionstype, om det er en selvejende eller kommunal institution eller med andelen af truede børn blandt de indskrevne børn.

De fleste institutioner har modtaget information om tavshedspligt. Blandt de institutioner, der ikke har modtaget informationer om reglerne om tavshedspligt er der en klar overrepræsentation ($p < 0,001$) af institutioner beliggende i andre bykommuner og landkommuner. Der er ingen statistisk sammenhæng med institutionstype, om det er en selvejende eller kommunal institution eller med andelen af truede børn blandt de indskrevne børn.

Sammenfattende kan man således sige, at der informeres bedst om regler for tavshedspligten især i storbyerne, dernæst om hvordan man skal forholde sig i forbindelse med en skriftlig underretning især i andre byer og landkommuner og endelig dårligst om de generelle forventninger til institutionerne indsats over for de truede børn. På det sidste område er der tale om, at såfremt man ønsker et aktivt samarbejde med institutionerne på dette område, må det være et krav, at denne del af informationerne forbedres (gælder for alle kommunetyper).

Kapitel 6

Barrierer mod forandring

Kapitel 6 om barrierer mod forandring handler om to områder. Det første område er institutionernes kontaktflade i forhold til andre relevante instanser og faggrupper inden for feltet. Dvs. der er her tale om en beskrivelse af nogle ydre rammer eller samarbejdsformer, der kan virke som en hindring for forandring i retning af en bedre forebyggende og/eller tidlig indsats over for de truede børn i daginstitutionen. Det andet område er en gennemgang af, hvad institutionerne selv oplyser, de ser som forhindringer, der skal overvindes, når målet er en god (bedre) indsats over for de truede børn. Spørgsmålene, om hvad institutionerne selv ser som forhindringer, er formuleret på en måde, så de kan pege i retning af ønsker om efteruddannelse.

Resultater i resumé

Institutionerne har hyppigst og mest regelmæssigt kontakt med andre daginstitutioner. Derudover har de en hyppig og regelmæssig kontakt med talepædagogen, der i forvejen kommer i de fleste institutioner til de børn, der har brug for talepædagogisk hjælp. Når det drejer sig om de øvrige professionelle grupper inden for området (sagsbehandler, psykolog/pædagogisk psykologisk rådgivning, pædagogisk konsulent, sundhedsplejerske, praktiserende læge, dagbehandlingsinstitution, rådgivninger for voksne) er kontakten mere sporadisk og ad hoc præget.

Andelen af truede børn blandt de indskrevne har kun indflydelse på kontakten med sagsbehandleren. Jo større andel truede børn i institutionen, jo mere kontakt og samarbejde med sagsbehandleren. Kontakten og samarbejdet med de øvrige nævnte faggrupper påvirkes tilsyneladende ikke af andelen af truede børn blandt de indskrevne.

De barrierer, daginstitutionerne bliver bedt om at vurdere i undersøgelsen, handler om: 1. Hvad daginstitutionerne mener, de har

brug for at blive bedre til, 2. Hvad de mener, man kan forvente af en daginstitution i forhold til de truede børn og 3. Nogle ønsker rettet mod samarbejdet mellem daginstitution og socialforvaltning.

Daginstitutionernes eget bud på: 1. Hvad de har brug for at blive bedre til, handler især om to ting. De vil gerne blive bedre til at tackle svære signaler hos børnene på, at der eventuelt er tale om truede børn (fx „*mærker efter fysisk mishandling*“ og „*hvis barnet virker angst eller skræmt*“), og de vil gerne blive bedre til at tackle signaler, der viser hen til psykosociale problemer hos forældrene (fx „*at forældrene flere gange lugter af alkohol*“, „*at forældrene virker medicin eller narkotikapåvirkede*“, eller „*at barnets mor er udsat for mishandling*“).

Når det drejer sig om: 2. Hvad man kan forvente af en daginstitution i forhold til indsatsen for truede børn, er der generelt tale om en meget stor villighed til at påtage sig nye opgaver. Dog peges der på nødvendigheden af mere tid, (efter)uddannelse og supervision som en forudsætning. Specielt peges der på nødvendigheden af at lære noget mere om, hvordan man taler med forældre om eventuelle svigt i deres omsorgsevne, og hvordan man lærer at tackle konflikt (eller undgå at der opstår konflikt) i samtaler med forældrene om emner, som det kan være svært at tage op for begge parter.

I forbindelse med: 3. Nogle ønsker rettet mod samarbejdet med socialforvaltningerne peges der på en række barrierer, som dels præger pædagogerne og dermed daginstitutionernes hverdag, dels præger sagsbehandlingernes og dermed forvaltningernes hverdag, nemlig:

1. At pædagogerne skal blive bedre til at løse interne konflikter i institutionen (i forbindelse med vurderinger af om et barn er truet).
2. At det er nødvendigt med jævnlig, regelmæssig supervision til daginstitutionerne.
3. At der er for lidt personlig kontakt mellem pædagoger og sagsbehandlere.

4. At sagsbehandlerne skal lære noget mere om små børn, så de bedre kan forstå meldingerne fra pædagogerne.
5. At der skal være mindre udskiftning blandt sagsbehandlerne.
6. At sagsbehandlerne skal være mindre stressede.

Svag kontaktflade – en barriere

Et af undersøgelsens spørgsmål handlede om, hvilke faggrupper (eller instanser) institutionerne samarbejdede med. I spørgsmålet blev der udtrykkeligt spurgt om samarbejde, og det var ved besvarelsen muligt at skelne mellem „intet samarbejde“, „kontakt efter behov“ og „faste mødeaftaler“. Implicit i spørgsmålet ligger der således en opfattelse af, at faste mødeaftaler i denne sammenhæng må betegnes som en højere grad af eller en mere forpligtende udgave af et samarbejde, end der ligger i at have kontakt efter behov.

Ved diskussion af resultaterne med forskellige faggrupper er det blevet nævnt, at man må være opmærksom på, at „samarbejde“ er forskelligt fra at „have kontakt med“. Man kan godt have kontakt med og samtale med forskellige andre faggrupper, uden at der er tale om et samarbejde. Spørgsmålets formulering om samarbejde trækker således i retning af det mere forpligtende, således at man kan forvente at få lavere procentangivelser, end hvis der bare var spurgt om, hvem man havde kontakt med.

Umiddelbart fremgår det af tabel 6.1, at der er mest samarbejde med talepædagog og med andre daginstitutioner i distriktet. Der er desuden markant flere faste mødeaftaler mellem institutionerne og disse to faggrupper. Dvs. den hyppigste og mest regelbundne kontakt er mellem de faggrupper, der uddannelsesmæssigt¹⁾ og med hensyn til indhold i arbejdet står hinanden nærmest.

Den gruppe, der er det næsthyppigste samarbejde med, består af psykolog, sagsbehandler og pædagogisk psykologisk rådgivning. Det store flertal af institutioner har et samarbejde med disse fag-

1) Talepædagogen er en specialuddannet lærer.

Tabel 6.1.
Institutionerne fordelt efter hvor meget samarbejde de har med forskellige faggrupper.
Særskilt for hver faggruppe. Procent.

Faggrupper	Intet samarbejde	Kontakt efter behov	Faste møde-aftaler	Uoplyst/ved ikke	I alt
Talepædagog	5	42	49	5	101
Andre institutioner i distriktet	9	47	36	8	100
Psykolog	11	63	18	7	99
Sagsbehandler	12	73	6	8	99
Pædagogisk psykologisk rådgivning	14	68	10	8	100
Sundhedsplejerske	24	56	13	8	101
Pædagogisk konsulent	25	60	5	10	100
Praktiserende læge	60	28	0	12	100
Dagbehandlingsinstitution eller lignende	70	16	2	12	100
Rådgivninger for voksne, herunder alkoholambulatorier eller alkoholrådgivninger	76	12	1	10	99
Antal institutioner					769

grupper, hyppigt i form af kontakt efter behov. Resultatet svarer til det tidligere omtalte i forbindelse med, hvilke ressourcer institutionerne har at trække på, nemlig at det er almindeligt at gøre brug af „ekspertbistand“ i form af konsulenthjælp. Flertallet af institutionerne har tidligere oplyst, at de har adgang til netop denne form for bistand, når der er særlige opgaver fx i forbindelse med truede børn.

En fjerdedel af institutionerne oplyser, at de ikke har noget samarbejde med sundhedsplejersken, ligesom en fjerdedel oplyser, de ikke har noget samarbejde med den pædagogiske konsulent. Det sidste resultat skal dog ses i sammenhæng med, at det langt fra er alle kommuner, der har en pædagogisk konsulent ansat.

Der er ikke ret meget samarbejde med den praktiserende læge. Det samme gælder dagbehandlingsinstitutioner eller lignende (no-

get der formentlig også afspejler det forhold, at det langt fra er alle kommuner, der har sådanne tilbud) og rådgivninger for voksne, herunder alkoholambulatorier. Man kunne muligvis have forventet, at der på dette punkt ville være kontakt efter behov, når man sammenholder med de tidligere oplysninger om, at pædagogerne lægger stor vægt på kontakten med forældrene og faktisk også har en del samtaler med forældre om problemer, børnenes, forældrenes og familiens.

Hvornår og med hvem samarbejdes der?

For at give en lidt bredere belysning af samarbejdsforholdene er der foretaget en statistisk analyse af, hvordan det for hver faggruppes vedkommende forholder sig med samarbejde set i relation til kommunetype, institutionstype, om det er en selvejende eller kommunal institution, samt andelen af truede børn indskrevet i institutionen.

Med hensyn til kommunetype opereres der med to grupper „storbykommuner“ og „andre bykommuner og landkommuner“. Institutionstyper er henholdsvis vuggestue, børnehave og integreret institution. Der skelnes mellem selvejende og kommunale institutioner. Og endelig karakteriseres andelen af truede børn ved henholdsvis „ingen truede børn indskrevet“ og „har truede børn indskrevet“. Oplysningerne, om hvorvidt institutionerne har samarbejde med de nævnte faggrupper, er inddelt i to kategorier, henholdsvis „har ikke noget samarbejde“ og „har samarbejde“, i den sidste kategori indgår både svarene „kontakt efter behov“ og „faste mødeaftaler“.

Talepædagogen

Talepædagogen er den hyppigst nævnte samarbejdspartner. Kun 5% af institutionerne oplyser, at de ikke har noget samarbejde med talepædagogen. Vuggestuer har signifikant sjældnere samarbejde med talepædagogen end de øvrige institutioner, børnenes alder taget i betragtning lyder det meget fornuftigt. Ellers er der ikke nogen sammenhænge. Dvs. uanset kommunetype, om det er en selvejende eller en kommunal institution og andelen af truede

børn, er det særdeles almindeligt at have samarbejde med talepædagogen.

Andre institutioner i distriktet

Den næsthøypigste samarbejdspartner er andre institutioner i distriktet. Dette samarbejde forekommer lige hyppigt i alle kommunetyper og institutionstyper. Der er heller ingen sammenhæng med, om der er tale om en kommunal eller en selvejende institution eller med andelen af truede børn indskrevet i institutionen.

Psykolog

Når det drejer sig om samarbejde med psykolog, viser det sig, at de institutioner, der ikke har noget samarbejde med psykolog, oftest er institutioner, der ligger i storbyerne.

Der er ikke nogen sammenhæng mellem samarbejde med psykolog, og om der er tale om en kommunal eller selvejende institution eller med andelen af truede børn indskrevet i institutionen. Det sidste er bemærkelsesværdigt, da man vel kunne forvente, at der ville være et øget samarbejde mellem de institutioner, der har truede børn blandt de indskrevne.

Hvis man differentierer mellem „kontakt efter behov“ og „faste mødeaftaler“ og undersøger eventuelle sammenhænge med kommunetype, viser det sig, at der ikke er nogen forskelle relateret til kommunetype i andelen af institutioner, der oplyser, de har kontakt med psykolog „efter behov“. Forskellen kan primært findes blandt de institutioner, der oplyser, at de har faste mødeaftaler med psykologen. Andelen af de institutioner, der har fast mødeaftale med psykolog er størst i andre bykommuner/landkommuner (det skal dog bemærkes, at der her tales om kun 18% af samtlige institutioner). Igen et resultat, der støtter hypotesen om en anderledes (og muligvis mere systematisk) brug af daginstitutionerne i andre bykommuner/landkommuner.

Sagsbehandler

Det store flertal af institutionerne oplyser, at de har et samarbejde

med sagsbehandleren, oftest i form af kontakt efter behov. Kun 12% af institutionerne har ikke noget samarbejde.

Når man sammenholder med kommunetyper, viser der sig samme tendens som for samarbejdet med psykolog. Der er relativt flest institutioner i storbyerne, der ikke har noget samarbejde med sagsbehandleren, og relativt flest institutioner i andre bykommuner/landkommuner der har et samarbejde. Dog skal det bemærkes, at der er tale om små tal, når det drejer sig om institutioner, der ikke har noget samarbejde.

Der er en svag tendens til, at der er lidt færre vuggestuer, der samarbejder med sagsbehandler, dette kan være med til at forklare noget af forskellen på storby og andre bykommuner/landkommuner. Det har ikke nogen betydning, om der er tale om en selvejende eller en kommunal institution, derimod er der en klar tendens (signifikant $p < 0,001$), til at institutioner med truede børn indskrevet i højere grad samarbejder med sagsbehandleren.

Dvs. at andelen af truede børn er i højere grad knyttet til et samarbejde med sagsbehandleren end til et samarbejde med psykologen.

Pædagogisk psykologisk rådgivning

Pædagogisk psykologisk rådgivning er også en hyppigt nævnt samarbejdspartner. Hvad angår kommunetype, er tendensen som tidligere, at det er lidt mere almindeligt, at de institutioner, der ikke har noget samarbejde med PPR, er beliggende i storbyer, mens de, der har samarbejde, lidt oftere er beliggende i andre bykommuner/landkommuner. Igen kan en del af denne forskel forklares, ved at der sjældnere samarbejdes med PPR i vuggestuerne. Det har ikke nogen betydning, om det er en selvejende eller en kommunal institution, og som det gjaldt for samarbejdet med psykologen, har det heller ikke nogen betydning, om der er indskrevet truede børn eller ej. Igen skal det dog bemærkes, at langt de fleste institutioner har et samarbejde med PPR, oftest i form af kontakt efter behov.

Sundhedsplejerske

En fjerdedel af institutionerne har ikke noget samarbejde med sundhedsplejersken. Blandt de institutioner, der ikke har noget samarbejde med sundhedsplejersken, er der (som man muligvis kunne forvente) en overvægt af børnehaver. Derudover er der relativt flere vuggestuer end integrerede institutioner, der ikke har noget samarbejde med sundhedsplejersken.

I øvrigt er tendensen som tidligere beskrevet, at der blandt de institutioner, der ikke har noget samarbejde med sundhedsplejersken, er signifikant flere institutioner i storbyerne. Der er ikke nogen sammenhæng mellem andelen af truede børn og samarbejde med sundhedsplejersken.

Pædagogisk konsulent

For den pædagogiske konsulent er der tale om, at en fjerdedel af institutionerne oplyser, at de ikke har noget samarbejde. Denne oplysning skal ses som udtryk for, at der er mange kommuner, der ikke har pædagogisk konsulent ansat. Der er flest institutioner uden samarbejde i andre bykommuner/landkommuner og flest institutioner med samarbejde i storbyerne, forskellen er signifikant, en konsekvens af at storbyerne (og andre bykommuner) oftere end landkommuner har pædagogiske konsulenter.

Andre faggrupper

Det er kun de færreste institutioner, der har samarbejde med praktiserende læge, dagbehandlingsinstitution eller lignende samt rådgivninger for voksne, herunder alkoholambulatorier eller -rådgivninger. Når der er samarbejde, er der så godt som altid tale om kontakt efter behov.

For den praktiserende læge er der lidt hyppigere tale om et samarbejde, hvis institutionen ligger i andre bykommuner/landkommune. For de to øvrige faggrupper er der ikke nogen forskelle, der kan relateres til kommunetype.

Der er heller ingen systematiske sammenhænge knyttet til institutionstype, til om det er en kommunal eller en selvejende institution eller til andelen af truede børn indskrevet i institutionen.

Sammenfatning

Sammenholdes samtlige informationer om samarbejdsrelationer, peger det i retning af følgende konklusion: Samarbejde mellem daginstitutionerne og de forskellige omtalte relevante faggrupper vil for alle andre faggrupper end sagsbehandlere i højere grad være en funktion af lokale forhold (herunder holdninger, muligheder, traditioner, „kultur“) end en funktion af børnegruppens sammensætning med hensyn til andelen af truede børn indskrevet i institutionen.

Generelt må man således konstatere, at daginstitutionernes kontakter uden for egen faggruppe – som de fremstår i undersøgelsen – er et af de punkter, hvor der skal sættes ind med en kraftig forbedring, hvis daginstitutionerne for alvor skal udfylde deres rolle i et tværfagligt samarbejde til gavn for de svagest stillede børn og unge, som det er intentionen i både bistandsloven og i den nye lov om forebyggende sundhedsordninger for børn og unge, som trådte i kraft d. 1 januar 1996.

Hvad pædagoger skal lære

I kapitel 4 er der en gennemgang af, hvordan institutionerne opfatter betydningen af 20 forskellige mulige signaler på omsorgssvigt, samt en gennemgang af hvilke af de 20 nævnte signaler de oftest har erfaret. De samme 20 signaler danner udgangspunkt for oplysninger om, hvad institutionerne især mener, de har brug for at blive bedre til at tackle. Institutionerne er blevet bedt om at markere i skemaet, hvilke 5 af de 20 mulige signaler, på at et barn kan være et truet barn, som efter deres erfaring er de sværeste at tackle, når de ses hos et barn og/eller dets forældre.

Der er i alt foretaget 3.219 valg, det svarer til, at hver institution har valgt 4,2 signaler som nogen, de erfaringsmæssigt har svært

ved at tackle. Halvdelen af samtlige valg ligger på fem signaler: „Mærker på barnet efter fysisk mishandling“, „Hvis en af forældrene flere gange lugter af alkohol“, „Hvis en af forældrene virker medicin- eller narkotikapåvirket“, „Hvis barnets mor er udsat for fysisk mishandling“ og „Hvis barnet virker angst og skræmt“. Hvis man yderligere inddrager signalerne: „Hvis forældrene er mere optaget af sig selv end af barnet“, „Hvis barnet virker forsømt, pjusket, usøigneret“, „Hvis forældrene truer barnet med fysisk afstraffelse“ og „Hvis forældrenes forventninger til barnet er urealistiske i forhold til barnets alder“, er 3/4 af samtlige valg dækket.

Den relative fordeling af valgene på de forskellige signaler for henholdsvis vuggestuer, børnehaver og integrerede institutioner er næsten den samme. Som ved de oftest erfarede signaler (se kapitel 4) er der små afvigelser for vuggestuernes vedkommende. Der er lidt flere, der nævner „Hvis en af forældrene virker medicin- eller narkotikapåvirket“ og „Hvis barnet virker fejler-næret/er ekstremt sultent“, mens der er færre vuggestuer, der nævner „Hvis barnet har problemer med at få kontakt med de andre børn“.

Det vil være nærliggende at forsøge at forklare forskellene med børnenes alder. Narkotika- og medicinpåvirkede forældre behøver dog ikke kun at være knyttet til vuggestuealderen, men måske er det der, man i særlig grad er opmærksom på problemerne. Fejler-næring er det logisk at være mest opmærksom på ved de helt små børn, bl.a. fordi det jo i den alder er så klart et signal. Jævnfør i øvrigt undersøgelsen „Omsorgssvigt?“ (Christensen, 1992), hvor netop fejler-næring var et af de signaler, sundhedsplejerskerne var meget opmærksomme på. Angående problemer med at få kontakt med andre børn vil dette signal generelt ikke være så relevant som problembeskrivelse for de yngste vuggestuebørn.

Den samlede meddelelse er, at der er en ret høj grad af overensstemmelse, mellem hvor vanskeligt man oplever, det er, at tackle de forskellige signaler, uanset institutionstype og kommunitype.

De vanskelige signaler

Ser man på de 5 højest prioriterede signaler, når det drejer sig om at tackle problemerne, fremgår det, at signalerne *„Mærker på barnet efter fysisk mishandling“* og *„Hvis barnet virker angst eller skræmt“* begge er medtaget. I kapitel 4 fremgik det, at det var de to signaler, der oftest var erfaring med på daginstitutionerne, ligesom begge signaler blev nævnt blandt de betydningsfulde signaler.

Forhold i forbindelse med disse to signaler bør derfor have opmærksomhed og prioriteres i en eventuel efteruddannelse. Det er noget, daginstitutionerne anser for væsentligt, noget de relativt ofte møder (i de daginstitutioner hvor der er truede børn), og noget de synes, det er vanskeligt at tackle.

De tre øvrige signaler blandt de fem højest prioriterede (*„Hvis en af forældrene flere gange lugter af alkohol“*, *„Hvis en af forældrene virker medicin- eller narkotikapåvirket“* og *„Hvis barnets mor er udsat for fysisk mishandling“*) er ikke blandt de oftest erfarede, men altså nogen som man finder det vanskeligt at tackle, når man møder dem. I alle tre tilfælde er der tale om signaler, som kan tolkes som tegn på, at der kan være ganske alvorlige psykosociale problemer i familien. Der er tale om problemer, som det som hovedregel ikke vil være muligt at forholde sig til, medmindre socialforvaltningen bliver inddraget eller eventuelt overtager kontakten med familien.

Hvis man læser videre ned i prioriteringslisten med signaler, som det erfaringsmæssigt er sværest at tackle, fremgår det, at jo længere man kommer ned i listen, i jo højere grad er der tale om signaler, der refererer til problemer, som man generelt vil have et pædagogisk svar på. Dvs. de signaler, det er knapt så vanskeligt at tackle, er dem, hvor det er muligt at finde en pædagogisk indfaldsvinkel til løsningen. Fx børn der er ukritiske i valg af voksne, har problemer i kontakten med andre børn, er kontaktsøgende, har konflikter med andre børn, ødelægger ting. Ikke at der er belæg for at sige, at disse signaler viser hen til mindre betydningsfulde belastninger i barnets liv. Det relevante i denne sammenhæng er, at der

er tale om, at der vises hen til problemer, som pædagogerne føler de har et eller andet værktøj til at løse. Dvs. der er tale om problemer, som giver daginstitutionspersonalet en række handlemuligheder baseret på, hvad de allerede kan og ved.

Forbedring af indsatsen

Resultaterne vedrørende en forbedring af indsatsen i daginstitutionen tager udgangspunkt i oplysningerne om, hvilke funktioner (af 19 mulige valg) daginstitutionerne anser for henholdsvis en del af den almindelige indsats i daginstitutionen, en del af den almindelige indsats forudsat der gives ekstra tid til det, en opgave der kan udføres i en daginstitution, forudsat der gives ekstra tid og ekstra undervisning/efteruddannelse og/eller supervision, eller en opgave der ikke hører hjemme i en almindelig daginstitution (omtalt i kapitel 4).

Med udgangspunkt i de 19 mulige funktioner er institutionerne blevet bedt om at nævne, hvilke 5 funktioner de kunne tænke sig at blive bedre til at udføre. Der er afgivet i alt 3.253 svar fra institutionerne, svarende til 4,2 svar pr. institution. Når man ser på svarenes fordeling på de 19 mulige funktioner, tegner der sig et meget ensartet billede. 67% af de afgivne svar falder på til sammen fem af de 19 mulige funktioner: *„At være direkte over for forældrene, når der er problemer“*, *„At råde og vejlede forældre i deres forælderrolle“*, *„Forsøge at holde forældre fast på deres konkrete omsorgsopgaver over for barnet (dvs. påtale problemer med fx mødetid, renlighed og ernæring“*, *„At pædagogen kan tale med de truede børn om oplevelser/erfaringer, der er svære for børn“* og *„At pædagogerne er i stand til at rumme de truede børns følelser“*.

Når man sammenligner de funktioner, hvor der udtrykkes ønske om at blive bedre, med holdningstilkendegivelserne som de blev beskrevet i kapitel 4, er der en god overensstemmelse. De funktioner, man ønsker at blive bedre til, er funktioner, hvor der tidligere blev givet udtryk for, at der var tale om noget, der lå ud over, hvad man betragtede som en almindelig indsats i daginstitutionen. Der er tale om et udsnit af de funktioner, der blev karakteriseret, ved

at de indeholdt en direkte eller indirekte kritik af forældrenes måde at forvalte deres forælderrolle på, samt funktioner der blev karakteriseret ved at have et mere indsatsorienteret præg i retning af behandling.

Ser man på de tre førstnævnte funktioner, der alle har at gøre med forældrenes forvaltning af forælderrollen, drejer det sig om funktionerne: at være direkte over for forældrene, når der er problemer, at råde og vejlede forældrene i deres opdragerrolle og at forsøge at holde forældrene fast på deres konkrete omsorgsopgaver over for barnet (dvs. påtale problemer med fx mødetid, renlighed, ernæring). I alle tre tilfælde er der tale om funktioner, der indebærer en direkte kritik af forældrene i deres forælderrolle, og man kan derfor have en formodning om, at det er håndteringen af den konflikt, en sådan kritik kan give anledning til, som institutionerne blandt andet har brug for at lære noget om. Uanset det konkrete indhold i funktionerne er der en klar melding om, at her er der noget, man har brug for at lære noget mere om/blive bedre til.

Hvis man ser helt neutralt på, hvad der er det sværeste i et forebyggende arbejde med truede børn og deres forældre, vil det efter min mening i vidt omfang kunne beskrives netop ved de tre funktioner, som også daginstitutionerne har vanskeligheder med. At observere barnet er ikke så svært, at opstille en (be)handlingsplan er også til at finde ud af, og at etablere det nødvendige professionelle netværk er ligeledes en løselig opgave. Der, hvor jokersen kommer ind, er i kontakten til forældrene: Kan man få etableret en kontakt, så der kan samarbejdes? Dvs. kan man blive enige om, at der er et problem, kan man blive enige om problemets definition, kan man blive enige om, at der skal gøres noget, og kan man blive enige om, hvad der skal gøres? I alt arbejde med truede børn er det disse spørgsmål, der både er de afgørende og de svære med henblik på at få etableret et godt forløb. Det er derfor ikke på nogen måde uforståeligt, at daginstitutionerne peger på forældresamarbejdet som noget, de har brug for at blive bedre til.

Den anden gruppe funktioner, som der er relativt stor enighed om, at man har brug for at lære mere om, er at tale med truede

børn om oplevelser/erfaringer, der er svære for børn og (som en konsekvens af dette, måske) at være i stand til at rumme de truede børns følelser. I begge tilfælde funktioner der peger i retning af en mere behandlingsorienteret indsats, men dog formentlig fortsat på et niveau, så man kan tale om „psykisk førstehjælp“.

Hvor de tre førstnævnte funktioner handlede om kontakt med (og støtte til) forældrene, er fokus her på kontakt med og støtte til børnene. Set fra børnenes side er der tale om to meget væsentlige funktioner. At blive mødt på den måde af en pædagog (eller et andet voksent menneske) vil veje i den positive vægtskål for et „truet barn“.

Nu behøver det selvfølgelig ikke hver gang at være de samme institutioner, der har peget på henholdsvis de tre førstnævnte og de to næstnævnte funktioner, henholdsvis rettet mod kontakt med forældrene og kontakt med barnet. Men der er alligevel grund til at pege på, at hvis man vil bruge resultaterne som udgangspunkt for efter- eller videreuddannelse, må man være opmærksom på, at der kan være tale om to modsatrettede funktioner. At tale med børnene og at rumme deres følelser vil i en vis udstrækning stå i modsætning til at være direkte, vejledende og fastholdende over for forældrene på en måde, så der kan samarbejdes. Helt konkret betyder det, at de fleste vil opleve, de bliver vrede på forældrene, når de virkelig lytter til børnene. En vrede, som i sin udtryksform (uanset hvor relevant den kan være), kan stille sig hindrende i vejen for en kontakt med forældrene, der kan føre til samarbejde. Man må derfor nok vælge mellem „børnelytter-“ og „voksen-samarbejderfunktionen“, så ikke den samme person i sin iver for at løse konflikter påtager sig begge funktioner med den risiko, det indebærer, for at skabe endnu flere problemer end der løses.

Forskelle mellem institutionstyper

Ser man på forskelle mellem institutionstyper, er mønstret i lighed med tidligere, at lighederne er større end forskellene. Der er enkelte punkter, hvor især vuggestuerne adskiller sig fra de to andre institutionstyper. Afvigelser der i vidt omfang kan forklares med

børnenes alder. Den eneste anden afvigelse drejer sig om, at man fra de integrerede institutioner i lidt mindre omfang udtrykker ønske om at blive bedre til at råde og vejlede forældrene, noget der også er i overensstemmelse med, hvad der blev beskrevet som det oftest erfarede i kapitel 4, hvor de integrerede institutioner blev karakteriseret som lidt mere kontante i deres udmeldinger til forældrene. Men igen er der tale om, at forskellene er så små, at det er mere relevant at tale om en høj grad af konsensus frem for at fokusere på eventuelle mindre forskelle.

Ydre og indre barrierer

Den sidste vinkel, undersøgelsen har anvendt til at undersøge barrierer mod forandring, er ved at fokusere på, hvad man i daginstitutionerne ser som forhindringer i forhold til at yde en (nødvendig) indsats over for de truede børn. Underforstået: hvilke forhindringer skal man fjerne/overvinde, når målet er at lave en god/ endnu bedre indsats over for de truede børn. I spørgeskemaet blev emnet introduceret på følgende måde:

„Det næste spørgsmål handler om, hvad der kan virke som forhindringer for daginstitutionens indsats i forbindelse med „truede børn“. – Når man taler med pædagoger, sagsbehandlere og andre fagfolk, vil de hver især pege på en række forhold, der kan virke som en forhindring for en optimal indsats. Man kan skelne mellem forhindringer, der findes inde i personen selv, forhindringer, der findes hos andre mennesker, og endelig forhindringer der findes i samfundets strukturer og/eller i det politiske system. Spørgsmål 36 består af en række udtalelser om forhold, der hver især kan opfattes som en forhindring.“

Efterfulgt af selve spørgsmålsformuleringen: *„Hvor vigtigt mener I, det er at gøre noget ved de følgende mulige forhindringer, for at daginstitutionen kan lave så god en indsats som muligt over for de „truede børn“?*

Det første, der falder i øjnene, når man læser tabellen, er, at de nævnte forhindringer stort set alle opfattes som relevante at forholde sig til. Langt de fleste svar falder i kategorierne „meget vig-

Tabel 6.2.

Institutionerne fordelt efter deres vurdering af forskellige forhindringer for at yde en god indsats over for truede børn. Særskilt for hver af de mulige forhindringer. Procent.

Udsagn om mulig forhindring	Meget vigtig	Noget vigtig	Ikke særlig vigtig	Uden betydning	Uoplyst	I alt
Pædagoger skal gøre noget ved deres angst for konflikt med forældrene	77	14	1	2	6	100
Pædagoger skal blive bedre til over for socialforvaltningen at insistere på, at der skal gøres noget	69	19	2	3	7	100
Pædagoger skal have større viden om truede børn og om de signaler, de udsender	78	14	1	1	6	100
Pædagoger skal lære at forstå, at de ikke skal vente med at kontakte sagsbehandleren, indtil børnenes situation er alvorlig	69	17	4	3	6	99
Pædagoger skal blive bedre til at løse interne konflikter mellem personalet i institutionen (fx hvis der er uenighed om, hvor alvorlige tegn der er på, at et barn er truet	60	18	7	8	6	99
Der skal være jævnlig, regelmæssig supervision i daginstitutionerne	57	30	5	1	6	99
Det er nødvendigt med bedre normeringer i daginstitutionerne	67	20	4	2	6	99
Der skal være mere personlig kontakt mellem pædagoger og sagsbehandlere	38	43	11	1	6	99
Sagsbehandlere skal lære noget mere om små børn, så de bedre kan forstå meldingerne fra pædagogerne	48	30	10	5	7	100
Der skal være mindre udskiftning blandt sagsbehandlerne	45	27	9	9	9	99
Sagsbehandlerne skal have mindre at lave, de er for stressede til, at et samarbejde kan fungere	48	30	5	6	11	100

(fortsætter)

Tabel 6.2 fortsat.

Udsagn om mulig forhindring	Meget vigtig	Noget vigtig	Ikke særlig vigtig	Uden betydning	Uoplyst	I alt
Bedre information om tavshedspligten og eventuelle problemer i forbindelse med den	35	30	15	12	8	100
Man må indse - og tage udgangspunkt i, at det faktisk er utroligt svært at hjælpe „truede børn“	50	18	7	14	10	99
Problemet er, at der ikke er noget system, der kan arbejde videre, når signalerne på dårlig trivsel eller risiko for skade på sundhed og udvikling først er opdaget	37	18	6	20	19	100
Der er for få dagbehandlings- og familieforanstaltninger	42	26	8	10	14	100
Der er for få døgnbehandlingsforanstaltninger til „truede børn“	34	25	11	14	16	100
Der skal bevilliges flere penge, hvis man for alvor skal gøre noget ved problemerne	65	17	4	3	10	99
Antal: 769 institutioner						

tig“ og „noget vigtig“. Tabellens kategorier må derfor opfattes som et relevant udgangspunkt for en diskussion. Angående svarkategorien „uden betydning“ fremgår det af kommentarerne til skemaet, at brugen af denne svarkategori både kan være udtryk for, at man ikke mener, den pågældende forhindring har nogen betydning og være udtryk for, at man selv mener at have overvundet lige præcis den forhindring og derfor markerer, at set ud fra ens egen institution må den forhindring karakteriseres som værende uden betydning.

Oplysningerne i tabellen skal læses som et udtryk for, hvor det vil være relevant at sætte handlinger i gang. Hvis man afvejer svarene

i henholdsvis kategorierne „meget vigtig“, „uden betydning“ og „uoplyst“ i relation til hinanden, kan man inddele de forhindringer, der er stillet i skemaet, i tre kategorier: forhindringer der kan karakteriseres som „meget vigtige“, forhindringer der kan karakteriseres som „noget vigtige“, og forhindringer der kan karakteriseres som „ikke særligt vigtige“.

„Meget vigtige“ forhindringer

Der er 6 forhindringer i kategorien „meget vigtige“. De to af forhindringerne drejer sig om makroøkonomiske forhold, nemlig: „*Det er nødvendigt med bedre normeringer i daginstitutionerne*“ og „*Der skal bevilliges flere penge, hvis man for alvor skal gøre noget ved problemerne*“. Det er nok ikke så overraskende, at der er enighed om disse to forhold, i hvert fald ikke for den opvakte avislæser. Der er tale om forhold, man ikke uden videre kan efteruddanne sig ud af. Signalet er politisk, man mener, daginstitutionsområdet prioriteres for lavt rent økonomisk.

De fire andre forhindringer, der er taget med i kategorien „meget vigtige“, handler om pædagogerne selv og om deres holdninger og viden: „*Pædagoger skal have større viden om truede børn og om de signaler, de udsender*“, „*Pædagoger skal blive bedre til at gøre noget ved deres angst for konflikt med forældrene*“, „*Pædagoger skal blive bedre til over for socialforvaltningen at insistere på, at der skal gøres noget*“, og „*Pædagoger skal lære at forstå, at de ikke skal vente med at kontakte sagsbehandleren, indtil børnenes situation er alvorlig*“.

Større viden og specielt større sikkerhed inden for det vidensområde, man allerede har, kan være medvirkende til at gøre noget ved angsten for konflikt. At støtte pædagogerne til at blive opmærksomme på, hvad de rent faktisk ved og kan, må derfor i denne sammenhæng betegnes som et relevant mål. Når målet er formuleret på denne måde, skyldes det, at andre dele af undersøgelsen peger på, at daginstitutionerne faktisk generelt er i stand til at se mulige signaler på, at børn er truede (se kapitel 4). En eventuel efteruddannelsesopgave må efter undersøgelsens resultater derfor i højere grad handle om, hvad man skal stille op med de signaler,

man ser. I den forbindelse vil det være vigtigt at fokusere på, at det, daginstitutionerne finder vanskeligst at tackle i kontakten med forældrene, er punkter, der indeholder direkte eller indirekte kritik af forældrenes forvaltning af deres forælderrolle, med den risiko for konflikt det indebærer. Det vil derfor være relevant med en nærmere konkretisering af, hvad pædagoger skal se og gøre på dette område, hvis man vil videre. Angsten for konflikt er massiv og kommer også frem i kapitel 4 i forbindelse med, hvilke forældrereaktioner der kan være de mest skræmmende.

„Noget vigtige“ forhindringer

Seks af de nævnte forhindringer indgår i kategorien „noget vigtig“, nemlig: *„Pædagoger skal blive bedre til at løse interne konflikter mellem personalet i institutionen (fx hvis de er uenige om, hvor alvorlige tegn der er på, at et barn er truet)“*, *„Der skal være jævnlig, regelmæssig supervision i daginstitutionerne“*, *„Der skal være mere personlig kontakt mellem pædagoger og sagsbehandlere“*, *„Sagsbehandlere skal lære noget mere om små børn, så de bedre kan forstå meldingerne fra pædagogerne“*, *„Der skal være mindre udskiftning blandt sagsbehandlere“* og *„Sagsbehandlere skal have mindre at lave, de er for stressede, til at et samarbejde kan fungere“*.

Som det fremgår, drejer det sig om forhindringer, der er knyttet til henholdsvis pædagogernes og sagsbehandlernes hverdag. I pædagogernes hverdag handler det om: at blive bedre til at løse interne konflikter i institutionerne, at få jævnlig, regelmæssig supervision, og at der skal være mere personlig kontakt mellem pædagoger og sagsbehandlere.

Når fokus flyttes til sagsbehandlernes hverdag, drejer det sig om: at sagsbehandlere skal lære noget mere om små børn, så de bedre kan forstå meldingerne fra pædagogerne (jævnfør tidligere hvor dette også er nævnt som en relevant problemstilling), at der skal være mindre udskiftning blandt sagsbehandlere (fra hele landet meldes der om høj „sagsbehandleromsætning“, den enkelte sagsbehandler holder tilsyneladende ofte kun ét år i samme position/job), at sagsbehandlere skal være mindre stressede.

Bortset fra at det kan være svært at beslutte, at sagsbehandlerne skal blive i jobbet, hvis de ikke selv ønsker det, og bortset fra at man ikke bare kan beslutte, at sagsbehandlerne skal være mindre stressede, er der tale om nogle udsagn, som uden alt for stort besvær vil kunne omsættes til konkrete handleanvisninger. Det er også nogle udsagn, som det er relevant at forholde sig til, jævnfør kapitel 5, hvor det fremgik, at kommunikationen mellem daginstitution og socialforvaltning generelt kommer til at foregå på et niveau, der markeres af socialforvaltningens udspil.

„Ikke særligt vigtige“ forhindringer

Endelig er der fem forhindringer, der kan karakteriseres som ikke særligt vigtige: *„Bedre information om tavshedspligten og eventuelle problemer i forbindelse med den“*, *„Man må indse og tage udgangspunkt i, at det faktisk er utroligt svært at hjælpe truede børn“*, *„Problemet er, at der ikke er noget system, der kan arbejde videre, når signalerne på dårlig trivsel eller risiko for skade på sundhed og udvikling først er opdaget“*, *„Der er for få dagbehandlings- og familieforanstaltninger“* og *„Der er for få døgnforanstaltninger til truede børn“*.

I denne kategori drejer det sig dels om forhindringer, der viser hen til problemer, de fleste mener at have løst eller at have rimeligt styr på, nemlig bedre information om tavshedspligten, dels om et generelt udsagn, om at det faktisk er utroligt svært at hjælpe truede børn, og dels om tre udsagn der handler om problemer i forbindelse med, at der ikke rigtigt er noget system, der kan overtage opgaverne, at der er for få dagbehandlingsforanstaltninger, og at der er for få døgnforanstaltninger.

Udsagnet, om at det faktisk er utroligt svært at hjælpe truede børn, får en del bemærkninger med på vejen sidst i spørgeskemaet. Adskillige mener, at det er *„for dårligt“* at skrive sådan, for *„man skal da ikke undlade at gøre noget ved et problem, bare fordi det er svært“*. Men samtidigt er der alligevel 50% af institutionerne, der mener, der er tale om en meget vigtig forhindring.

Udtalelserne om dag- og døgnbehandlingsforanstaltninger bliver af mange karakteriseret som noget fjernt at forholde sig til i forhold til undersøgelsens problemstilling. Vanskeligheden ved at forholde sig specielt til disse udsagn fremgår også af antallet af uoplyste. Hovedparten af ønskerne er således rettet mod pædagogens funktioner i dagligdagen og mod samarbejdet mellem socialforvaltning og daginstitution.

Referencer

Bekendtgørelse nr. 829/1992.

Bekendtgørelse af lov om social bistand. 1. oktober 1992.

Bertelsen, O. (1991)

Offentlig børnepasning. København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 91:4.

Christensen, E. (1992)

Omsorgssvigt? En rapport om de 0-3-årige baseret på sundhedsplejerskers viden. København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 92:7.

Kabel, S. (1995)

De svagest stillede børn – hvor skal de være? København: SIKON.

Lov nr. 438/1995.

Lov om forebyggende sundhedsordninger for børn og unge. 14 juni 1995.

Nyhedsbrev om dagtilbud for børn og unge, nr. 5, maj 1995.

Olsen, H. (1995)

Tallenes talende tavshed. En kundskabsrejse om sprogforståelse og hukommelse i surveyundersøgelser. København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 95:1.

Schultz Jørgensen, P., Christensen, E. & Ertmann, B. (red.) (1995)

Børn og Unge på Tværs. Tværgående social indsats for børn, unge og familier. København: Hans Reitzels Forlag.

Socialforskningsinstituttets udgivelser om børn og unge

1995:

Den ungdom. Tema-nummer af Social Forskning. Januar '95. 84 s. Gratis.

Andersen, D.: Skolebørns fritid. De 7-15-åriges levekår og fritidsanvendelse i 1993 sammenlignet med 1987. 1995. 150 s. ISBN 87-7487-497-7. Kr. 100,00.

Rapport 95:2.

1993:

Nygaard Christoffersen, M.: Anbragte børns livsforløb. En undersøgelse af tidligere anbragte børn og unge født 1967. 1993. 211 s. ISBN 87-7487-469-1. Kr. 110,00.

Rapport 93:11.

Høgelund, J.: Ungdomskontrakter – en forsøgsordning. 1993. 157 s. ISBN 87-7487-465-9. Kr. 80,00.

Rapport 93:8.

1992:

Qvortrup, J.: Børn og unge. En international perspektivering. SUM-programmets erfaringsopsamling. 1992. 105 s. ISBN 87-7487-445-4. Kr. 70,00.

Rapport 92:19.

Juul, S.: Street Children in Denmark. 1992. 20 s. ISBN 87-7487-440-3. f.u.5.

Vedel-Petersen, J.: Daycare for Children under School Age in Denmark. Description, evaluation and perspectives. 1992. 36 s. ISBN 87-7487-437-3. Udgået. f.u.4.

Bertelsen, O.: Den kommunale dagpleje – og forældrene. 1992. 65 s. ISBN 87-7487-443-8. Kr. 60,00.

Pjece 35.

Hestbæk, A.-D.: Børn og unges fritidsliv i forsøgspektiv. Erfaringsopsamling fra SUM – børn og unge 6-18 år. 1992. 201 s. ISBN 87-7487-433-0. Kr. 130,00.

Rapport 92:13.

Hestbæk, A.-D.: Små børns liv i forsøgspektiv. Erfaringsopsamling fra SUM – børn 0-6 år. 1992. 243 s. ISBN 87-7487-430-6. Kr. 140,00.

Rapport 92:10.

Vedel-Petersen, J.: Dagtilbud for børn under skolealderen. Struktur, vurdering og perspektiver. 1992. 96 s. ISBN 87-7487-428-4. Kr. 60,00.

Rapport 92:8.

Christensen, E.: Omsorgssvigt? En rapport om de 0-3-årige baseret på sundhedsplejerskers viden. 1992. 139 s. ISBN 87-7487424-1. Kr. 90,00.

Rapport 92:7.

Just Jeppesen, K.: Socialt truede børn og unge. Forsøgs erfaringer fra SUM-programmet. 1992. 195 s. ISBN 87-7487-422-5. Kr. 135,00.

Rapport 92:6.

1991:

Juul, S. & Ertmann, B.: Gadebørn i Storkøbenhavn. 1991. 229 s. ISBN 87-7487-407-1. Udsolgt.

Rapport 91:9.

Bertelsen, O.: Offentlig børnepasning. 1991. 92 s. ISBN 87-7487-400-4. Kr. 55,00.
Rapport 91:4.

1990:

Nygaard Christoffersen, M.: Om børns levekår – sociale indikatorer på børns levekår belyst ved tidligere forskning og tilgængelig statistik. 1990. 112 s.
Arbejdsnotat 1990:4

Zeuner, L.: Normer i skred. Ungdomskriminalitetens sociale og kulturelle aspekter. 1990. 189 s. ISBN 87-7487-390-3. Kr. 80,00.
Rapport 90:12.

Bertelsen, O.: Børns dagpasning. Efterspørgsel og forældreønsker. 54 s. Udgået.
Arbejdsnotat 1990:3.

Schultz Jørgensen, P. & Nissen, M.: Det usynlige omsorgssvigt. En undersøgelse af sundhedsplejerskers opfattelse af omsorgssvigt. 34 s. Udgået.
Arbejdsnotat 1990:2.

Rørbech, M.: Denmark – my Country. The conditions of 18-25-year old foreign-born adoptees in Denmark. (Booklet No 30). 1990. 24 s. Ikke i handel.
Pjece 30 (engelsk).

Rørbech, M.: Dinamarca – mi País. Un estudio de las condiciones en Dinamarca de los niños adoptivos extranjeros que ahora tienen entre 18 y 25 aos. (Folleto 30). 1990. 24 s. Ikke i handel.
Pjece 30 (spansk).

1989:

Rørbech, M.: Mit land er Danmark. En undersøgelse af unge adopterede fra Asien, Afrika og

Latinamerika. 141 s. ISBN 87-7487-369-5. Kr. 60,00.
Rapport 89:14.

Andersen, D.: Skolebørns dagligdag. De 7-15-åriges levekår og fritidsanvendelse i 1987. 1989. 206 s. ISBN 87-7487-356-3. Kr. 80,00.
Rapport 89:7.

Juul, S.: Ungbos klientarbejde. 1989. 204 s. ISBN 87-7487-351-2. Kr. 80,00.
Rapport 89:3.

Hjorth Andersen, B.: Anbringelsesforløb – en registerundersøgelse af børn og unge anbragt uden for hjemmet. 1989. 179 s. ISBN 87-7487-350-4. Kr. 65,00. Udsolgt.
Rapport 89:2.

Schultz Jørgensen, P., Gamst, B. & Watt Boolsen, M.: Kommunernes børnesager – en undersøgelse af forebyggelse, visitation og anbringelse i syv kommuner. 1989. 200 s. ISBN 87-7487-349-0. Udsolgt.
Rapport 89:1.

1988:

Nygaard Christoffersen, M.: Familieplejen – en undersøgelse af danske plejefamilier med 0-17-årige plejebørn. 1988. 160 s. Udsolgt.
Rapport 88:11.

1987:

Nygaard Christoffersen, M., Bertelsen, O. & Vestergaard, P.: Hvem passer vore børn? Dagpasning for 0-6-årige. 1987. 168 s. ISBN 87-7487-325-3. Kr. 55,00.
Publikation 174.

Hjorth Andersen, B. & Schultz Jørgensen, P.: Dagpasning for de 6-10-årige. 1987. 105 s. ISBN 87-7487-301-6. Kr. 48,00.
Publikation 159.

1986:

Schultz Jørgensen, P., Gamst, B. & Hjorth Andersen, B.: Efter skoletid. En undersøgelse af de store skolebørns fritid. 1986. 220 s. ISBN 87-7487-296-6. Kr. 68,00.
Publikation 154.

1985:

Bertelsen, O. & Linde, P.: Efterspørgsel efter offentlig dagpasning. 1985. 113 s. ISBN 87-7487-270-2. Kr. 35,00.
Publikation 141.

1984:

Grønhøj, B. & Schultz Jørgensen, P.: Den familieorienterede daginstitution. 1984. 168 s. ISBN 87-7487-253-2. Kr. 60,00.
Publikation 132.

1983:

Transgaard, H. & Schultz Jørgensen, P.: Dagbogsrapportering. Pilotprojekt vedr. 13-15-åriges fritidsaktiviteter. 36 s. Udgået.
Arbejdsnotat. 1983.

1982:

Transgaard, H.: Nye holdninger til børnepasning. Holdningsændringer blandt småbørns-mødre 1975-1979. 1982. 74 s. ISBN 87-7487-214-1. Kr. 25,00.
Studie 43.

1981:

Grønhøj, B.: Småbørns dagpasning. Et problem for forældre og kommuner. 1981. 435 s. ISBN 87-7487-190-0. Kr. 122,00. Engelsk summary. (Daycare of pre-school children. A problem to parents and local authorities).
Publikation 103.

1979:

Kjær Jensen, M.: Børn og døgninstitutioner. En undersøgelse af opvækstmiljøet på døgn-

institutioner. 1979. 304 s. ISBN 87-7487-164-1. Kr. 50,75. Engelsk summary. (Children and residential institutions. A survey of the environment of upbringing in residential institutions).
Publikation 93.

1977:

Lihme, B. & Palsvig, K.: Effekten af behandling på børne- og ungdomshjem. En analyse af foreliggende undersøgelser. 1977. 392 s. Kr. 49,65. Engelsk abstract. (The effect of treatment in homes for children and young people. An analysis of surveys available).
Publikation 78.

Pruzan, V.: Født i udlandet – adopteret i Danmark. 1977. 225 s. Udsolgt. Engelsk summary. (Born in a foreign country – adopted in Denmark). Out of print.
Publikation 77.

1976:

Pruzan, V. & Vedel-Petersen, J.: Undersøgelse vedrørende udenlandske adoptivbørn. Særtryk fra Socialt Tidsskrift, 52. årgang, nr. 1. 1976. Ikke i handel.
Småtryk 8.

1974:

Grønhøj, B. & Pruzan, V.: Idealer og praksis. Om anbringelse af børn i familiepleje. 1974. 248 s. Kr. 40,35. Engelsk summary. (Ideals and practice. Child placements in foster-homes).
Publikation 63.

1973:

Ørum, B.: Unge i dag – Diskussionsoplæg. Indlæg til Symposiet vedrørende forskning i relation til ungdomsalderens problematik på Rungstedgård 11-12. september 1973. Kr. 5,35.
Småtryk 3.

1972:

Koch-Nielsen, I. & Nord-Larsen, M.: Splittede familier. Familiebaggrunden for 96 børneværnsanbragte børn. 1972. 228 s. Kr. 24,40. Engelsk abstract. (Family background for children removed by the child welfare committee).
Studie 24.

1970:

Pruzan, V. & Vedel-Petersen, J.: Forældremyndighed og børneforsorg. Problemer vedrørende ansvarsfordelingen for børn under forsorg. 1970. 64 s. Kr. 6,75. Engelsk summary. (Parental custody and child welfare).
Publikation 41.

1969:

Sjølund, A.: Børnehavens og vuggestuens betydning for barnets udvikling. En analyse af foreliggende undersøgelser. 1969. 410 s. Udsolgt. Duplikeret engelsk summary. (The effect of daycare institutions on children's development. An analysis of present research reports).
Out of print.
Publikation 38.

1968:

Vedel-Petersen, J., From, A., Løve, T. & Mørk Pedersen, J.: Børns opvækstvilkår. En undersøgelse af de 9-12 åriges problemer og hjemmemiljø. 1968. 391 s. Kr. 32,25. Engelsk summary. (Children's development and background conditions. A Survey of adjustment problems and home milieu of 9-12 year old children).
Publikation 34.

Bentsen, P.V.: Pasning af gifte kvinders småbørn. Anvendelse og efterspørgsel af forskellige pasningsformer. 1968. 58 s. Kr. 10,95. Duplikeret engelsk summary. (Care of married women's young children).
Studie 10.

1963:

Jordahn, B., Rasmussen, K., Skyum-Nielsen, S. & Vedel-Petersen, J.: Børneværnenes tilsynspraksis. En undersøgelse af 45 kommuners administrering af det almindelige børnetilsyn og tilsynsværgeordningerne. 1963. 128 s. Udsolgt. (Home supervision by the child welfare committees). Out of print.
Publikation 10.

Socialforskningsinstituttets udgivelser siden 1.1. 1995

Rapport

95:1

Olsen, H.: Tallenes talende tavshed. En kundskabsrejse om sprogforståelse og hukommelse i surveyundersøgelser. 1995. 200 s. ISBN 87-7487-496-9. Kr. 120,00.

95:2

Andersen, D.: Skolebørns fritid. De 7-15-åriges levkår og fritidsanvendelse i 1993 sammenlignet med 1987. 1995. 150 s. ISBN 87-7487-497-7. Kr. 100,00.

95:3

Anker, J. & Koch-Nielsen, I.: Det frivillige arbejde. With an English Summary. 1995. 128 s. ISBN 87-7487-500-0. Kr. 90,00.

95:4

Bonke, J.: Arbejde, tid og køn – i udvalgte lande. With an English Summary. 1995. 227 s. ISBN 87-7487-503-5. Kr. 125,00.

95:5

Hestbæk, A-D: Forældreskab i 90'erne. With an English Summary. 1995. 259 s. ISBN 87-7487-507-8. Kr. 190,00.

95:6

Kjær Jensen, M.: Hjemløse med og uden egen bolig. 1995. 120 s. ISBN 87-7487-508-6. Kr. 85,00.

95:7

Pedersen, L.: Den latente efterspørgsel efter forbrugsservice. 1995. 101 s. ISBN 87-7487-510-8. Kr. 80,00.

95:8

Hansen, E.J.: En generation blev voksen. Den første velfærdsgeneration. 1995. 318 s. ISBN 87-7487-511-6. Kr. 135,00.

95:9

Andersen, D. & Appeldorn, A.: Tiden efter tres. De 60-74-åriges deltagelse i foreninger, frivilligt arbejde og private netværk. 1995. 153 s. ISBN 87-7487-513-2. 90,00 Kr.

95:10

Csonka, A.: Når virksomheder rekrutterer. With an English Summary. 1995. 157 s. ISBN 87-7487-515-9. Kr. 100,00.

95:11

Bonke, J.: Faktotum – husholdningernes produktion. With an English Summary. Økonomisk Institut, Københavns Universitet, Licentiatafhandling. 1995. 288 s. ISBN 87-7487-517-5.

95:12

Anker, J.: De frivillige sociale organisationer. With an English Summary. 1995. 131 s. ISBN 87-7487-518-3. Kr. 75,00.

95:13

Jensen, B. & Bengtsson, S.: Kultur-sociale projekter – evaluering af forsøgspuljen, §30 i lov om kommunal aktivitet. 1995. 220 s. ISBN 87-7487-519-1. Kr. 120,00.

95:14

Boll Hansen, E. & Platz, M.: 80-100-åriges levekår – en interviewundersøgelse blandt ældre i 75 kommuner. Udgivet af Amtskommunernes og Kommunernes Forskningsinstitut (AKF) og Socialforskningsinstituttet i fællesskab. 1995. 322 s. ISBN 87-7509-413-4. Kr. 140,00.

95:15

Boll Hansen, E. & Platz, M.: Kommunernes tilbud til ældre – kommenteret tabelsamling. Udgivet af Amtskommunernes og Kommunernes Forskningsinstitut (AKF) og Socialforskningsinstituttet i fællesskab. 1995. 101 s. ISBN 87-7509-415-0. Kr. 95,00.

95:16

Gregersen, O.: Forandring i socialforvaltningernes organisering. With an English Summary. Handelshøjskolen i København. Ph.D. Afhandling nr. 12.95. 1995. 211 s. ISBN 87-7487-522-1. Kr. 145,00.

Pjece**42**

Holt, H. & Thaulow, I.: Familievenlige arbejdspladser. 1995. 30 s. ISBN 87-7487-520-5. Kr. 40,00.

Andre publikationer

Gregersen, O.: Kommunernes pensionsspraksis. Rangordning af kommunerne efter antal førtidspensioneringer, korrigeret for en række objektive forhold – et mediestudie. 1995. 107 s. ISBN 87-7487-98-5. Kr. 100,00.

Nørregaard, C., Platz, M. & Nord-Larsen, M.: Fagbevægelsens seniorer og pensionister. 1995. 91 s. ISBN 87-7487-505-1. Kr. 85,00.

Socialforskningsinstituttets bøger kan købes hos boghandleren.

Alle priser er inkl. 25 pct. moms.

Følgende arbejdsnotater kan rekvireres (begrænset oplag) ved henvendelse til Institutet.

Arbejdsnotat**1995:1**

Just Jeppesen. K.: Etniske minoriteter – ved vi nok? De fremmede i Danmark 6. 1995. 28 s.

1995:2

Bengtsson, S. & Henius, C.M.: Arbejde trods handicap. Revalideringens muligheder fra 1950'erne til i dag. 1995. 81 s.

1995:3

Andersen, D. & Høgelund, J.: Arbejdsgiveres betaling af dagpengegodtgørelse for 1. og 2. ledighedsdag. 1995. 89 s.

1995:4

Nygaard Christoffersen M.: Sandsynlige sociale konsekvenser af arbejdsløshed. 1995. 55 s.

1995:5

Csonka, A. & Thaulow, I.: Status for handlingsplan mod ensidigt, gentaget arbejde. 1995. 65 s.

1995:6

Hjorth Andersen, B.: Kommunernes udarbejdelse af planer i anbringelsessager. 1995. 27 s.

1995:7

Rosdahl, A., Langager, K. & Bach, H.: Evaluering af EU's Socialfond. Fællesskabsstøtterammen 1990-92, Mål 3 og 4. 1995. 313 s.

Fremmedsproget udgivelse**f.u.11**

Bengtsson, S.: Deux sortes de solidarité. Les services sociaux d'une ville française et d'une ville danoise. 1995. 83 s. ISBN 87-7487-499-3.

f.u.12

Christensen, E.: My Parent is an Alcoholic ... 1995. 28 s. ISBN 87-7487-504-3.

f.u.13

Hjorth Andersen: Lifemode Analyses in Surveys. 1995. 37 s. ISBN 87-7487-516-7.

f.u.14

Just Jeppesen, K.: Ethnic Minorities in Denmark. 1995. 24 s. ISBN 87-7487-521-3.

Instituttets ny skriftserie**96:1**

Rønnow, B.: Tillægsydelse i velfærds- servicen. 1996. 94 s. ISBN 87-7487-526-4. Kr. 150,00.

96:2

Bengtsson, S. & Rønnow, B.: Marked som styringsredskab – nogle erfaringer fra hollandsk og svensk ældre-service. 1996. 136 s. ISBN 87-7487-527-2. Kr. 175,00.

96:3

Koch-Nielsen, I.: Family Obligations in Denmark. 1996. 40 s. ISBN 87-7487-524-8.

96:4

Hansen, E. J.: The First Generation in the Welfare State. 1996. 44 s. ISBN 87-7487-528-0.

Social Forskning er instituttets nyhedsblad.

Det udkommer fire gange om året og orienterer i en lettilgængelig form om resultaterne af instituttets arbejde. Lejlighedsvis udkommer Social Forskning som udvidet tema-nummer med bidragydere udefra.

Abonnementet er gratis og kan tegnes ved henvendelse til instituttet.

Tema-nummer af Social Forskning:

Den ungdom. Januar '95. 84 s. (Udgået).

Velfærdssamfundets fremtid. August '95. 114 s.

En fuldstændig liste over instituttets udgivelser kan fås ved henvendelse til Socialforskningsinstituttet tlf. 33 13 98 11, e-mail library@smsfi.dk.